

Sz.Farkas Jenő **DRAKULA VAJDA HISTÓRIÁJA**

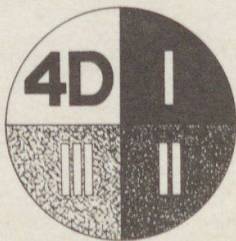

Drakula vajda históriája

*Három dimenziónk nyűgei elszakadnak,
s kitárulnak körül a világtengerek*

(O. Mandelstam)

Sz. Farkas Jenő

Drakula vajda históriája

Budapest, 1989

AKADÉMIAI KIADÓ
1989

508316

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

A fedélen:

A vámpir áldozatával. Hadol metszete a *Monde fantastique* illusztrében (1874)

ISBN 963 05 5550 6

Kiadja az Akadémiai Kiadó, Budapest

Első kiadás: 1989

© Sz. Farkas Jenő, 1989

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás,
a rádió- és televízióadás, valamint a fordítás jogát,
az egyes fejezeteket illetően is.

Printed in Hungary

M. TUD. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA
Könyvtár... 184 / 19. 20. 12.

Tartalomjegyzék

I. Bevezetés 7

II. A történelmi Drakula 11

Drakula vajda első uralkodása (27) Drakula törökellenes harca (36)
Drakula vajda elfogatása és rabsága (40) Drakula vajda utolsó
uralkodása (49)

III. Drakula a kortársak tükrében 52

A XV. századi német krónikák (59) Az orosz Drakula-történet (70)
Magyar források Drakuláról (86) Bizánci—török krónikák a román
vajdáról (89)

IV. A vámpírhit kialakulása 92

A vámpírképzet előképei (92) Mi a vámpír? (99) Elbeszélések a vámpírról
(102) Magyar vámpír? (106) A vámpír az irodalomban (117)

V. Bram Stoker, a vámpír-Drakula atyja (1847—1912) 127

VI. Drakula utóélete a mozivásznon 136

Tájékoztató irodalom 145

Jegyzetek 146

I. Bevezetés

Mindannyiunk képzeletében Drakula elegáns, frakkos úr, akinek hideg kézfogása, előreugró szemfogai, parázsló szemei borzongást keltenek nemcsak a Drakula-regények és -filmek szereplőiben, hanem bennünk, olvasókban és nézőkben egyaránt. Ezt a Drakulát egy ír regényíró, Bram Stoker teremtette közel száz évvel ezelőtt. A *Drakula* című regény csekély irodalmi értéke ellenére is a „pszichológiai horror” egyik jelentős alapműve lett. Stoker vámpír-Drakulája mögött neves történelmi személyiség áll, aki a XV. század második felében, Havasalföldön uralkodott, s már életében európai hírnévre tett szert kegyetlen tetteivel és törökellenes harcával. Így hát Stoker regénye igen bonyolult történelmi és néprajzi hagyományon alapul, hiszen a vámpírhit is több száz éves kelet-európai hagyományra vezethető vissza.

A Drakula-történeteknek számos magyar vonatkozása is van. Maga a Drakula név eredete Luxemburgi Zsigmond korába nyúlik vissza. Drakula apja, a havasalföldi uralkodó család sarja, Vlad tagja lesz a Sárkányos Társaságnak, s felveszi a Vlad Drakul („draco”, mint sárkányos) nevet, mely

átszáll fiára is. A fiatal Drakulát Hunyadi János veszi védelme alá, s ő maga segíti trónra. Később Mátyás király pártfogoltja egészen 1462-ig, amikor a magyar király elfogatja és tizenkét éves budai és visegrádi fogságra ítéli. Ezután ismét Havasalföld trónján találjuk, majd néhány hónap múlva ellenségei meggyilkolják. Kegyetlenségeiről már a XV. század második felében a nagy német kereskedővárosokban, Nürnbergben, Lübeckben, Bambergben, Augsburgban, Lipcsében 6-8 oldalas brosrák, azaz újságlapok jelennek meg. Például a lübecki kiadás egyetlen példányát az Országos Széchényi Könyvtárban őrzik.

A Stoker-regény létrejötténél a magyar Vámbéry Ármin professzor is bábáskodik. Ugyanis ő hívja fel a figyelmet, londoni utazásai során, a délkelet-európai vámpírhitre, az igazi Drakula történelmi szerepére, a róla szóló történetekre. Ezt a tényt Stoker is több ízben jelzi regényében.

A *Drakula* című regény sikere minden előrejelzés ellenére egyre nagyobb. Eddig huszontét nyelvre fordították. Negyvenkét országban mintegy kilencvenegy kiadást ért meg. Magyar nyelven először 1898-ban jelent meg Rákosi Jenő Budapesti Hírlap Újságvállalata kiadásában. A második kiadás 1905-ben látott napvilágot. 1933-ban új fordításban, Bartos Tibor magyarításában adták ki. Ez utóbbi fordítást jelentette meg 1985-ben az Árkádia Kiadó.

A legnagyobb sikert a film jelentette. Több mint száz Drakula-filmet tartanak számon. Minden idők legnagyobb Drakula-alakítója filmen és színpadon Lugosi Béla volt. Ezenkívül öt televíziós sorozat dolgozta föl a Drakula-témát, amelyet közel félmilliárd néző tekintett meg. Drakula „ro-

konságba” került Báthory Erzsébettel is, a grófnő a női vérszopók mintaképe lett.

E hatalmas Drakula-jelenséget sokan és sokféleképpen magyarázták. Ennek az első magyar Drakula-tanulmánykötetnek célja az, hogy új szempontok szerint kövesse nyomon az igazi Drakula politikai pályafutását, európai hírnevét, rémtetteinek visszhangját, „vámpírrá” alakulásának történetét.

Engedjék meg, hogy ezúttal mondjak köszönetet Kuczka Péternek, Szász Zoltánnak, Köblös Józsefnek és Zoltán Andrásnak szakmai tanácsaikért és baráti támogatásukért.

II. A történelmi Drakula

A mintegy ötszáz évvel ezelőtt megjelent német újságlap a következőképpen írja le a havasalföldi vajda tetteit:

Itt kezdődik egy fölöttébb kegyetlen, borzalmas történet a vad gonosztevőről, Drakula vajdáról, ahogyan ő az embereket karóba húzatta és megsüttette, s ahogyan fejjel lefelé lógatva megfőzette őket egy üstben.

Krisztus születése után 1456-ban Drakula számos rettentő, borzalmas és kegyetlen dolgot művelt. (1. kép)

*Item** Magyarország öreg kormányzója megölette az idős Drakult. Ekkor Drakula és fivérei letértek hitükről, fogadalmat tettek és felesküdték a keresztény hitre, annak megvédelmezésére.

Item ebben az évben úrrá tették őt Havasalföldön. Rögvest megölette Laszla vajdát, aki maga is úr volt ott.

Nem sokkal ezután Erdélyben is, a Barcaságban felégetett egy Beckendorff nevű falut, nőket, férfiakat, ifjakat, öregeket,

* Item (latin) = nemkülönben, hasonlóképp, szintén

sokukat magával hurcolt Havasalföldre, vasláncra verve, s ott valamennyit karóba húzatta.

Item az összes fiatal fiút, akit az országába küldtek, hogy tanulják a nyelvet, bezáratta egy helyiségbe, s ott elégettette őket, ezeknek a száma pedig négyszáz volt.

Item békét kötött, s ugyanakkor sok kereskedőt és fuvarost — mind Barcaságból valókat — karóba húzatott. Kiirtatott és karóba húzatott egy nagy nemzetséget is, a legapróbbtól a legnagyobbig, ifjakat és öregeket. A saját népéből sokakat mezítelenül egy árokba állított, úgy, hogy köldöktől felfelé kilátszottak, aztán rájuk lövetett, sokukat pedig megsüttetett és megnyúzatott.

Item Drakula mindenek előtt a saját urát ölette meg, Laszlát, majd azután, hogy herceg lett Havasalföldön, sok ártatlan embert öletett meg; rengeteg kincset és vagyont gyűjtve össze.

Item elfogatta aztán az ifjú Dant, sírt ásatott neki, keresztény szertartás szerint elsírattatta, majd a sírnál leüttette a fejét.

Item követeket küldtek a Magyar és a Szász Királyságból s Erdélyből, szám szerint ötvenötöt, Havasalföldre. Ezeket Drakula öt héten át fogva tartotta, karókat állítva szálláshelyük elé, úgy, hogy igen nagy gondban voltak. Ezt azért cselekedte, mert árulástól félt. Ezalatt ő maga betört a Barcaságba, szétzilálta a gabonát, s az egész termést felégett. A népet pedig fogságba ejtve kivezettette Brassón kívülre, s Drakula itt a Szent Jakab kápolnánál íme ezt cselekedte; felégettette az elővárost, s amikor a nap megvirradt, asszonyokat és férfiakat, ifjakat és öregeket karóba húzatott a hegy

Wie sacht sich an gar ein graussem
 liebe erschreckenliche hystorien. von dem wilden wü-
 trich Dracole weyde Wie er die leüt gespißt hat vnd
 gep:aren vñ mit den häubtern yn einē kessel gesotten

lábánál álló kápolna mellett, maga pedig odaült alájuk középre, s jóízűen elfogyasztotta reggelijét.

Item a Szent Bertalan templomot is felégette, s az összes miseruhát és a kelyheket magával vitte.

S mi több, elküldte egyik századosát egy Zeinding nevű faluba, hogy égesse fel azt. Ámde a százados a parasztok ellenszegülése folytán nem tudta a falut felégetni, ezért hazatérvén Drakulához, így szólt: nem tudtam véghezvinni, amit rám bízál. A századosot ott helyben karóba húzatta.

Item kereskedők és egyéb népek jöttek áruikkal a Barcaság felől a Duna irányában Braila felé, szám szerint hatszázan, ezeket Drakula mind karóba húzatta, s javaikat elvétette.

Item csináltatott egy nagy üstöt, tetejére átluggatott deszkákat tétetett, s az embereket azokon át fejjel lefelé belelógattatta, így tartván őket foglyul, majd megtöltette az üstöt vízzel, nagy tüzet rakatott az üst alá, s az embereket így módon hagyta nyomorultul ordítani, míg azok teljesen meg nem főttek és el nem pusztultak.

Borzalmas, elrettentő, kimondhatatlan kínzásokat talált ki, amennyiben anyát a keblén csüngő szopós gyermekével együtt húzatott karóba, úgy, hogy a gyerekek az anyjuk keblén rúgkapáltak, míg csak meg nem haltak. Máskor meg az anyáknak felvágta a mellét, e vágatba szorítva be a gyermekeket fejjel befelé, s így húzta őket együtt karóba.

Item számos embert oldalvást húzatott karóba, mindenféle népet, keresztényeket, zsidókat, pogányokat, úgy, hogy azok sokáig rángatóztak, rúgkapáltak, vinnyogtak egymás hegyén-hátán, mint holmi békák. Aztán kezüket és lábukat is felnyársalta. Mindeközben gyakorta a saját nyelvén beszélt, s

mennél nagyobb jajveszékelést csaptak amazok, annál nagyobb volt az ő öröme.

Item elfogott egy cigányembert, aki lopott. Ekkor jött a többi cigány, s kérte Drakulát, eressze őt szabadon. Azt felelte: lógnia kell, méghozzá tinéktek kell őt felakasztanotok. A cigányok azt felelték, hogy ez náluk nem szokás. Ekkor Drakula megfőzette a cigányembert egy üstben, s a többi cigánynak húsostul-csontostul meg kellett őt ennie.

Jött hozzá küldöttségbe egy becsületes ember, s ott találta őt azon népek közelében, akiket éppen karóba húzatott. Drakula ott járkált alattuk és nézte őket, egy nagy erdővel vetekedett a sokaságuk. Ekkor megkérdezte a küldönc Drakulától, miért mászkál ott a bűzben. Drakula is megkérdezte őt, hogy bűdösnek találja-e. Az meg azt felelte: igen. Ekkor nyomban felnyársaltatta őt jó magasra, hogy ne érezze a többiek bűzét.

Item egyszer egy pap arról prédikált, hogy a bűnök nem bocsáttatnak meg, ha az ember a jogtalanul szerzett jószágokat nem adja vissza. Ekkor meghívta őt Drakula a házába, s asztalához ültette. Drakula megtört egy fehér kenyeret, amelyet maga akart megenni. A pap egy idő múltán fogta az egyik kenyérdarabot és megette azt. Drakula így szólt hozzá: nemde azt prédikáltad ma, hogy a bűn nem bocsáttatik meg, ha az ember a jogtalanul szerzett jószágot nem adja vissza. A pap azt mondta: igen. Drakula viszont így válaszolt: akkor miért eszed meg a kenyeret, amelyet magamnak törtem? És nyomban karóba húzatta a papot.

Item Drakula bejött Erdélybe, Kalmóc irányába, s itt levágattatta az embereket, akár a káposztát aprítottatta föl,

a megmaradtakat pedig magával hurcolta és karóba húzatta.

Országá összes hatalmasságát és nemesemberét meghívta magához lakomára, s midőn annak végére értek, kezdte kérdezni őket, a legöregebbikkel kezdve, hány vajdára emlékeznek, akik az országban uralkodtak. Így kérdezgette őket, egyiket a másik után, azok meg, ki mennyiről tudott, annyit nevezett meg, egyik ötvenet mondott, a másik harmincat, ámde egy sem volt köztük, aki hétről tett volna említést. Ekkor az urakat, akiknek száma ötszáz volt, mind karóba húzatta.

Item köszörűkövön embereket köszörültetett halálra, és még sok egyéb borzalmas dolgot cselekedett, mit róla írnak és beszélnek.

Item volt néki egy ágyasa, aki azt állította magáról, hogy terhes lenne. Drakula bábával nézette meg az asszonyt, s az azt állította, hogy nem terhes. Ekkor Drakula felvágta az ágyasa hasát egészen a melléig, mondván, látni akarja, hol van a magva, vagy hol volt.

Követeket küldtek Nagyszebenből a Havasalföldre, akik hazatérvén igen nagy ínségről beszéltek, mondván, annyi halott és felnyársalt embert láttak, hogy egy nagy erdő lehetne belőlük.

Az Úr 1462. esztendejében Drakula Nagy Schistauba (Sisztov) ment, ahol megöletett több mint huszonötezer embert, mindenfélét, többek között a legszebb asszonyokat és leányokat, akiket az udvarához tartozó csöcselék megtartott magának, s kérték Drakulát, hogy adja őket hozzájuk feleségnek.

Ekkor Drakula a férfiakat az asszonyokkal és a leányokkal együtt levágatta szablyákkal és kardokkal, ahogy az ember a káposztát aprítja, s mindezt azért tette, mert az ország a törökök adófizetője volt, s a törökök gyakran tőle követelték az adót. Azt mondta tehát a követnek, hogy maga akarja az adót átadni. Bevonult az országba, ahol az adó végett elébe lovagoltak, azt híván, hogy a császárnak hozza azt. Így érkezett egyik tömeg a másik után, s midőn Drakula érkezettnek látta az időt, mindazokat, akik elébe lovagoltak, mielőtt azok még észbe kaphattak volna, levágatta. És Drakula felégette egész Bulgáriát, s mindenkit, aki csak a szeme elé került, karóba húzatott. Ezeknek száma huszonötezer volt, nem számítva azokat, akik a tűzvészben pusztultak el.

Látott dolgozni egy férfit, ki kurta inget viselt, s kérdezte tőle, van-e felesége, mire az azt felelte: igen. Drakula előhozatta az asszonyt, s megkérdezte tőle, mit dolgozik. Az azt felelte: mosok, sütök, fonok. Nyomban karóba húzatta, mert hogy nem csinált az urának hosszú inget, s adott a férfinak egy másik asszonyt, mondván készítsen neki hosszú inget, különben őt is karóba húztatja.

Item jött az országába mintegy háromszáz cigány. Ő kiválasztotta közülük a legjobb hármát, megsüttette őket, s ezeket a többieknek meg kellett enniük. És így beszélt hozzájuk: így fogjátok mind megenni egymást, ha nem mentek a török ellen. Örültek a cigányok, hogy a törökökkel hadakozhatnak. Drakula pedig a lovakat és az embereket marhabőrökbe öltöztette. S midőn a cigányok a törökökre rontottak, a törökök lovai megrémültek a marhabőrök

recsegésétől és egy folyó felé menekültek. Ott igen sok török vízbe fulladt, győzelemre juttatva a cigányokat.

Egy mezítlábas rendi szerzetes, ki számárháton ült, került egyszer az útjába. Drakula együtt felnyársaltatta a szerzetest és a szamarat.

Item küldtek hozzá némely idegent („walchen”: olasz vagy francia), akik midőn elébe járultak, meghajoltak előtte, s levették kalapjukat. Ám az alatta viselt barettyüket a fejükön hagyták. Ekkor megkérdezte őket, miért nem vették le a barettet is. Ők azt felelték, így van ez náluk szokásban, még a császár előtt sem vennék le. Drakula azt válaszolta nekik, hogy ő ezt szeretné megerősíteni, s nyomban odaszögeltette a kis sapkákat a fejükhöz, hogy azok ne eshessenek le és a szokás megmaradhasson. Így erősítette meg szokásukat.

Item jött két szerzetes az országába, kiket ő meghívott, jönnének el hozzá, s ez meg is történt. Ekkor elővette az egyik szerzetest, s megkérdezte tőle, mi jót mondanak róla az emberek. A szerzetes félt, s így szólt: csak jót beszélnek rólad, igazán jámbor uralkodó vagy, s ezt mondom én is felőled. Fogva tartotta ezt a szerzetest, s elébe hozták a másikat, kitől ugyanazt kérdezte, mint az elsőtől. A második szerzetes így gondolkodott: így is, úgy is meg kell hálnom, tehát az igazat mondom neki. Ezért aztán így szólt: te vagy a legnagyobb gonosztevő, aki csak fellelhető a világon. S nem találkoztam olyan emberrel, aki valaha is jót mondott volna rólad, s ezt magad is bizonyítottad. Ekkor így szólt Drakula: az igazat mondtad nekem, ezért élni hagylak. És szabadon bocsátotta. Aztán ismét az elsőért küldött, híván, hogy most az is az igazat mondja. Ám az úgy beszélt, mint annak előtte.

Drakula szólt: vigyék! S karóba húzatta a hazug beszéd miatt.

Item gyerekeket süttetett meg, s az anyjuknak kellett azokat megennie. És levágatta a nők melleit, s a férjüknek kellett azt megennie. Azután mindannyiukat karóba húzatta.

Item készítettett az országában lévő összes koldusnak egy jó lakomát. A lakoma után bezáratta őket az istállóba, ahol ettek, és elégette mindannyiukat. Úgy vélekedett, hogy ők fizetés nélkül feleszik az emberek javait, s erre nem szolgáltak rá.

Item vásár volt az országában, s a kereskedőknek éjszakára el kellett hagyniuk bódéikat, amelyekben napközben áruikat kínálták, s ekkor Drakula éjszaka bement mindegyik bódéba, s némelyiknek elvett a pénzéből, másoknak betett pénzt a bódéjába s jól megjegyezte, kitől mennyit vett el, vagy kinek mennyit adott. S ahogy ismét nap lett, Drakula ismét a bódékhoz ment s megkérdezett mindenkit, mennyije veszett el, és azt kifizette neki, ám ha valamelyikük talált valamit és azt elhallgatta, azt karóba húzatta.

Item egyszer vásárosok jöttek az országába, s panaszkodtak, hogy nem tudják áruikat pénzre váltani. Ahogy ezt Drakula meghallotta, megvette valamennyiük áruit, és szép pénzt fizetett nekik érte. Ekkor e kereskedők hamarosan ismét visszajöttek és új árukat hoztak, amikor a vásárnak már vége volt. Ahogy ezt Drakula meglátta, maga elé vezettette mindannyiukat és mondta nekik: ti mind csalók és hazugok vagytok, panaszkodtok, hogy nem juttok pénzhez, de mihelyt eladtok egy árut, másikat hoztok helyette. És ezek után mindegyiket karóba húzatta.

Item embereket és népeket, akiket más országokban ejtett

foglyul, kereskedőket és más népséget is, akik az országába jöttek, megnyúzatta és felaprítottatta, ahogy a káposztafejet aprítja fel az ember. Máskor meg anyáknak gyermekeit megsütötte, s nekik abból enniük kellett. És még sok egyéb borzalmas és rettenetes dolgot művelt.

Nem sokkal ezután elfogta őt Magyarország királya, és szigorú fogságban tartotta hosszú ideig. Azután Budán megkeresztelkedett és nagy bűnbánatot tett. Ezt követően a király Drakula vajdát ismét úrnak tette meg, amilyen annak előtte volt. S azt mondják, ezután sok jó dolgot cselekedett.

Item a kincseit a legravaszabb módon elsüllyesztette, majd az összes mesteremberét, egyiket a másik után megölette az utolsó szálig. Volt még mellette egy legényke, akit megkérdezett, tudja-e, hol vannak rejtve a kincsei. A legényke azt felelte, hogy semmit sem tud felőlük, pedig titokban jól ismerte a helyet. Drakula őt is megölte, hogy senki se ismerhesse és találhassa meg a kincseit.¹

Nyomtatott Strassburgban
Anno Domini 1500

(Szalai Lajos fordítása)*

Ezt az újságlapot egy Mathias Hupfuff nevű német nyomdász adta ki, mint látható, Strassburgban, 1500-ban. A hatoldalas német nyelvű újságlap vagy röpirat (Flugblatt) címlapján fametszet látható (l. 13. o.), mely Drakulát

* Azon fordítások, amelyeknél a fordító neve nincs föltüntetve, a szerző munkái.

ábrázolja, amint a karóba húzottak között fogyasztja reggelijét. Ebből a kiadásból öt példány maradt az utókorra.

1488 és 1560 között a Drakuláról szóló történeteket tizenhárom alkalommal adták ki, más-más nyomdában, más-más nyelvjárásban és más-más fametszetekkel. A XV. századi Európában ezek az újságlapok igen nagy népszerűsége tettek szert. A korabeli olvasók és hallgatók oly érdeklődéssel hallgatták a kegyetlen vajda rémtetteiről szóló történeteket, mint ahogy a mai nézők keresik a jó horrorfilmet.

De ki is volt ez a híres Drakula vajda?

A történelmi Drakula XV. századi havasalföldi uralkodó volt, neve pedig Vlad vagy Dracula, Vlad Țepeș, azaz Karóbahúzó Vlad.²

S hogy jobban megértsük tetteit és a róla kialakult hatalmas történeti anyagot, röviden át kell tekintenünk Havasalföld XIV. század végi és XV. század eleji politikai-gazdasági helyzetét.

Havasalföld, földrajzi helyzeténél fogva, már a XIV. század végén a magyar korona és az oszmán-török birodalom közé ékelődve kénytelen egyensúlyozni a magyar király és a szultán között.

Luxemburgi Zsigmond, magyar királyra hárul az a hálátlan feladat, hogy felvegye a harcot a terjeszkedő törökkel szemben. Ez azonban nem sikerül, s Nikápolynál, 1396-ban, a Zsigmond által vezetett csapatok súlyos vereséget szenvednek a töröktől. Egyre világosabbá válik, hogy egy új, erős, katonailag igen fejlett, központosított birodalom jelent meg a Dunánál. Zsigmond diplomáciai érzéke fényesebb, mint kardja, s így hamarosan rájön, hogy a közvetlen harc

helyett védekeznie kell, s szorosabbra kell fűznie kapcsolatait az ún. körülfekvő területekkel, Szerbiával, Boszniával, Havasalfölddel és Moldvával. Így Havasalföld akkori fejedelemével — Mircea cel Bătrînnal (Öreg Mirceával), aki 1386—1418 között uralkodott, és részt vett az 1396-os törökellenes csatában — a magyar király megerősíti kapcsolatait, Mircea pedig a magyar korona hűbéreseként számít segítségére belső és külső ellenségeivel szemben. De ugyanakkor Mircea adófizető hűbérese a török szultánnak is.

Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy míg a román fejedelem adót fizet a török portának, fiát, Vladot néhány évre Budára küldi, Zsigmond udvarába, a koronához fűződő viszonyának zálogaként. Közben pedig bizonyos sikereket is elért a törökökkel folytatott harcaiban. Így sikerült viszonylagos függetlenséget teremtenie, és biztosította Havasalföld közel harmincéves nyugalját. Ebben azonban Zsigmond is segítő kezet nyújtott Mirceának, mert a törökbarát trónkövetelők többször betörték az országba.

Mircea halála után (1418) fia, Vlad erdélyi városokban él a magyar király szövetségeseként és a Duna menti vajdaság trónjának várományosaként. 1431-ben, Nürnbergben, Mircea fia, Vlad belép a *Societas Draconis*be, a Sárkányos Társaság tagjai közé, s ezzel még szorosabbra fűzi kapcsolatait Zsigmonddal. E Sárkányos Társaságot Zsigmond 1408-ban alapította a trónját támogató főúri családok és bárói ligák egyesítése céljából. A rendnek két fokozata volt. Az elsőnek csak huszonnégy, a másodiknak számos tagja volt. A tagok a sárkányt és a keresztet, illetve csak a sárkányt viselhették. A jelvényeken a sárkány többféle alakban látható. Vlad maga is

hordta a sárkányos emblémát, ami még ma is megtalálható néhány havasalföldi épületen. Így neve mellé került a Dracul kiegészítő név. (A latin *draco* sárkányt, románul ördögöt jelent). Vlad Dracul fia is, a későbbi Vlad Țepeș, azaz Drakula, nevét apja sárkányrendi tagságának köszönheti. (Bővebben lásd a 2. jegyzetet.) Vlad Dracul családja több erdélyi városban is élt, úgy tűnik, hogy huzamosabb ideig Segesváron tartózkodott, ahol a várban ma is megtalálható Drakula állítólagos szülőháza.³

Élete végén Zsigmond élénken foglalkozott a törökellenes védelmi rendszer kiépítésével. Így 1436-ban Vlad Dracul segíti Havasalföld trónjára. Ezzel megalakul a havasalföldi fejedelemséget megalapító I. Basarab (1316—1352) családjából származó ún. *Drăculești* vajdai csoportosulás, az 1383—1386 között uralkodó I. Dan nevére *Dăneștire* keresztelt másik trónkövetelő ligával szemben. A XVI. századi olasz történész, Marcantonio Coccio (Sabellico) 1504-ig vezetett világtörténetében a havasalföldi románok két uralkodó csoportosulása közötti különbségeket vallási okokra vezeti vissza, vagyis, hogy a *Drăculeștii*ek katolikusok, míg a *Dăneștii*ek a görög (ortodox) rítusnak hódolnak.⁴

Amikor Zsigmond Vlad Dracul, (Drakula apját) segítette a havasalföldi trónra, a török ellenlépésre határozta el magát. 1437-ben egy török sereg végigpusztítja a vajdaságot, s arra kényszeríti Vladot, hogy elismerje a szultán fennhatóságát és fizesse a portának járó éves adót. Sőt egy év múlva maga II. Murád jelenik meg Havasalföldön hatalmas sereg élén, s Vladdal együtt betör Erdélybe, s földúlja Szászsebest, Medgyest, Segesvárt, Brassót és külvárosait. A török mintegy

70 000 rabot hurcolt el, köztük az ifjú szászsebesi diákot, a későbbi Georgius de Hungariát, Magyarországi Györgyöt vagy más néven a Szászsebesi Névtelent, aki húsz évet töltött török fogságban 1438 és 1458 között, s szabadulása után Rómában írja meg visszaemlékezéseit.⁵ Innen tudjuk meg, hogy felhasználva régebbi ismeretségét és kapcsolatait, Vlad Dracul cselhez folyamodik, és azt ígéri a szászsebesi polgároknak, hogy ha megadják magukat harc nélkül, Havasalföldre viszi őket, s majd onnan hazajöhetnek. Azonban miután bevették a várost, a polgárokat a Dunától délre hajtották, s mint rabszolgákat adták el. Törökország-szerte nincs is jövedelmezőbb és gyakoribb kereskedelmi ág — írja egy másik rabszolga-szerző, Georgievics Bertalan⁶ a rabszolgakereskedőkről.

Zsigmond halála után a magyar királyság gyengesége révén a török kénye-kedve szerint váltogatja Havasalföldön a Dăneștiei és a Drăculeștiei képviselőit a vajdai székben, attól függően, hogy ki mennyit tud ígérni a portának.

Hunyadi János törökellenes harcának első sikerei Vlad Dracul malmára hajtják a vizet, hiszen ismét sikerül megerősítenie hatalmát. Havasalföld székvárosa, Tîrgoviște ebben az időszakban fontos kereskedelmi központ is. Az erdélyi szász kereskedők, kiváltságjogaikkal élve, hatalmas vagyonokra tesznek szert. Már a XIV. században Tîrgovișteben megépítik a Boldogasszonyról elnevezett katolikus plébániatemplomukat. A költségek fedezéséhez Mircea cel Bătrîn magyar felesége is hozzájárul.⁷

1440 körül például Michael, a fogarasföldi cisztercita kolostor apátja lett a tîrgoviștei templom plébánosa. Feltéte-

lehető tehát, hogy Vlad Dracul fiai, Mircea, Vlad és Radu mindhárman katolikusok voltak.

A török szultán, mint minden akkori alattvalóját, Vlad Dracult, Brankovics Györgyöt, a szerb despotát, Kasztrióta Györgyöt (Szkander béget), az albán fejedelmet törökországi fogsággal óhajtotta megtörni, a portához való feltétlen hűségre kényszeríteni. Így a román fejedelem sem kerülhette el sorsát, s 1442-ben két fiával: Vladdal, a későbbi Drakulával és Raduval, a későbbi Szép Raduval együtt a portán kellett megjelenie. A két ifjút Egrigöz várába zárták, apjukat egy idő után visszaengedték Havasalföldre.

Vlad 1448-ig, fivére pedig 1462-ig tartózkodott a török szultán közvetlen közelében. Ez a néhány év meghatározó fontosságú az ifjú Vlad, azaz Drakula életében, hiszen ez jelentős állomás a hírhedt fejedelem személyiségjegyeinek kialakulásában.

A havasalföldi trónjelöltek, Vlad és Radu itt tanulták meg, hogy a szultán mérhetetlen hatalommal rendelkezik, s istenként kormányozza a hadsereget és a népet. Ugyanakkor itt sajátították el a legkorszerűbb török harcászati módokat, a hadseregszervezést, a hadi cselvetéseket. A szászsebesi diák szerint a törökök kiváló lovashadsereget hoztak létre. Az ifjú Vladra különösen nagy hatással lehetett a hadjáratra készülődés, mert a törököknél a toborzás lakodalommal felérő ünnep volt. Európai ember számára hihetetlen fegyelmezettséggel készültek a harcra.

Mindemellett a hihetetlen szigor nyerhette el legjobban a tetszését, mivel, mint látni fogjuk, uralkodása idején ehhez hasonló kegyetlenséggel teremtett fegyelmet országában. A

már említett Georgevics Bertalan írja, hogy nincs olyan török harcos, aki akár csak egyetlen almát is le merészelne szakítani a fáról.

Amíg a két vajdafi, Vlad és Radu török kézben jó tanítványnak bizonyul, apjuk kénytelen az ütközőállam érdekeinek megfelelően kihasználni a kedvező politikai és katonai viszonyokat. Így ismét Hunyadi János oldalán találjuk, s részt vesz a hosszú hadjáratban. Az 1444-es várnai csatában, ahol Ulászló király életét veszíti, kényelmetlen helyzetbe kerül, mert azok ellen kell harcolnia, akik fiait fogva tartják. Ezért történhetett meg, hogy a román vajda a visszavonuló Hunyadi Jánost fogságába ejti, abban reménykedvén, hogy kiengesztelheti a török szultánt a csatában való román részvétel miatt, s ezzel biztosíthatja fiai életét. (Köztudott, hogy Brankovics fiait a törökök megvakították.)

A török krónikás, Mahmud Terdzsüman *Magyarország története* c. krónikájában a következőképpen foglalja össze ezeket az eseményeket: „A hírek tudói úgy beszélik tovább, hogy abban az időben Iflah tartományának volt egy fejedelme. Daragul vajda volt a neve. Mivel az üngürüs sereg vereséget szenvedett, és a király is elesett, Janko vajda azonnal Iflah tartományába menekült. Úgy tudta, hogy Iflah fejedelme neki barátja. De amikor Daragul megtudta a valóságos helyzetet, Janko vajdát elfogatta és börtönbe záratta. Jó ideig fogságban volt, de óriási váltságdíj ellenében szabadon bocsátotta, és így megmenekült.”

1445-ben ismét a török oldalán találjuk a román vajdát. Hunyadi János azonban büntetésül, két évre rá, Havasalföldre tör csapataival és elüzi Vlad Dracult, helyébe II. Vladislá-

vot ülteti a trónra. A Dănești-csoportosulás képviselői Vlad Dracult és idősebbik fiát, Mirceát 1448-ban elfogják és lefejezik.

Drakula vajda első uralkodása

1448 őszén Hunyadi ismét a török ellen indul, együtt Havasalföld új uralkodójával, II. Vladislávval, azonban Rigómezőnél a török, Brankovics György árulása miatt, sikerrel ütközött meg a magyar sereggel. Sőt, Hunyadi a szerb despota kezébe került, aki csak váltságdíj fejében adta ki a magyar kormányzót. A kedvező helyzetet kihasználva, az ifjú Vlad, Dracul fia, török segítséggel 1448 őszén elfoglalja a havasalföldi trónt. Azonban a vesztes csatából hazasiető II. Vladisláv elüzi a trónbitorlót, de ezúttal Vlad nem tér vissza a török portához, hanem anyai nagybátyjának udvarába, II. Bogdan moldvai vajdához megy, s itt együtt unokatestvérével, a későbbi Ștefan cel Maréval, Nagy Istvánnal készül a hatalom átvételére. 1451-ben a fejedelemség meggyilkolása után azonban Erdélybe kell menekülniük, ahol Hunyadi János támogatja őket.

Hunyadi nagyszabású törökellenes hadjáratot tervez, ezért megkülönböztetett figyelmet szentel a két román vajdaságnak is s a két ifjú trónjelöltnek, Vladnak Havasalföldön, Ștefan-nak Moldvában. Vladot mint szövetségesét mutatja be V. László királynak. Közben a román vajdafi türelmetlenül várja a bosszú napját, hogy leszámoljon családjá ellenségeivel, a Dăneștiekkal. Így 1452-ben, az erdélyiek tudta nélkül be akar törni Havasalföld területére, hogy elűzze II. Vladislávot.

Ezekben az években a havaselvei vajda, II. Vladislav vissza szeretné szerezni a Fogaras vára fölötti jogot, amit eredetileg a magyar királyok adományoztak a havasalföldi vajdáknak, de újabban Hunyadi birtokához tartozott. 1456 tavaszán a román vajda erdélyi szász falvakat dúl föl, s a török csapatok készülődésének hírére megtámadja Fogaras várát.

Erre a lépésre Hunyadi elhatározza, hogy elűzi II. Vladislávot, és a Drăculești család sarját Vladot, azaz Drakulát teszi meg Havasalföld uralkodójának. A nándorfehérvári csata előtt Hunyadi Vladra bizza Erdély déli részeinek védelmét.⁸

Az 1456. július 22-i nándorfehérvári győztes csata után a török kénytelen visszavonulni, s a magyar királyi udvarban beállt változások, a trónért vívott küzdelem a bárói ligák és a Hunyadi-ház között kedvező helyzetet teremtettek Vlad számára, hogy immáron átvegye a hatalmat Havasalföldön. II. Vladislávot az ellenséges bojárok megölik, mire Vlad csapataival elfoglalja Tîrgoviştét, s ezzel megkezdődik Vlad vajda, azaz Drakula második uralkodása 1456—1462 között.

Tîrgoviştén, 1456. szeptember 6-án keltezett levelében hűségesküt tesz a magyar királynak és örök barátságot ígér a barcasági szászoknak, magát pedig Havasalföld vajdájának és Omlás, illetve Fogaras urának nevezi. Arra kéri az ifjú V. László királyt, hogy a török ellen segítséget biztosítson számára. Ő maga legfőbb céljának tekinti a magyar korona szolgálatát és a török elleni harcban való részvételt.⁹

Uralkodásának első hónapjaiban már tudatosan törekszik az erős központi hatalom megteremtésére, amelyről így vall a brassói szászokhoz intézett 1456. szeptember 10-i levelében: „Ha az uralkodó hatalmas és erős, kívánsága szerint köthet

békét, ha pedig gyenge, az erősebb legyőzi, és azt tesz vele, amit csak kíván.”¹⁰

Mint már említettük, a török fogságban töltött évek igen nagy hatással voltak az ifjú uralkodóra. Török mintára egyes-egyedül dönt a legfontosabb kérdéseket illetően, s ugyanakkor zsoldos sereget állít fel. L. Kalkokondülész, bizánci krónikás írja róla, hogy trónra kerülése után állandó testőrgárdával vétette körül magát.¹¹

Erre minden oka megvolt, hiszen nem bízott alattvalóiban. A gyakori trónváltozások okait a vajda a bojárcsoportosulások széthúzásában és árulásában látta. Első lépésként eltörölte a bojárok kiváltságait, gyakran halálra ítélte őket, s vagyonukat saját emberei közt osztotta ki. Hogy megszilárdítsa hatalmát, állandó rettegésben tartotta országát. A bojárok összefogása sem késett, s Nagy Albu (Albu cel Mare) vezetésével zendülést szítanak Drakula vajda ellen. Az erőskező uralkodónak sikerül levernie a lázadókat, s a zendülő bojárokat családjaikkal, hozzátartozóikkal és szolgálóikkal együtt lemészároltatta.

Már az 1450-es évek végétől kezdve Európa-szerte elterjedtek a német-szász elbeszélések Drakula havasalföldi és erdélyi tetteiről. Először szóhagyomány útján, majd néhány évtized múltán, írásos formában terjedtek. Így például az 1500-ban kiadott strassburgi újságlap szerint az uralkodó meghívta udvarába országa összes hatalmasságát és nemesemberét, s azt a kérdést tette föl nekik, hány uralkodóra emlékeznek. A vendégek közül senki sem találta el pontosan számukat, egyesek ötvenről, mások harmincről beszéltek. A vajda hétre gondolt, ugyanis a Drăculești-házból csak heten uralkodtak a

gyakori trónváltások során. Büntetésből Drakula mint az ötszázat karóba húzatta.¹² Történészek szerint ez a szám kb. ötvenre tehető.

Michael Beheim, német lovag és udvari költő, III. Frigyes köréhez tartozó kortárs verses krónikájában mintegy húszezer ember haláláról beszél.¹³ Az említett bizánci krónikás szerint is Drakula rövid időn belül húszezer férfit, nőt és gyermeket öletett meg.¹⁴ Ugyanennyi áldozatról beszél Petre Ispirescu (1830—1887) neves román mesegyűjtő Drakuláról szóló írásában, s hozzáteszi „...szánalom és lelkiismeretfurdalás nélkül ölte meg őket... Az ország egyik sarkától a másikig az engedetlenek vére párolgott.”¹⁵

Ezeket a számokat azonban fenntartással kell fogadnunk, mert a XV. századi népesezési viszonyokhoz mérten a fenn említett adatok szinte elképzelhetetlenek.

A gyakori büntetések és családirtásokat megerősíti Oláh Miklós, esztergomi érsekprimás és királyi helytartó egyik levele is: „Emlékszem arra, hogy atyám, aki Drakula havasalföldi vajda véréből való, egykoron mesélte: jobban szeretett Erdélyben tartózkodni, ahová Mátyás idejében Havasalföldről menekült, hogy nehogy maga Drakula gyilkolja meg a hatalomért” — ugyanis mindazokat, akik a havasalföldi vajdák véréből valók, általában legyilkolják — vonja le a következtetést a neves humanista.¹⁶

A rettegett uralkodó — az elbeszélések szerint — a szegényekkel sem volt megértőbb. A német és a szláv nyelvű krónikák beszámolnak arról, ahogyan Drakula összegyűjtötte az öregeket, koldusokat, belpoklosokat és megkérdezte tőlük: akarjátok-e, hogy megszabadítsalak benneteket min-

den földi szomorúságtól és ínségtől? Ezután megparancsolta, hogy zárják be a hodályt, ahová lakomára hívta „vendégeit”, s rájuk gyűjtotta az épületet. Drakula cinikus magyarázata szerint ezt azért tette „hogy ne zaklassák a népet panaszaikkal és országomban senki se legyen szegény, csak gazdag”.¹⁷ A már említett Petre Ispirescu hozzáteszi, hogy ezek az emberek mások verejtékéből élnek, következésképpen az emberiség számára haszontalanok. Georgius de Hungaria meséli, hogy II. Mehmed szultán is üldözte a szegényeket, a koldusokat, s főleg a szerzeteseket. Egyszer szegények társaságában üldögélve a szultán palotájával átellenben, megpillantotta a kíséretével fürdőbe induló szultánt, aki mihelyst meglátta a szegények hadát, „erős üvöltő hangot hallatott” s a hírnök villámgyors futással rájuk tört, hogy elkergesse őket.¹⁸

A XV. századi bizánci, orosz és török nyelvű krónikák hangsúlyozzák Drakula vajda korlátlan hatalmát. Így például az orosz krónika „nagy” és „bölc”, „istentől felkent” uralkodónak, „igazságos bírónak” tartja, aki a legkegyetlenebb eszközökkel gyakorolta hatalmát „...a maga országában minden bűnt könyörtelenül megtorolt. Ha valaki rosszat művelt, lopott, rabolt vagy igazságtalan volt, akkor kimondta rá a halálos ítéletet.”¹⁹ Bojárokat, papokat, szerzeteseket, szegényeket, idegeneket egyaránt súlyosan büntetett. Talán ezért érezhető a szláv krónikából az a bizonyos megértés, akár rokonszenvnek is nevezhető együttérzés a vajda legkegyetlenebb tetteivel szemben. A XV. század végén, tehát III. Iván uralkodása idejéből két másolat, míg IV. Iván idejéből egyetlen másolat sem maradt ránk, azonban a történetnek ismertnek kellett lennie, mivel a XVII.

századtól kezdve a másolatok száma ugrásszerűen megnő. Feltehető, hogy éppen az említett együttérzés miatt tilthatta be IV. Iván a Drakula-történetek terjesztését.

A tírgoviștei lakosok büntetéséről szóló történetet csak a román néphagyomány őrizte meg. A román vajda nem felejtette el, hogy a város lakói részt vettek apja és fivére, Mircea meggyilkolásában, s ezért húsvét napján elrendelte katonáinak, hogy a város lakosait, akik ünneplőbe öltözve készülődtek az ünnepre, egy magas hegycsúcs felé tereljék, Curtea de Argeș irányába. Amikor a tömeg a hegy lábánál összegyűlt, a vajda így szólt hozzájuk: Tamás apostol napjáig (tehát a következő év tavaszáig) a hegy csúcsára kővárat építsetek. A szerencsétlen lakosok éjjel-nappal dolgoztak, ruháik testükről mind leszakadoztak, sokan közülük elpusztultak, de tavaszra ott állt a vár, amely a Poenari nevet kapta. Az uralkodó „így büntette meg az árulók hűtlenségét és álnokságát”.²⁰

Európai „hírnevét” azonban a dél-erdélyi szász városok, Brassó és Szeben, illetve ezek környékének állandó rettegésben tartásával, kegyetlen, évenként ismétlődő büntető expedícióval vívta ki.

A strassburgi német újságlap szerint a román vajda, miután megölette „Laszla vajdát” azaz II. Vladislávot, betört Erdélybe, és a Barcaságban „felégetett egy Beckendorff nevű falut, nőket, férfiakat, ifjakat, öregeket, sokukat magával hurcolt Havasalföldre, vasláncra verve, s ott valamennyit karóba húzatta”.²¹

Hunyadi László már 1456 decemberében, tehát néhány hónappal a vajda trónra kerülése után, arra kéri a brassói és

barcasági szászokat, hogy pénzzel és csapatokkal segítsék III. Dant, II. Vladisláv fiát Drakula ellen, mert megszegte a magyar királynak tett ígéreteit: „Azonban miután országát megszerezte, mint biztos forrásból megtudtuk, ezeken a részekén (ti. Dél-Erdélyben) nagy kárt és sérelmet okozott, s félő, hogy a jövőben is okozni fog” — áll a levélben.²²

Hunyadi L. jóslata hamarosan valóra vált, hiszen 1456 és 1462 között majdnem minden évben a román vajda hol Szeben környékét, hol Brassót, Fogarast, Omlást vagy más várakat dúlt föl.

Mivel magyarázhatók e gyakori pusztítások indítékai? Talán a legkézenfekvőbb indítéka az lehetett a tavaszi és nyári hegyen túli „kirándulásoknak”, hogy a XV. század közepén a szász városok és falvak virágzó iparral rendelkeztek, nagy mennyiségű fegyvert, ötvöstárgyat, fémszerszámot, hadi szekeret és más közhasználatú cikket gyártottak, amit — úgy mond — „piacon kívül” szerezhették meg a román vajda. Másfelől ezek a szász városok óriási vagyonokra tettek szert az igen élénk kelet és nyugat közötti kereskedelem lebonyolításából. A szász kereskedők Havasalföldön ún. levantei árukat (szöveteket, fűszereket stb.) élelmiszert, élőállatot vásároltak, amit Budán és Bécsen keresztül egészen Nürnbergig és Danzigig juttattak el. Így a szász kereskedők a Fekete-tenger és az észak-német nagy kikötők közötti kereskedelem busás hasznát maguk fölötték le. Már Nagy Lajos és Luxemburgi Zsigmond magyar királyok idejében az erdélyi szászok igen előnyös adó- és vámkedvezményeket élveztek a havasalföldi és moldvai kereskedelemben. S hogy a szászok megtartsák piacaikat, nem riadnak vissza a politikai

eszközöktől sem, s így gyakran beavatkoztak a Havasalföld és Moldva trónjáért vívott küzdelmekbe. A brassói és szebeni szászoknak mindig akadt egy-két trónjelöltjük, akik Omlás és Fogaras várakban vagy éppen a szász városokban éltek és várták a kedvező alkalmat. Mindezt Drakula világosan látta, s miután leszámolt belső ellenségeivel, nem sokáig tűri a szász politikai cselszövéseket. Több ízben levélben fenyegeti meg a szebeni és brassói szászokat, hogy ne védelmezzék és támogassák ellenfeleit, III. Dant és Szerzetes Vladot (Vlad Călugărul). Mivel azonban ellenfelei továbbra is szász támogatásban részesültek, a román vajda megvonja a brassói, szebeni és barcasági kereskedők előjogait a havasalföldi piacokon, ami azt jelentette, hogy ők többé nem vihették kézműves áruikat a fejedelemség városaiba és falvaiba, s nem is vásárolhattak szabadon élelmiszert, hanem a határ mentén kijelölt vásárhelyeken kellett lebonyolítaniuk az áruk adásvételét. Ezeknek a protekcionista intézkedéseknek tehát jól megfontolt politikai okai voltak.

A német újságlapok szerint Drakula vajda megtorlásként mintegy négyszáz ifjú szász kereskedőt, akik nyelvet tanulni érkeztek Havasalföldre, egy hatalmas hodályba hívatott, amelyet rájuk gyújtatott. Más alkalommal Brassó városát dúlta föl, felégette az elővárosokat és a környező falvakat, majd a városon kívül eső Szent Jakab-kápolna közelében karóba húzatta az elfogott férfiakat, asszonyokat és gyermekeket, ezután pedig a vajda a karóba húzottak között asztalhoz ült és jó étvággal elfogyasztotta reggelijét. Ezt a jelenetet több ízben megörökítették a korabeli német fametszők.

A vajda könyörtelen volt saját embereivel is. Így például egyik kapitányát elküldte, hogy foglalja el és dúlja föl Zeinding (Feketehalom, ma Codlea) várát, de a lakosok hősie ellenállása miatt ez nem sikerült, mire a fejedelem karóba húzatta kapitányát.

Ioan Bogdan, román szlavista szerint²³ ezek a történetek valóságűek, hiszen szerzőik olyan jól ismerik a történetek helyszínét, hogy képtelenség lenne azt állítani, hogy kitalált történetekről lenne szó. A. D. Xenopol román történész, habár támadja Bogdan Drakulát elítélő álláspontját s történelmi és társadalmi kényszerűségnek tulajdonítja a vajda kegyetlenkedéseit, elismeri, hogy mindezek a történetek „nem minden alapot nélkülözve”²⁴ teszik meg a román vajdát vérengző zsarnoknak.

1457-ben Hunyadi László kivégzése, majd V. László király halála után új politikai helyzet alakult ki a magyar korona megszerzése körül. A Hunyadi-hívek, élükön Szilágyi Mihállyal, közös fegyveres beavatkozást készítenek elő, melyben szerepet szánnak a román vajdának is. Így például Szilágyi, Rozgonyi erdélyi vajda elleni támadásra készülve szorosabbra fűzi kapcsolatait Drakulával, akit egy 1457. november 23-án keltezett levelében „Wlad, Wayuodam Transalpinum, fratrem nostrum”-nak (Vlad, havasalföldi vajdát, testvérünket) — nevezi,²⁵ s ezzel magára vállalja a szász városok és a román vajda közötti konfliktus elsimítását. 1458-ban Mátyás királlyá választása után, Szilágyi Mihály sugallatára, ezt a békét az erdélyi szászokhoz intézett leveleiben megerősíti, s egyben felszólítja őket, hogy ne támogassák Drakula vajda ellenfeleit.

Szilágyi Mihály 1458. március 6-án így ír az erdélyi szászoknak: „Azt halljuk, hogy sok bosszantás által ingereltétek a vajdát, ki ellenetek hadakozott, ami nektek nagy károkat tett, de aminek ti vagytok az okai. S mint ahogy írtuk a vajdának, hogy hagyjon nektek békét, tehát nektek is ajánljuk, hogy legyetek vele békében. Mert ha kellemetlenséget okoztok neki, tudjátok meg, hogy rajtatok nem fognak segíteni.”

Drakula törökellenes harca

A román uralkodó bizalmatlanul fogadja az ifjú Mátyás intézkedéseit, főleg Szilágyi őrizetbe vételét, s ugyanakkor tudomást szerez a törökök újabb hadi készülődéseiről. Mindez arra készítette, hogy török nyomásra, ismét a szultánhoz közeledjen. Bizonyításképpen elfogatta az összes Havasalföldén tartózkodó szász és magyar kereskedőt, javaikat elkobozta és karóba húzatta őket. Ellenlépésként Mátyás király a másik trónjelöltet, III. Dant vette pártfogásába és kilátásba helyezte trónra segítségét. Nicolae Iorga tanulmányában²⁶ elismeri, hogy a román vajda kegyetlensége és hűtlensége jogos lépésre készítette Mátyást, amikor elhatározta III. Dan támogatását.

III. Dan, a Dănești-csoport tagja, Drakula vajda ádáz ellensége, hozzálát a terv valóra váltásához. 1460. március 2-án levelet intéz a brassói és barcasági szászokhoz, melyben hűségesküt tesz Mátyás királynak és támogatásáról biztosítja a szász kereskedőket, garantálva régi előjogaikat, majd hosszasan ecseteli „ab impio et crudelissimo tyranno infideli,

2. Sebastian Münster *Cosmographia* c. művének (1544). 1572-es kiadásából
a Drakulától szóló rész illusztrációja (OSzK)

videlicet Dracul” azaz „a törvénytelen és fölöttébb kegyetlen, hűtlen zsarnok, vagyis Dracul”²⁷ szörnyű tetteit. Érdekes, hogy a III. Dan által felsorolt kegyetlenkedések szinte szó szerint megegyeznek a szász-német krónikákban foglaltakkal. Magát pedig az Isten kegyelméből Havasalföld uralkodójának, Omlás és Fogaras urának, Mátyás küldöttének mondja. Az összezsapásra 1460 tavaszán kerül sor, amikor III. Dan a szászok segítségével Drakula ellen indul, azonban a tapasztalt vajda rövid idő alatt elfogatja ellenfelét, III. Dant, megásatja vele sírját, meghallgattatja vele halotti szertartását és lefejezteti. Bártfai Balázs 1460 áprilisában, Pesten keltezett levelében számol be a két vajda közötti harcról, s elmondja, hogy III. Dan emberei közül csak heten maradtak életben, mert mind karóba húzatta őket, s bosszúból, ahány asszonyt össze tudott fogatni, mellükre kötözött gyermekeikkel együtt karóba húzatta. A levélben kétszer is előfordul a „propter enormitatem” vagyis hogy mindezt szertelensége, kegyetlensége miatt tette.²⁸

1459 második fele azonban változást hozott Drakula vajda politikájában. II. Pius pápa (aki korábban III. Frigyes titkára volt), nagyszabású törökellenes összefogást kezdeményez Mátyás király vezetése alatt. Erre a román vajda is Mátyáshoz próbál közeledni, s mivel a magyar királynak is szüksége van rá, szövetségre lépnek a török ellen, s így Drakula ismét kibékül a szászokkal, akiknek megígéri (1460. október 11-i levelében, lásd Gündisch i. m.), hogy felveszi a harcot a törökkel szemben, s megakadályozza őket abban, hogy Erdélyre törjenek, de ennek fejében hathatós segítséget kér tőlük, valamint ellenfeleinek kiszolgáltatását.

Turszun bég, török krónikás szerint a havasalföldi uralkodó, akit törökösen Kazikli (azaz Karóbahúzó) vajdának nevez, „rendkívüli kevélysége és gonoszsága következtében a moszlin birodalom ellen merényletet követett el”.²⁹ Ez a merénylet azt jelentette, hogy a vajda nem tudta kifizetni a portának járó adót, hozzávetőlegesen tízezer aranydukátot és ötszáz gyermeket, s ezenfelül a portára sem ment, mert külső és belső ellenségei fenyegették.

A szultán átlátta Drakula fondorlatosságát és megbízta Hamza szandzsákbéget, hogy kerítse kézre a havasalföldi vajdát. A vajda jóhiszeműséget színlelve eleget tett a meghívásnak, és jól felfegyverzett csapataival megjelent Gurgyevó (Giurgiu) Duna menti várában és rajtaütött a folyó túlsó partján táborozó török csapaton: „Mikor ezek (értsd törökök) semmi rosszat nem sejtve ezen az oldalon tartózkodtak, Drakula-oglu Kazikli (értsd Drakula fia, Karóbahúzó) vojvoda nevű átkozott éjfélkor átkelvén a jég hátán, megtámadta Hamza béget. Igen sok műszülmánt levágtak. Hamza béget elfogták..., fejét levágatván Magyarország királyához küldte, ilyen izenettel: Tudd meg, hogy ellensége lettem a töröknek.”³⁰

A román vajda ezt a törökellenes hadjáratát a magyar király beleegyezésével tette egy közös titkos terv alapján.³¹ Feltehető, hogy Mátyás célja még hathatósabb pápai segély kieszközölése volt, amely lehetőséget biztosított volna egy átfogó törökellenes hadjárat megindításához.

Hamza csapatainak leverése után a vajda betör a Dunától délre fekvő török területekre, és számtalan várost és falvat dúl föl. Akik ellenálltak, azokat lemészároltatta, a foglyokat

karóba húzatta és otthonaikat felperzseltette. Az említett szláv krónika szerint a következő szavakkal bocsátotta szultánjukhoz a megmaradt törököket: „Menjetek és mondjátok el a szultánnak, amit láttatok. Amennyire tudtam, megszolgáltam neki. S ha még további szolgálatomra is igényt tart, számíthat rám, amíg csak erőmből telik.”³²

Ezeokról az eseményekről maga a román vajda is beszámolt az 1462. február 11-én keltezett, Mátyáshoz intézett levelében, melyben a hadjárat pontos földrajzi leírását és az áldozatok számát jelöli meg, de mindenekfölött segítséget kér a magyar királytól. Mint írja: a török minden haragját ránk fogja zúdítani („omnem furorem super nos inicierunt”) és ellenségként felénk veszi útját („hostiliter venire intendunt”).³³ A vajda továbbá kiemeli a megszokott mátyási frazeológia szellemében, hogy Havasalföld pusztulása az egész kereszténység kárát jelentené.

Drakula vajda elfogatása és rabsága

Drakula vajda hadi tetteinek gyorsan híre ment szerte Európában, így például a Bolognai Krónika is kiemeli Drakula hősiességét és mintegy hússzezer áldozatról, számos feldúlt várról, városról és faluról számol be.³⁴

A törökök válasza sem késik. 1462 júniusában II. Mehmed szultán 70 000 katona élén érkezik, tengeren és a Dunán, Havasalföld határához. A román sereg egy ideig megakadályozta a törököket, hogy a 25 háromárbocosról és 150 gályáról a hadiszállítmányt és a katonákat partra rakják.

Azonban a töröknek sikerül átkelnie a Dunán és Tîrgovişte felé indulnia. A helybéli lakosság a hegyekbe menekült, mindent felégetve a törökök útjában.

Mivel a török túlerővel szemben nyílt összecsapásban kevés reménye volt, a román vajda vakmerő tette vállalkozott. Június 16-ról 17-re virradó éjszaka mintegy 7-10 000 lovaskatonára élén megtámadta a török tábort, s habár komoly veszteségeket okozott a törököknek, a szultán sátrát nem sikerült megközelítenie, s így hajnalban vissza kellett vonulnia.

Váratlanul, volt szövetségese és unokatestvére, a moldvai uralkodó, Nagy István (Ştefan cel Mare) megtámadja és elfoglalja a Dnyeszter torkolatánál fekvő Kilia várát, amelyet még Hunyadi János foglalt el, és magyar—havasalföldi őrseget hagyott a stratégiai fontosságú vár védelmére. Ezért Drakulának ketté kellett osztania hadseregét, az egyik részét az északról támadó török—moldvai csapatok ellen vonultatva föl, a másikkal pedig ő maga a hegyekbe vonul, s onnan igen kényelmetlen támadásokkal zaklatja a török hadsereget.

Ezalatt a török had továbbhaladt a vajdaság székvárosa felé, ahol iszonyatos látvány fogadta őket. Ez volt Drakula „kertje”, amelyben — az elbeszélések szerint — több mint húszezer törököt és más nemzetiségű katonát húztak karóba, élükön Hamza szandzsákbéggel és Katavolinosz török tolmáccsal. A bizánci krónikás, L. Kalkokondülész szerint tizenhét stádium* hosszúságban és hét stádium szélességben mintegy húszezer karó sorakozott a katonák tetemeivel. A

* 1 stádium = 125 lépés

foszladozó hullák mellcsontjai közé madarak vertek fészket, már messziről fel lehetett ismerni díszes ruházatáról Hamza tetemét. Még a szultánra is mély benyomást tett ez a „kert”. A krónikás szerint azt mondta volna, hogy ez a férfiú, aki ehhez fogható tettet vitt véghez, többre lenne érdemes.³⁵

Mindezt akár túlzásnak, vagy kitalált történetnek is vehetnénk — írja N. Stoicescu, a legjobb román Vlad Țepeș-monográfia szerzője,³⁶ ha Drakula 1476-ban nem ugyanígy járt volna el Szabács várának bevétele után, amikor a Szerbiában portyázó Mátyás király szabad kezet adott a román vajdának és Brankovicsnak, hogy feldúlják a vidéket.

A török túlerővel szemben Drakula nem képes felvenni a harcot, így egyre nagyobb területeket veszít országából, s kénytelen mind jobban északra vonulni.

A török szultán magával hozta a román vajda öccsét, aki, mint már láttuk, 1442 óta tartózkodott a török udvarban, és várta a kedvező alkalmat, hogy átvegye bátyja trónját. Ez a szép vajdafi (később Szép Radu, Radu cel Frumos nevet kapja) a szultán legszorosabb kíséretéhez tartozott. Kalkondülész szerint egy mulatozás közben a szultán oly szerelemre lobbant az ifjú Radu iránt, hogy szobájába hívta, s ott félreérthetetlenül tudtára adta szándékát, mire az ifjú törével megsebesítette a szultánt, ez azonban egy idő után megkegyelmezett a szép ifjúnak, s továbbra is együtt mulatoztak.

Radu azonban nemcsak szép volt, hanem jó diplomáciai érzékkel is rendelkezett. Ugyanis rövid időn belül a maga pártjára állítja a havasalföldi bojárokat, sőt bátyja katonáinak egy részét is. A Drakula megsegítésére siető Mátyás elé

járul, és őt is meg tudja győzni igazáról, s hűségesküvel erősíti meg a magyar korona és a Drăculești-ház hagyományos hűbéri viszonyát. Miután Erdélyből visszatér, a havasalföldi bojárokkal együtt elismeri a szultán fennhatóságát, és vállalja a megállapított adó fizetését.

Az erdélyi szászok és a magyarok bizonyára szemtanúkkal is bizonyítják Mátyásnak a román vajda kegyetlenségeiről szóló történeteket. Közben Drakula helyzete egyre reménytelenebbé válik, hiszen mind több híve és katonája áll az ellenség oldalára. A Drakula segítségére érkezett magyar király elhatározza egykori szövetségésének az elfogatását. A közvetlen kiváltó ok Drakula „árulása”. A feltevés szerint Drakula 1462. november 7-én levélben fordul a szultánhoz, hogy a török támogatását megszerezze. Ebben bocsánatot kér a szultántól, s felajánlja, hogy Mátyást és kíséretét török kézre juttatja az esetleges török segítség fejében. A történészek egy része a levelet hamisnak ítéli. Hóvári János a román vajdáról írott tanulmányában³⁷ azt állítja, hogy végül is el lehetne fogadni a levél hamis voltát, hiszen a magyar királynak szövetségesei előtt meg kellett indokolnia, miért nem adott nagyobb segítséget Vladnak, azaz Drakulának, s miért egyezett ki a törökbarát Radu vajdával. Ehhez szolgáltatott jó indokot a román vajda hitszegése. De Hóvári J. megjegyzi, hogy a román vajdától ilyesfajta politikai fordulat nem állhatott távol, sőt erre igen sok példa is akad Havasalföld történetében. Az árulás tényét Beheim is idézi verses krónikájában, amely igen közel áll a pápai visszaemlékezésben fennmaradt levélhez.

A levél hitelességét bonyolítja a pápának a levelet követő

3. Drakula-portré a XVI. század második feléből (olaj, Ambras Muzeum, Kufstein, Ausztria)

megjegyzése: „...bolgár nyelvből latinra fordítottatott (a levél) és a pápának elküldetett” („...de lingua bulgarica in latinum conversae, ad Pontificem missae fuere”³⁸). A „bolgár” jelentheti azt a közép-bolgár egyházi nyelvet, amelyen a levelet írták, vagy csak a cirillbetűs írást. Azonban feltevődik a kérdés: miért ír, vagy írat Drakula cirillbetűs írással a szultánnak, holott ő maga is, meg írnokai is ismerték az iszlám nyelvét?

A történeti források szerint ez a levél került Mátyás kezébe, s ezután adja ki az elfogatási parancsot. Jan Giskra cseh kapitány Havasalföld felé vonulva a Kárpátokban, Királykőnél elfogja a román vajdát és átadja Mátyásnak, aki Budára, majd Visegrádra viteti, ahol 12 éves fogságban tartja. Ebből az időből hiányos információink vannak a román vajdáról. Janus Pannonius, a jeles humanista *Drakula havasalföldi vajda fogságba eséséről* c. epigrammájában írja: „Zengjetek ünnepi dalt! Láncot hord végre a zsarnok / Már ha igaz, mit a hír szerterepülve susog.” Ennél bővebben szól Drakuláról II. Pius pápa magyarországi követe, Miklós modrussai püspök, aki maga személyesen is látta a román vajdát, sőt embereivel is elbeszélgetett. „A valachok zsarnokát — írja a pápai követ — Drakulát, mely névvel ők az ördögöt jelölik, fogságban láttam, amikor a hun (magyar) király mellett II. Pius pápai követi tisztét töltöttem be: termete nem magas, de igen izmos és erős, külsőre kegyetlen és félelmetes, satorra igen nagy, tág orrlyukakkal, arca pedig sovány és sápadt, hosszú szempillái tágra nyílt kék szemeit övezték, fekete és sűrű szemöldöke fenyegetővé tették nézését, bajuszán kívül arcát és állát borotválta. Kiugró homlokcsont-

jai növelték fejének méreteit. Magas tarkóját bikáéhoz hasonló nyaka kötötte széles vállaihoz, melyre fekete, göndör hajfonatok hullottak.”³⁹

Ez a leírás megegyezik az ausztriai Ambras Múzeumban található Drakula-portréval (l. 44. o.), amely feltehetőleg a XVI. század második feléből származik, és a vajda fogsága alatt készült olajfestmény másolata.⁴⁰

Bonfini krónikájában azt állítja, hogy Mátyás Havasalföldön arra törekedett, „hogy kiszabadítsa a török kezéből Drakulát, kinek törvényes házastársul tulajdon atyafiságából való asszonyt adott. Nem tudom, miért, mert igazi okát senki sem tudta meg, Drakulát Erdélyben elfogatta, s váratlanul megerősített egy másik Drakulát, kit a török állított e tartomány élére, amazt foglyul vitte Budára és tíz évi börtönnel sújtotta.”⁴¹

Ezenkívül megjegyzi, hogy amikor a magyar király fogadta a török fegyverszünetet kérő követeket, „mindig megmutatta nekik Drakulát, akit fogságban őrzött, aki a török kegyetlen és félelmetes ellensége volt”.⁴² Így tehát a magyar király is elismerte a havasalföldi vajda érdemeit, s politikai céljainak megfelelően használta föl a fogságban tartott vajdát. Mint látni fogjuk, 1476-ban, amikor a törökellenes összefogás ismét elengedhetlenné válik, Mátyás trónra segíti a hírhedt Drakulát.

Ezalatt Szép Radu, 1462—1475 között kisebb-nagyobb megszakításokkal uralkodik Havasalföldön, a török adófizetőjeként s a magyar korona hűbéreseként. Több ízben meg kellett ütköznie Nagy István (Ștefan cel Mare) moldvai uralkodóval, aki saját emberét akarta trónra ültetni, azonban

minden alkalommal a török visszasegíti Radut trónjára. Így például 1474-ben három jelölt küzd az uralkodói címért: Szép Radu, a törökbarát, Basarab Laiotă, a moldvai fejedelem pártfogoltja és Basarab Țepelus, Báthory István embere.

1475-ben a moldvai fejedelemnek sikerül visszavernie a török támadásait, majd ismét Mátyáshoz közeledik, és a IV. Sixtus pápa által kezdeményezett törökellenes összefogás jelentőségét méltatja. Ebben az évben Drakula ismét Erdélyben tűnik föl, s Szeben városában a magyar király anyagi támogatásával házat építtet családjának.

A ferrarai herceg budai követe, Florius Roverella 1475. július 18-i levelében elemzi a magyar—török viszonyt, s többek között elmondja, hogy Mátyás visszaadta „Ladislaó Dragulának” (azaz Vlad Draculának) méltóságát, ellátta fegyverekkel, pénzzel és jó ajánlólevelekkel, s úgy remélik, hogy a török ellen jelentős haditetteket visz véghez, minthogy azt máskor is tette, midőn Havasalföldön megverte őket. Így tehát Mátyás és udvara reménykedve nyújt ismét segítő kezet az immáron Európa hírvű törökverőnek és kegyetlen zsarnoknak.

Azonban Mátyás visszahívja Drakulát Budára, hogy az 1476-os év első heteiben részt vegyen a Szabács elleni hadjáratban. Nicolae Iorga hívta föl a figyelmet arra a müncheni levéltárban található levélre, amelyben a névtelen szerző értesíti a pápát Mátyás Szabács elleni hadjáratáról. A szerző a szemtanú hűségével és részletes leírással adja tudtára a pápának, hogy Vlad Drakula és Vuk Brankovics Szabács elfoglalása után Szrebernik ellen indul és hallatlan kegyet-

lenséggel bánik el a város és falvak lakóival. A két hadvezér csellel veszi be a várost: mintegy százötven katonát török ruhába öltöztetett és a városba küldött, ahol, vasárnap lévén, könnyen elvegyültek a tömegben. Ezután a két vezér csapataik élén betört a városba, s a már ott tartózkodó katonákkal együtt földúlták, kirabolták és fölgyújtották a várat. A mintegy kétezer megrettent menekülőt lemészárolták vagy karóba húzták. Majd a levélíró így folytatja: „De nem fogom mellőzni Drakula kegyetlenségeit, melyek fölöttébb jól ismeretesek az egész világ számára” (Sed Dragule crudelitatem non pertransibo, a qua toto orbi notissimus est).⁴³ S ezután sorolja föl Drakulának, már dél-erdélyi portyázásain elkövetett és jól ismert kegyetlenkedéseit. Majd hozzáteszi, hogy saját kezével tépte széjjel az elfogott törökök testét, s karóba húzván őket ezt mondta: „ha jönnek a törökök, meglátják mindezt, s rémülten menekülnek”.⁴⁴ Ezt tette az ellene küldött Hamza szandzsákbéggel is Tîrgovişte határában. Majd ezután következik a már ismert történet, miszerint Drakula uralkodása idején több ezer embert karóba húzatott és vetett alá a legszörnyűbb kínzásoknak, ami miatt a magyar király több évig szigorú börtönnel büntette, de itt sem felejtette el kegyetlenségét. Egereket fogdosott, azokat darabokra tépdeste és kis pálcikákra húzta fel, mint ahogy azt az emberekkel tette („mures capiebat et, membratim divisos, parvis ligneis, claviculis prout homines palis consueverat, affigebat”).⁴⁵ Érdekes, hogy a szláv krónika ugyanezt meséli el a fogva tartott fejedelemről: „Drakula a börtönben töltött években sem hagyott fel gonosz szokásaival: egereket fogdosott össze, madarakat vásárolt a piacon és agyonkínozta őket:

az egyiket karóba húzta, a másiknak a fejét vágta le, a harmadiknak a tollazatát tépdeste le, azután szárnyra bocsátotta.”⁴⁶

Drakula vajda utolsó uralkodása

1476 első hónapjaiban Mátyás rövid időre kibékül Basarab Laiotă havasalföldi uralkodóval, s így Drakula trónra lépése még késik néhány hónapot. Azonban a török ismét Moldvába tör és megveri Nagy István csapatait. Erdély vajdája, Báthory István, az ismét Erdélyben tartózkodó Vlad Drakulával együtt Moldvába siet, ahol a török utóvédre mér vereséget. Moldvából Báthory Havasalföldre tör, elfoglalja Tîrgoviştet és Bukarestet, elűzi a törökbarát Basarab Laiotă és előkészíti Vlad trónra lépését.

Első lépésként 1476 októberében Drakula megerősíti a brassói és barcasági szász kereskedők előjogait és barátságot, illetve szövetséget ígér. Magyar és moldvai csapatok élén ismét elfoglalja a székvárost, és ez év novemberében Havasalföld uralkodója lesz immáron harmadszorra.

Mátyás leveleiben (november 15-én Ernst szász választófejedelemhez, illetve december 8-án IV. Sixtus pápához intézett leveleiben) számol be a változásról, s kiváló jelzőkkel illeti a havasalföldi uralkodót: „... kapitányom, Drakula, mindekelőtt a törökre nézve volt igen veszedelmes és fölöttébb harcias férfiú” (et Dragulas capitaneus meus, vir imprimis Thurcis infestissimus et admodum bellicosus).⁴⁷

Miután Báthory és Nagy István beiktatták az új uralkodót s védelmére kétszáz fős csapatot hagytak, visszavonultak.

Azonban ez a védelem kevésnek bizonyult, mert a bojárok még mindig jól elmékeztek Drakula tetteire. A törökbarát Basarab Laiotă ismét megjelenik, s török segítséggel elfogja Vladot, meggyilkolja, s a snagovi kolostorba temeti el.

Nagy István, moldvai uralkodó így emlékezik vissza az eseményekre: „...a hitetlen Basarab azonnal visszatért, s egyedül találván, őt (Drakulát) megölé; s vele együtt gyilkolták le minden emberemet, kivéve tizet.”⁴⁸

A milánói herceg követe 1477. február 1-i levelében azt írja, hogy Drakulát, az említett király, vagyis Mátyás kapitányát darabokra vágták, s még körülbelül négyezer embert öltek meg („et hanno tagliato a pezzi Dragulia, capitaneo del dicto re con circa quatro mille persone”).

Jakob Unrest, osztrák történétíró azt állítja, hogy a román vajda török árulás áldozata lett: „...egy török volt a szolgálja, azért, hogy mialatt az uralkodó tanácskozik, őt megölje. A törökök erre a célra alkalmazták. Azonban ez úgy történt, hogy miközben együtt lovagoltak, a szolga hátulról levágta a fejét, s rögtön a török urához menekült. A (magyar) király fölöttébb szomorú volt, hogy elvesztette támaszát a török ellen.”⁴⁹

Az orosz Drakula-történet a vajda hősiességét és bátorságát hangsúlyozza: „Havaselve földjére betörték a törökök, raboltak, foglyokat ejtettek. Drakula rárontott a török seregre, azok megfutamodtak, a vajda kegyetlenül aprította őket. Drakula diadalmasan felugratott egy magas hegyre, és onnan nézte hogyan kaszabolják vitézei a törököket. Amikor kíséretétől eltávolodott, saját seregének vitézei töröknek vélték, rárontottak, s közülük valaki ledöfte

kopjájával; Drakula megdühödven, öt harcost kardélre hányt, de mert ellenei sokan voltak, végül is kopjával felnyársalták.”⁵⁰

Bonfini szerint is a törökök ölték meg Drakulát, s arról is tud, hogy fejét a törökökhöz küldték. Íme a történet Heltai Gáspár feldolgozásában: „Ezt a Drakulát végre Mátyás király visszabocsátá országába, és székibe ülteté, de a törökök megölték annak utána, és az ő fejét ajándokba küldték Mahumet császárnak.”⁵¹

A magyar történetírók Bonfinitól, Oláh Miklóstól, Heltai Gáspártól J. Ch. Engelen keresztül Hunfalvy Pálig, Elekes Lajosig, Makkai Lászlóig és Hóváry Jánosig sokféleképpen jelenítették meg Drakula havasalföldi vajda alakját és tetteit. Legtöbbjük szerint a román vajda egyedi jelenség, fanatikus uralkodó, aki elrettentő tetteivel vált ismertté egész Európában. De ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a vajda képtelen lett volna más eszközökkel megakadályozni bojárjainak árulását és széthúzását. Így sikerült néhány évig biztosítania Havasalföld viszonylagos függetlenségét és a központosított állam megerősödését. Makkai László például így ír Drakulának a magyar koronához való viszonyáról: „A keresztény szolidaritásnak és a magyarbarátságnak egyetlen vajda sem volt olyan odaadó, minden áldozatra kész híve, mint ő, s ezt tudta Mátyás is.”⁵²

III. Drakula a kortársak tükrében

Mint már említettük, Vlad Drakula, Havasalföld fejedelme már életében Európa-szerte elterjedt rémtörténetek hőse. Ezt legfőképpen a dél-erdélyi szász városok és falvak, Brassó és Szeben környékének többszöri feldúlásával, ellenfelei példás megbüntetésével, több ezer ember elpusztításával, karóba húzásával „érte el”. A német birodalmi nagyvárosok állandó kereskedelmi kapcsolatokat tartottak fenn a délkelet-európai városokkal, fejedelmekkel, s bizonyára a Vlad Drakuláról szóló rémtörténetek már az 1450-es évek végén ismertek voltak nemcsak Budán és Bécsben, hanem Nürnbergben és más városokban is.

A Drakula-történetek először szóban és kéziratos formában terjedtek. Négy ilyen kéziratról tudunk: az ausztriai Lambach kolostorban őrzött Drakula-történet csak másolatban maradt fenn, az eredeti mára elveszett; a svájci Sankt Gallen apátságban *Geschichte Drakole Waide* (Drakula vajda története) címmel található kézirat; a londoni British Libraryben őrzött *Die histori von dem pösen Dracol...* (A gonosz Drakula története) című kézirat; és a franciaországi Colmar

városi könyvtárában található kézirat. Ezekben a különböző nyelvjárásokban írt történetekben szereplő földrajzi és történelmi adatok oly mértékben azonosak, hogy a szakirodalom¹ egy 1462—63-ra tehető nyomtatott Drakula-röpirat, azaz egy őstípus létét feltételezi. Azonban ha igaz, amit Robert Darnton állít, ugyanis, hogy az ezekben a századokban a szájhagyomány még igen erős és „elképesztően megingathatatlan”,² akkor nincs szükség egy ilyen ősnymtatványt feltételezni, amire minden Drakula-történet visszavezethető lenne. Igen eltérő források, mint Beheim verses eposza, a nyomtatott újságlapok, az orosz krónika, Bonfini tudósítása, a török krónikák, a korabeli pápai követek levelezése sok helyütt szó szerint megegyeznek. Ami különbözik, az természetesen a befogadó olvasóközönség a német, a magyar, a szláv, a török politikai-erkölcsi elvárásai, az uralkodói érdekek, hagyományok és nem utolsósorban a szórakoztató szándék.

A Drakula-történetek háttérét vizsgálva, a szakirodalom elfogadta a „magyar összeesküvés” elméletét, ami azt jelenti, hogy Mátyás király Drakulát egy általa kitalált és véghezvitt rágalomhadjárat nyomán fogatta el és ítélte több mint tíz éves fogságra. A Drakulának tulajdonított levelet is, amelyet a szultánhoz küldött, Mátyás hamisította volna, mert a levél másolata csak E. Silvio Piccolomini és Michael Beheim írásaiban maradt fenn. A magyar királynak így kellett igazolnia szövetségesei előtt a török ellen indított hadjárat befejezését, valamint a pápai és velencei anyagi támogatás felhasználását és a törökbarát Radu trónra lépésének az elismerését. Ezután a magyar király és udvara Drakula-

ellenes „propagandakampányba” kezd, és Európa-szerte terjeszti a leghihetetlenebb történeteket a román vajda rémtetteiről.

Șerban Papacostea, román kutató egy 1966-ban megjelent tanulmányában³ sorakoztatja fel az említett érveket, s azt a következtetést vonja le, hogy az 1462—1463-ban megjelent történetek, írások Drakula tetteiről, mint például II. Pius pápa visszaemlékezései, Beheim verses krónikája, az osztrák Th. Ebendorfer krónikája Mátyás sugallatára és irányítása alatt készültek. S ez abból derül ki, hogy Miklós modrussai püspök, a pápa Budán tartózkodó követe magától a királytól, Mátyástól hallotta a legszörnyűbb történeteket Drakula tetteiről. Így hát Mátyás azon fáradozott, hogy befeketítse a kereszténység ügyét eláruló Drakulát, s természetesen ezzel magát „tisztára mossa” Európa előtt, a török ellen indított hadjáratának befejezése miatt.

Ez tehát az érvelés menete. De mi lehet a célja a „magyar összeesküvés”, a Drakula-irodalomban „Hungarian plot” néven ismert elméletnek?

Először is kisebbíteni a román vajda kegyetlenségeit, s bizonyítani, hogy a rémtörténetek mögött csakis rosszindulat, sőt irányított rosszindulat áll. Másodszor pedig kedvezőbben megjelölni a vajda helyét és szerepét a XV. századi történelemben.

Anélkül, hogy tagadnánk a vajdának a központi hatalom megteremtésére tett erőfeszítéseit, törökellenes harcának jelentőségét, bátorságát, katonai képességeit, a történelmi és irodalmi anyag ismeretében Mátyás propagandakampányáról szóló elmélet nem fogadható el.

Először is az említett kéziratok közül egyik-másik már az 1450-es évek második felében, tehát jóval Drakula elfogatása előtt keletkezett. Ezt onnan tudjuk, hogy ezek nem tesznek említést Drakula elfogatásáról. Ekkor tehát Mátyás királynak még nem kell „védekeznie” Európa közvéleménye előtt, hogy elhanyagolta a törökellenes hadjáratot, sem röpiratokat nyomtatnia saját költségén különböző német városokban, hogy „befektítse” Drakula vajdát. A Drakula-történeteket rögzítő kéziratok már igen bőségesen írnak a vajda kegyetlenségeiről, amelyek kevés változtatással, két évtized múltán immáron nyomtatott formában kerülnek az olvasók kezébe. Másodszor pedig Miklós modrussai püspöknek a Mátyás királytól hallott történeteit Papacostea sajátos módon értelmezi. Íme a püspök írása: „Mesélte a király, amit a jelenlevő titkárok is megerősítettek, hogy negyvenezer különböző nemű és korú embert, akik az ellenséges pártálláshoz tartoztak, kevéssel azelőtt öltek meg az ő parancsára. Egyeseket székérkerékkel zúzott halálra, másokról a bőrt nyúzatta le, s ismét másokat karóba húzatván alájuk égő parazsat tétetett és azon süttette meg, voltak akiknek a karót fején, mellén, köldökén vagy alfelén (amit még kimondani is szégyen) döfette át, zsigereiken keresztül szájukig, s hogy semmilyen kegyetlenség se maradjon ki, az anyák mellén karót döftek, ezekbe húzatta gyermekeiket, majd végül másokat, miután legvadabb módszerekkel öletett meg, a legváltozatosabb kínzásoknak vetett alá, amelyeket csakis a legkegyetlenebb zsarnok iszonyú gonoszsága eszelhetett ki.”⁴

Azonban a király nemcsak ezt mesélte („narrabat rex”),

mert ha tovább olvassuk Miklós püspök írását, elénk tárul a román vajda hősiessége, kiváló haditetteinek leírása, melyből nem hiányzanak a legkiválóbb férfiúknak járó jelzők sem. Így például a nevezetes éjszakai, török ellen végrehajtott támadásáról azt írja, hogy kis híján „a legnagyobb és legfényesebb győzelmet arathatta volna”.⁵ Miután „hallatlanul nagy mészárlást vitt véghez” (*Draculus incredibili strage edita*)⁶ visszatért táborába, anélkül, hogy valaki követni merete volna, mert annyira megrémítette őket.

A követ közvetlenül ismerhette meg Drakulát és embereit — mint írja: „megvizsgálva a csatában résztvevőket, megtudtam (*exploratum habeo eam his qui huic prelio*), hogy a török szultán titokban elhagyta a tábor”.⁷ Feltevődik a kérdés, ha a követ olyan jól ismerte a tényeket, közvetlenül értesült a vajda embereitől, miért hitte volna el a magyar király hazudozásait Drakula vérengzéseiről, rémtetteiről.

Harmadszor, az a kútfő, amelyre Papacostea hivatkozik, vagyis Beheim verses krónikája⁸ sem tekinthető egyértelműen Mátyás király „művének”, azon egyszerű oknál fogva, hogy Beheim Cillei mellett, később III. Frigyes udvarában szolgált, s köztudottan Hunyadi-ellenes érzelmeket táplált. Talán ő az, aki a leghevesebben támadta a magyar király családját. Így tehát Mátyásnak nehezen sikerült volna saját szolgálatába állítani a német lovagot. Ha meggyőzte volna, akkor bizonyosan nem III. Frigyes udvarába került volna az örökkön lázadó és csípős nyelvű Beheim. Ugyanígy Silvio Piccolominit sem lehet Hunyadi Mátyás csodálói közé sorolni, mivel ő maga is III. Frigyes titkára volt több éven keresztül. Ma már szinte lehetetlen elhinni, hogy a bécsi udvar

Mátyás védelmére kelt volna s népszerűsítette volna a Mátyás „érdekeit védő” Drakula-történeteket.

A „magyar összeesküvés” elméletének alátámasztására a kutatók többször hivatkoznak Hubay Ilona *Egykorú újságlap Drakula vajdáról* című, 1947-ben megjelent írására. Íme a sokat idézett mondat: „Feltűnő a Drakuláról szóló újságlap magyar vonatkozású híreinek hangsúlya. Lehet, hogy kiadásában is magyar szándék rejlik.”⁹ Ez így igaz lehet, s több mint valószínű, hogy az 1488 körül megjelent újságlap célja Mátyást tökéletes uralkodóként bemutatni. Ekkor Mátyás már Bécs ura volt, s a német közvélemény érdeklődésének előterébe lépett, s így szüksége volt a jó király képében tetszelegni. Bartholomaeus Gothan lübecki nyomdájában készült újságlap befejező részében ez olvasható: „... a vajda a magyar király évekig tartó budai fogságában bűnbánatot tartott, keresztény hitre tért, miután pedig a király akaratából birodalmába visszatérhetett, sok jót cselekedett.”¹⁰ A magyar király szándéka tehát világos, azonban az eseményeket nem lehet két évtizeddel előbbre, azaz az 1460-as évekre vetíteni, amikor is már kialakult a Drakuláról szóló rémtörténetek anyaga. Így tehát a Drakula-történetek kialakulásának és elterjedésének hátterében nem Mátyás áll, hanem az egy sokkal bonyolultabb, a XV. századra jellemző anekdota- és mesekincs fejlődésének eredménye. Ezt bizonyítják mindazok az eltérések a különféle Drakula-történetek között, amelyek más-más befogadó kultúrának megfelelően igazítják a vajda tetteit és személyiségének súlyát.

Az orosz Drakula-történet kialakulásával kapcsolatos jelen kutatások is igazolják állításunkat. Például Zoltán

András egy 1984-ben megjelent tanulmányában meggyőző érvekkel bizonyítja, hogy a Drakuláról szóló elbeszélés a Mátyás király kancelláriájában készült szerb nyelvű változatra vezethető vissza. Számos kutató elismeri, hogy az orosz Drakula-történet már nem „propagandaszöveg”. Legutóbb Matei Cazacu francia nyelvű könyvében — *L’histoire du prince Dracula en Europe centrale et orientale, XVe siècle, Genève, 1988, 73. o.* — úgy vélekedik, hogy az orosz Drakula-történet a német elbeszélésektől eltérően nem szolgál propagandacélokat, hanem olyasvalaki életszerű „tudósításáról” van szó, aki jól ismerte nemcsak Vlad ellenfeleinek, de híveinek álláspontját is. A történet valóban más színekben tünteti föl Drakulát: „bölcs uralkodó és igazságos bíró”, „Istentől felkent uralkodó”, „rettegett és kegyetlen vajda”. De ugyanakkor Mátyás is „nagy uralkodóként” jelenik meg: „Éppen neked kell a nagy uralkodó (azaz Mátyás) követeként más uralkodókat felkeresned, mert jól tudsz velük beszélni” — mondja Drakula a magyar király követének. Azt az állítást, miszerint a szerb nyelvű változat a budai udvarban keletkezhetett, bizonyítja a N. Iorga által a müncheni levéltárban talált névtelen levél Drakula szerbiai tetteiről, amelynek egyes részei szinte szó szerint megegyeznek az orosz Drakula-történettel, például a Drakula börtönben töltött éveiről szóló tudósítás. Ezek szerint ennek a változatnak is Mátyás lenne a szerzője? Szó sincs erről! Hiszen, mint már említettük, minden Drakula-történet, legyen az német, orosz, latin, török, román, szerb nyelvű, tökéletesen beilleszkedik az illető nyelvközösség hagyományaiba. Ezért több a horror-elem a német krónikákban, több a humor és igen erős a

katolikusellenesség az oroszban, a „gyaur”-ellenesség a törökben, a románban pedig erőteljesebb a hős-kép. Íme így alakulnak a történetek a befogadó közösség igényei szerint és az uralkodó politikai céloknak megfelelően. Ezért gondolom fölöslegesnek Drakula „ellenfeleiről” és „híveiről” beszélni. Sokkal fontosabb lenne megvizsgálni e Drakula-történetek helyét a különféle irodalmakban, és elemezni hatásukat az európai kultúrkörben.

Lássuk a XV. századi kortársakat, miként vélekedtek a román vajdáról!

A XV. századi német krónikák

Mint már említettük, a négy, Drakuláról szóló kéziraton kívül egyik legértékesebb és egyben legrészletesebb kútfő a német Michael Beheim közel ezersoros költeménye. Beheim cseh—német származású, az 1450-es években Cillei Ulrik szolgálatában állt, majd 1456-ban Pozsonyban V. László királyhoz szegődik és részt vesz a nándorfehérvári csatában. Jelen van pártfogójának, Cilleinek a meggyilkolásánál is. Mint írja, a Hunyadiak őt is fogva tartják és kirabolják. Ezért a Hunyadi-ház ellen mindig is ellenséges érzelmeket táplál. Hunyadi Jánosról például azt írta, hogy a kormányzó sok szégyenletes dolgot követett el, minden hasznot és jövedelmet elvett a királytól, s Cillei, mint a király legközelebbi rokona, ezt az állapotot nem akarta tűrni. Ezért kellett Cilleit eltávolítani a Hunyadiak útjából. Mindezt csak azért említjük meg, hogy Beheim semmiképpen sem állhatott Hunyadi

Mátyás oldalán, amikor 1462—63-ban költeményét megírta. Ebben az időben, 1466-ig III. Frigyes császár udvarában találjuk.

A Drakuláról szóló költemény hitelességéről már az 1900-as évek elején komoly vita alakult ki. A magyar Bleyer Jakab 1902-ben a *Századok* c. folyóiratban terjedelmes tanulmány-sorozatot közölt Beheim életéről és munkásságáról.¹¹ Majd 1903-ban Bleyer a heidelbergi egyetemi könyvtárban található Beheim-kódex alapján közzéteszi a Drakuláról szóló költeményt az *Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* című folyóirat új sorozatának első füzetében.¹² Ugyanebben az évben a román Gregor C. Conduratu doktori értekezést ír Beheim Drakula tárgyú költeményéről, melyet ő is közöl,¹³ anélkül, hogy tudna Bleyer tanulmányáról és közléséről. Egy harmadik történész, A. Schullerus mindkét szerző szemére veti, hogy elfogultak Beheim költeményének kútfői értékével kapcsolatban. Erre válaszolva, Bleyer egy 1904-ben írt tanulmányában leszögezi, hogy „... még inkább megszilárdult az a meggyőződése, hogy Beheim és az összes tudósítások egy közös, Jakab szerzetestől vagy ennek egy társától származó följegyzésre mennek vissza... Mivel tehát legközelebb állt oly forrásokhoz, melyekből aránylag megbízható értesüléseket szerezhett, költeményének történelmi hitele kétségtelenül nagyobb, mint a többi, hozzá közel álló tudósításé. De azt hiszem..., hogy kútfői értéke nemcsak viszonylagos, hanem legtöbb részében — kellő bírálattal felhasználva — abszolút is.”¹⁴

De honnan veszi Beheim értesüléseit az igen részletes, néhol pontos leírásokban gazdag költeményéhez? A költő maga ad

választ, s hosszasan meséli el a három mezítlábas szerzetes, Mihály, Jakab és János találkozását a vajdával, aki meg szeretné tudni, hogy milyen sors vár rá. Azonban a három szerzetes közül egyedül János veszi a bátorságot, hogy felsorolja a vajda bűneit, kegyetlenségeit, és szemébe mondja: „hatalmas gyötrelemben és szenvedésben, bűnbánó könnyekben lesz részed, végeláthatatlan.” Majd a minden idők zsarnokainak feltett kérdés következik: „te dühöngő zsarnok, hiszed, hogy mindörökkön és mindenkin túltéve, élni fogsz?” (. . . arger wutrich / meinst du das du ewenglich / und ümber welleste leben”, 79. szakasz), mire a felbőszült vajda saját kezüleg húzza karóba a szerencsétlen barátot, és a kolostor elé állíttatja. Sokan elhagyták a kolostort és a vidéket, köztük az említett Jakab barát, aki először Bécsújhelyre, a császár udvarába menekült, majd innen egy közeli kolostorba vonult, ahol a költő többször meglátogatta a barátot, hogy feljegyezze a Drakuláról szóló történeteket.

Beheim hosszasan írja le Drakula hihetetlen kegyetlenségeit. Itt megtalálható a középkor szinte minden kínzási módja. Heródes, Diocletianus és Néró együtt nem követtek el annyi bűnt, mint Drakula egyedül, állítja Beheim. Például sebet vágatott az embereken, s ezeket sóval dörzsöltette be (erről Bonfini is beszámol). Egyeseket megsüttetett, megfőzetett, megnyúztatott, felakasztatott, köszörűkövel hasíttatott szét, másokat árnyékszékbe dobott, hajuknál fogva vagy lábuktól felakasztatott. Ez a „gonosz vérszomjas” (der ubel plut uergisser, 30. szakasz) áldozatainak szemébe és fülébe vastag szögeket veretett, másokat vad lovakhoz vagy hegyről leengedett szekerekhez köttetett, ágyúba gyömöszölve kilöve-

tett. Az embereket betanított kutyákkal marcangoltatta szét („auch waren hund dar zu gewent / wann man dy auff ain menschen zent / zu stund waz er(z)erspissen”).¹⁵ A legkegyetlenebb horror-jelenetek közé tartozik Beheim azon leírása, miszerint kisgyermekes anyákat pólyás csecsemőkkel együtt húzatott karóba, az anyák melleit levágatta, helyükbe a csecsemők fejét tétette.¹⁶

Beheim leírásait természetesen fenntartással kell fogadnunk, de ezekből képet alkothatunk, hogy milyen volt a német befogadó közönség horror-igénye, amihez a költőnek alkalmazkodnia kellett. Például Drakula szokása az volt, hogy amikor embervért látott maga előtt, belemártotta kezét, ezt étkezés közben is megtette, ettől aztán jókedvre derült és friss lett egy kis időre: „da er frolich und frische / kurczweil und guten mut wolt han” (18. versszak). Ugyanakkor a költemény utolsó részét a vajda elfogatásának igen részletes leírása alkotja. Elmondja, hogy a vajda szorult helyzetében a török szultánhoz fordul segítségért, melynek fejében kész a szultán kezére adni Mátyás királyt és kíséretét.

Így tehát az 1460-as évek elején tetemes anyag gyűlt össze a havasalföldi vajda rémtetteiről, s kialakulóban van a XV. század egyik legizgalmasabb horror-sztorija, melyben egyaránt keveredik a szóbeli hagyomány, történelmi tény és költői fikció. Úgyes nyomdászok már korán fölfigyelnek a téma „eladhatóságára”, s egy bizonyos L. Hefft nevű német krónikás szerint már 1462-ben Drakula képmását, néhány soros magyarázó szöveggel mindenfelé mutogatták. A még gyermekcipőben járó könyvnyomtatás — hiszen Gutenberg 1440 körül fedezi föl a nyomdát — szintén fölfigyel a téma

Van deme quaden thyrtane
Dracole wyda.

4. Drakula-portré, 1480-as évek (OSzK)

népszerűségére. Így nem nehéz elképzelni, mint a rövid, világos, könnyen megjegyezhető és félelmet, illetve borzongást keltő történeteket 6-8 oldalas kisformátumú újságlapokra nyomtatják, jó minőségű fametszetek társaságában. Az egyik ilyen nyomdász, aki 1485 körül Lübeckben kiadta a Drakula-történeteket, B. Gothan volt. Az újságlap címe: *Van deme quaden thyrane Dracole wyda*, s a cím alatt egy értékes fametszet látható Drakuláról (l. 63. o.), mely minden bizonnyal idegen minta után készülhetett, hiszen a hitelesnek vélt olajfestménymásolat, amely az ausztriai Ambras kastélymúzeumban található, másképpen ábrázolja a vajdát. A második oldalon szerepel egy német nyelvű cím is: *Van eyneme bosen tyranne ghenomet Dracole wyda* vagyis „Egy Drakula vajdának nevezett gonosz zsarnokról” (l. 65. o.). Az újságlap arról tudósít, hogy a „schrekelike, wunderlike”, elrettentő és kegyetlen vajda 1456-ban betört Erdélybe és nagy pusztítást vitt véghez. Ezután következik 32 történet, kezdve a rémtettektől egészen a budai várfogságig és bűneinek megbánásáig.

Ami az újságlap nyelvjárását illeti, ebben sem egyeznek meg a kutatók. Az 1880-as években Kertbény Károly szerint a XV. századi erdélyi szász nyelvjárásáról van szó. Hubay Ilona Nedeczey Jenő nyelvészprofesszor véleménye alapján azt állítja, hogy középalnémettel állunk szemben, hiszen az említett nyomdász ezt az újságlapot erre a nyelvre fordította és a Hanza-városok olvasói számára adta ki.¹⁷ Egyetlen fönmaradt példányát a budapesti Országos Széchényi Könyvtárban őrzik.

Ezt az újságlapot számos más kiadás követte: Nürnbergben ötször adták ki (1488 — két ízben, — 1499, 1520, 1521)

Nau eyne me bosen ryanne ghenomet Daroke wyda.

Ala der doot vries herē dēsu crishi. ad. cccc
lvi. yact heffte dēsse Dracole wyda vele schyke
like wonderlike dink ghedran vnde beoeten in
wallecheyen vnde ock in vngarn

Item de olde gubernator heffte den ol-
den dracol wem laten Ginde te dracole vnde sin
broer hebben aff ghetrent van crme louē. vñ
hebben ghelauet vnde ghedwoen den cristen lo-
uen te beschermende

Item des suluen yares wart he ghesetert tho-
eyneme heren in de walschye Tohant he
doot den Kasla wyda. de dar suluest heere ys
gheveest

Item tohant dar na heffte he in zonenboigen
vñ ock in wortelanne mit namen beckenwop la-
ten vobornen. Ock vrouwe vñ mā lunk vñ oile
stike heffte he mit syke gheuoert in de walschie
an yker kroē. vñ darinalles alle late wespiten.
Item he heffte alle iunge de in sin lant ghesant
waren vnsse to lanne de spake. de het hee al-
le in eynen slanen besinten vñ lēth se vobornē.
der synt gheveest verchumert

Item he heft eyne vnde ghemaeket in sinem

te dracol bus heffte my de waerheye ghescege. dar vñ
me wyl ick dy laten dyn lauent. vñte lēth ene wedd
losz vñte vryg. vñte sande wedder na deme eisen
vñte meynit he wort em of noech te waerheye seg-
ghen. do se de na alse voert. do sprac de dracol to sy-
uen plagherē. Item ene wech vñte doctt ene. vñ
lēth ene speten van der waerheye weghen. de he voe-
beleet vñte nūchte besinnen wolte

Item dēsse dracol de lēth braten iunge tintere
de moesten te eghene moctte ethen. vñte lēth velen
verduwen te bueste aff snyten. te ere eghen mans
moesten eghen. dar na zo lēth hee ze alchomale speten.

Item he lēth allen vruhgeleken in syneme lant
eyne gute maeisse beteyten Ma der maeisse lēth he
ze valte besluten in crme suluen zale dar inne ze ghes-
ten vñte dranken hadten. vñte hēte te zant anseke
vñte voe brante ze al comale. vñte dat te he dar
unime. wene he meynit se eghen ten luten ere bloet
voigheues aff. vñte konten dat nicht voe tenen.

Item thohant dar na do vingē ene te koninck
van vngaren. vñte hēte ene lange tyd gans strenge
lick ghesangen Dar na lēth he syf dorpen te offen.
vñte gans grote Dar na maecke te koninck
van vngaren tessen dracol wyda wedder te eyne
grooten heren alse voert. vñ men secke dat he dar na
rocht gans vele guet werke te. do he eyne cristen
was wooten.

Ein wunderliche und erschre-
 ckliche History von einem
 grossen reuterich genant Diacole Wayda Der so
 gar vnkriftliche marder hat angelegt dē mēschen
 als mit spissen. auch die leüt zu tod geschliffen zē.

6. A „vérszomjas” vajda arcképe az 1493-as újságlapról

Von dem Dia- colwayda/dem grossen Thyrannen.

7. Arckép az 1520-as augsburgi kiadásból

Von dem Dracole Wayda
Dem grossen Thyrannen.

8. A nagy zsarnok Drakula vajdáról (Nürnberg, 1520)

Ein wunderliche und erschreckenliche
 bystori von einem groffen wütrich genant
 Oracole wayda Der do so gar ynkristen-
 liche marnier hat angelegt die menschē. als
 mit spissen. auch dy leut zu tod gesslyffen 22

Gedruckt zu bamberg im Lxxxvi. iare.

9. Portré 1491-ből, a bambergi német újságlapról

Bambergben egyszer (1491), Augsburgban háromszor (1494, 1520, 1559) és Strassburgban egyszer (1500). E szinte hihetetlen népszerűség titka bizonyára az, amit az amerikai szerzőpáros, R. Florescu és R. T. McNally állít, vagyis hogy az újságlapok célja „megrémiszteni és szórakoztatni az olvasóközönséget”, s ezzel valószínűleg a történelem nagy könyvsikere lett.¹⁸

Az újságlapok utóéletéről annyit tudunk, hogy a XVI. sz. második felétől nem jelentek meg újra. J. Ch. Engel történész az 1804-ben kiadott *Moldva és Havasalföld története* c.¹⁹ német nyelvű munkájában közli újra a lübecki kiadásnak Széchényi Ferenc magángyűjteményében lévő példányát, s ezzel Európa számára újra közzétette a Drakula-történet nyomtatott változatát. Engelt követően a XIX. sz. végéig számos más kiadásban is megjelentek ezek a történetek.

Az orosz Drakula-történet

Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról

I. Havaselve földjén egy görög hitű keresztény ember volt a vajda, akit Drakulának hívtak. Ez román név, oroszul ördögöt jelent, Drakula kegyetlen volt: amilyen a neve, olyan volt élete is.

Egyszer felkeresték a török szultán követei. A vajda elé járultak, s a maguk szokása szerint meghajoltak előtte, de turbánjukat nem vették le. Drakula e szavakkal fordult a követekhez:

— Miért viselkedtek így? Nagy uralkodóhoz jöttetek, és megsértettetek engem.

A követek így válaszoltak:

— Országunkban, fejedelem, ez a szokás!

Erre Drakula így szólt:

— Ám legyen: megerősítem törvényeteket, hogy szigorúan betartsátok! S azzal a turbánokat apró szegekkel a követek fejéhez szegeztette.

Majd útjukra bocsátotta őket, mondván:

— Menjetek, és mondjátok meg uralkodótoknak: lehet, hogy ő eltűri tőletek ezt a sértést, de én nem szoktam hozzá. Ne kényszerítse hát szokásait más uralkodókra, akiknek azok nem kellenek; tartsa meg szokásait a saját országában!

II. A szultán nagy haragra gerjedt, és hatalmas sereggel háborút indított Havaselve ellen. Drakula annyi embert szedett össze, amennyit csak tudott, és az éj közepén rárontott a török táborra. Sok törököt megölt, de kis seregével nem tudta legyőzni a hatalmas armádiát, és visszavonult. Reggel szemlére állította ki a csatából visszatért sereget: azt a harcost, aki elől sebesült meg, nagy tisztelettel övezte és vitézzé ültette, azokat meg, akik hátulról kaptak sebet, karóba húzatta, mondván: „Nem férfiak, hanem asszonyok vagytok!” Amikor meg ismét a törökök ellen készülődött, ilyen beszédet intézett harcosaihoz: „Aki már a csata előtt a halálra gondol, ne jöjjön velem, maradjon itthon.”

Amikor a szultán ezt meghallotta, nagy szégyenében meghátrált, mert seregét Drakula megtizedelte, és ezért nem szánta rá magát az újabb ütközetre.

III. Később a szultán azt követelte követe útján Drakulától, hogy fizessen neki adót. Drakula nagy tisztelettel fogadta a követet, megmutatta neki kincseit, és így szólt hozzá: — Nem adót akarok fizetni a szultánnak, hanem egész sereggel, minden vagyonommal rendelkezésére akarok állni; amint kívánja, úgy fogom szolgálni! Mondd meg a szultánnak, hogy adja parancsba embereinek: amikor átvonulok országotokon, ne bántsák vitézeimet, mert a szultánhoz megyek és adót viszek neki.

Amikor a szultán megtudta, hogy Drakula őt akarja szolgálni, parancsba adta, hogy a vajdát mindenütt nagy tisztelettel fogadják; ő maga pedig gazdag ajándékokat küldött Drakulának. Örült a vajda szándékának, mert ebben az időben keleti szomszédaival háborúzott. Parancsot küldött hát birodalmának valamennyi városába, hogy semmi rosszat ne vétsenek Drakula ellen, ne tanúsítsanak ellenállást, ha bejön az országba, hanem fogadják nagy tisztelettel.

Drakula meg egész seregével török földre vonult, ahol a szultán őrsége kísérte és nagy tisztelettel vette körül. A vajda ötnapi járóföldre hatolt be a török földre, majd váratlanul visszafordult, elfoglalta és kirabolta a városokat és falvakat, sok foglyot ejtett; azokat, akik ellenálltak, megölte, sok törököt karóba húzott, másokat kettéhasított vagy máglyára vetett. Nem kímélte még a csecsszopókat sem. Végigdúlta az egész vidéket, semmit sem hagyott meg; az ott lakó keresztényeket meg elűzte, és a saját országába telepítette.

Gazdag zsákmánnyal tért haza, a szultán őrségét meg illendően útnak eresztette, mondván:

— Menjetek, és mondjátok el a szultánnak, amit láttatok. Amennyire tudtam, megszolgáltam neki. S ha még további szolgálatomra is igényt tart, számíthat rám, amíg csak erőmből telik!

A szultán semmit sem árthatott neki, csak szégyenkezett.

IV. Drakula a maga országában minden bűnt könyörtelesenül megtorolt. Ha valaki rosszat művelt, lopott, rabolt vagy igazságtalan volt, akkor kimondta rá a halálos ítéletet: lett legyen az illető bojár, vagy pap, vagy szerzetes, vagy egyszerű ember, vagy bármilyen gazdag — halálát semmivel sem válthatta meg. Ilyen rettegett volt ez a vajda.

Valahol volt egy forrás, s mellette egy kút. Ehhez a kúthoz minden irányból utak vezettek. A vándorok mindenünnen ide jöttek, és ittak a kút forrásvizéből: a víz hideg és nagyon jó volt. Drakula e kúthoz egy művészi szépségű aranykelyhet tétetett, anélkül, hogy őriztette volna. Aki csak inni akart, ihatott ebből a kehelyből, s azután a helyére tette. Telt-múlt az idő, s a kehely ott maradt, senki sem merte ellopni.

V. A vajda egyszer kihirdette az egész Havaselvén, hogy jöjjenek el hozzá az öregek és nyomorékok, a koldusok és a bélpoklosok. Megszámlálhatatlanul sok nyomorék és koldus gyűlt össze abban a reményben, hogy a vajdától alamizsnát kapnak. Drakula parancsára valamennyiöket beteretlék egy erre a célra épített nagy hodályba, s ott megvendégelték őket. A szerencsétlenek ettek, ittak, vigadoztak. Azután maga Drakula is felkereste őket és megkérdezte tőlük:

— Mit kívántok tőlem?

Azok meg így válaszoltak:

— Ami Istennek és fenségednek tetszik! Tégy velünk úgy, amiként Isten sugalmazza néked!

Drakula megkérdezte:

— Akarjátok-e, hogy megszabadítsalak benneteket minden földi szomorúságtól és ínségtől?

A nyomorultak azt gondolták, hogy a vajda nagyon irgalmas lesz, s ezért kórusban felelték:

— Akarjuk, uralkodó!

Drakula erre megparancsolta, hogy zárják be a hodályt és gyűjtsák fel. Valamennyien bennétek. Ekkor a vajda így szólt bojárjaihoz:

— Tudjátok meg, hogy miért tettem ezt. Először is azért, hogy ne zaklassák a népet panaszaikkal, és országomban senki se legyen szegény, csak gazdag; másodszor — megváltottam őket szenvedésüktől, a nyomortól és súlyos betegségüktől.

VI. Egyszer valahogy a magyar földről két katolikus szerzetes kereste fel Drakulát alamizsnáért. A vajda külön-külön szobában helyezte el őket. Azután magához hívatta az egyik szerzetest, megmutatta neki a palotája körül kivégzetteket, karóba húzottakat vagy kerékbe törteket és megkérdezte:

— Helyesen cselekedtem-é, és mi a véleményed azokról, akiket karóba húztam?

A szerzetes válasza így hangzott:

— Nem, uram, te gonosz dolgokat művelsz, kegyetlenül gyilkolod az embereket, pedig az uralkodónak irgalmasnak kell lennie! Azok, akiket karóba húztál — mártírok!

A vajda ezután a másik szerzetest hívatta magához, és ugyanazt kérdezte tőle is. A szerzetes így válaszolt:

— Te Istentől felkent uralkodó vagy éppen azért, hogy a gonosztevőket kiirtsd, az arra méltókat pedig megjutalmazd. Ezek a gonosztevők csak méltó büntetésüket nyerték el tettükért.

Drakula ismét magához hívatta az első szerzetest, és így szólt hozzá:

— Miért hagyta el celládat és kolostorodat, miért járod a nagy uralkodók udvarait, ha semmit sem értesz a világi dolgokhoz? Lám, azt mondtad, hogy ezek itt — mártírok. Ha így van, téged is a mártírok közé akarlak sorolni!

S meg is parancsolta, hogy ezt a szerzetest is húzzák karóba. A másik szerzetesnek meg 500 aranydukátot adott, s így dicsérte meg: „Te értelmes ember vagy!” Azután nagy tisztelettel kísértette el a magyar földig.

VII. Egyszer egy gazdag kereskedő érkezett a magyar földről Drakula városába. A vajda megparancsolta neki, hogy áruval megrakott szekerét hagyja az utcán az előtt a ház előtt, amelyben éjszakai pihenőre tér. Éjjel valaki 160 aranydukátot ellopott a szekérről. A kereskedő panaszával Drakulához fordult. A vajda megnyugtatta: „Reggelre visszakapod dukátjaidat!”

Megparancsolta, hogy az egész városban keressék a tolvajt, és mindenkit megfenyegetett: „Ha a tolvaj nem kerül kézre, akkor az egész várost elpusztítom!”

Amíg a tolvajt keresték, Drakula a kereskedő szekerére tétette a hiányzó 160 dukátot, sőt még meg is toldotta eggyel.

Másnap reggel, alighogy felvirradt, a kereskedő a szekerehez ment, és megtalálta az aranyakat. Számolja, s látja, hogy eggyel még több is van, mint volt. Megint megszámolja, de az eredmény ugyanaz lett. Elment hát Drakulához, és közölte vele:

— Uralkodó! Ma megtaláltam a pénzemet. Sőt, pénzeszsákomban a 160 dukáton felül van még egy felesleges dukát is, ami nem az enyém!

Közben a megtalált tolvajt elővezették a lopott pénzzel. Drakula elbocsátotta a kereskedőt, s búcsúzóul így szólt hozzá:

— Menj békével! De ha nem mondtad volna meg, hogy eggyel több dukátot találtál, akkor bizony ezzel a tolvajjal együtt húzattalak volna karóba!

VIII. Ha egy asszony megcsalta a férjét, ő annak szeméremtestét kivágatta és lenyúzatta, s az asszonyt meztelenül, a bőrdarabbal együtt a város piaca közepén egy cölöphöz kötöztette, és a lányoknak, akik nem őrizték meg szüzességüket és az özvegyasszonyoknak és más hozzájuk hasonlóknak a mellét vágatta le, másoknak a szeméremtestéről lenyúzatta a bőrt és izzó vaspálcát nyomtatott a hüvelyükbe, amíg a pálca a szájukon ki nem jött; így álltak meztelenül a cölöphöz kötözve, amíg testük és csontjaik szét nem hulltak vagy a madarak étke nem lett.*

* A VIII. részt Tatár Béla fordította.

IX. Egyszer orszá járó útján Drakula meglátott egy szakadózott, ócska inget viselő szántóvetőt, akitől megkérdezte:

— Van feleséged?

— Van, uralkodó! — felelte a paraszt.

Erre Drakula megparancsolta:

— Hozd a házamba, látni akarom!

Mikor látta, hogy az asszony egészséges és fiatal, megkérdezte a szántóvetőt:

— Mi az, talán nem vetettél lent?

— Van nekem lenem uralkodó, bőségesen! — felelte a szántóvető, és megmutatta a lenkötegeket.

Méregbe gurult erre a vajda és így szólt az asszonyhoz:

— Hogyhogy te lustálkodsz és nem gondoskodsz a férjedről? Az ő dolga az, hogy szántson, vessen és téged eltartson, a te kötelességed meg, hogy tiszta és díszes öltözetet készíts férjednek. Egészséges vagy, és még inget sem szőttél neki. A te bűnöd, hogy ilyen rongyokban jár. Ha a férjed nem vetett volna lent, akkor ő lenne a bűnös!

Ezután levágatta az asszony kezeit, őt magát meg karóba húzatta.

X. Egy másik alkalommal, a kivégzések után megparancsolta, hogy ebédjét a karóba húzottak teteme mellett szolgálják fel, mintha így jobban esett volna neki az étel és ital. Az ételt felszolgálók egyike nem bírta elviselni a hullaszagot, befogta az orrát, és elfordult a kivégzettektől. Drakula megkérdezte tőle:

— Mi van veled?

— Uralkodó, nem bírom elviselni ezt a büzt! — felelte a szolga.

Erre Drakula őt is karóba húzatta:

— A karó magasba emel, és a bűz így nem jut el hozzád!

XI. Egy másik alkalommal Mátyás magyar király követe, egy lengyel származású főúr kereste fel Drakulát. A vajda maga mellé ültette ebédelmi a kivégzettek között, és egy hoszszú, aranyozott karót készíttetett elébe, majd megkérdezte tőle:

— Kitalálod-e, hogy miért készíttettem ide ezt a karót?

Megijedt a követ, és így felelt:

— Úgy gondolom, uralkodó, hogy valamelyik előkelő főúr vétkezett ellened, és olyan tisztelettel akarod a túlvilágra küldeni, ahogyan még senkit sem végeztettél ki.

— Igazat beszéltél. Te nagy uralkodó követe vagy, ezért a számodra készíttettem ide ezt a karót!

A követ így válaszolt:

— Uralkodó! Ha valami olyat csinállok, amivel rászorgálok a halálra, akkor tégy, ahogyan akarsz, hisz te igazságos bíró vagy, nem te, hanem magam leszek halálom okozója!

Elnevette magát Drakula, és így szólt:

— Ha nem így, hanem kihívóan viselkedtél volna, akkor, esküszöm, ezen a karón ülnél!

Azután bőkezűen megjutalmazta a követet, és tisztelettel útjára bocsátotta:

— Éppen neked kell a nagy uralkodó követeként más uralkodókat felkeresned, mert jól tudsz velük beszélni; más követ ne merjen hozzám jönni, amíg meg nem tanulja, hogyan illik a nagy uralkodókkal tárgyalni!

XII. Bárhonnan is kereste fel valamely cár vagy király követe, ha nem tudott ügyesen tárgyalni és a vajda fondorlatos kérdéseire megfelelni, akkor Drakula karóba húzatta, és így búcsúzott tőle:

— Nem én vagyok az okozója halálodnak, hanem uralkodód vagy te magad! Ezért hát ne is átkozz engem. Ha uralkodód tudta, hogy tanulatlan és ostoba vagy, és mégis elküldött hozzám, a bölcs uralkodóhoz, akkor ő is pusztított el téged, ha meg magad vállalkoztál erre a szolgálatra, mit sem értve ehhez a feladathoz, akkor önmagad vagy végzeted okozója!

Ilyen volt Drakula szokása.

XIII. A vajda parancsára a mesterek vashordókat készítettek, megtöltötték arannyal, beforrasztották, azután egy folyó fenekére süllyesztették. Ezután Drakula nyomban lenyakaztatta ezeket a mestereket, nehogy valaki is tudjon kincséről, kivéve druszáját — az ördögöt.

XIV. Amikor Mátyás magyar király háborút indított a vajda ellen, Drakula elébe ment seregével, megküzdöttek; a király Drakulát élve foglyul ejtette. A vajdát saját emberei árulták el. Drakulát a királyhoz vezették, aki tömlöcbe záratta. Budától északra, a Duna menti Visegrád tömlöcében töltött 12 évet, Havaselvén meg a király másik vajdát ültetett a trónra.

XV. Amikor ez a vajda meghalt, a király Drakuláért küldött a tömlöcbe, hogy visszaadja trónját azzal a feltétellel,

hogy áttér a katolikus hitre, mert ha nem, akkor élete végéig rabságban marad.

Drakula mindig jobban szerette a földi élet múltó gyönyöreit, mint az örök élet végtelen boldogságát, s ezért elhagyta hitét, elárulta a pravoszláv egyházat, a fényből a sötétségbe merült, s mert nem akarta tűrni a börtön múltó kínjait, inkább örök gyötrelmekre kárhoztatta magát. Felvette hát az eretnek latin hitet. A magyar király nemcsak a havaselvei vajdaságot adta vissza neki, hanem feleségül adta hozzá édestestvérét is. Ez az asszony két fiút szült Drakulának. Még körülbelül 10 évig élt, s így is halt meg ebben a hazug hitben.

XVI. Mesélik, hogy Drakula a börtönben töltött években sem hagyott fel gonosz szokásaival: egereket fogdosott össze, madarakat vásárolt a piacon és agyonkínozta őket: az egyiket karóba húzta, a másiknak a fejét vágta le, a harmadiknak a tollazatát tépdeste le, azután szárnyára bocsátotta. A tömlőcben kitanulta a vargamesterséget, és ezzel tartotta el magát.

XVII. Amikor a király kiszabadította rabságából és egy időre Budával szemben, Pesten adott neki szállást, akkor történt a következő eset. Még mielőtt a király fogadta volna, Drakula házának udvarán elrejtőzött egy bizonyos gonosztevő. Üldözői berontottak az udvarba, ahol megkeresték és elfogták ezt az embert. Ekkor Drakula, kijöve a házból, kivonta kardját, és levágta a gonosztevőt megragadva tartó ör fejét. Ezt látván, a többi üldöző elfutott, Drakula meg

szabadon engedte a gonosztevőt. A megfutamítottak elmentek a bíróhoz, és mindent elmondtak neki. A bíró a városatyákkal együtt panaszt tett Drakula ellen a királynál. Mátyás küldönce útján megkérdezte Drakulát, hogy miért cselekedett ilyen gonoszul. Drakula így válaszolt:

— Semmiféle rosszat nem tettem, az őr önmagát pusztította el. Bárki, aki így be mer törni egy uralkodó udvarába, hasonló sorsra jut. Ha te magad jöttél volna el hozzám, s megtaláltam volna udvaromban a gonosztevőt, akkor kiszolgáltattam volna őt neked, hogy ne irgalmazz meg neki.

Amikor a királynak átadták ezt az üzenetet, az csak nevetett, és csodálkozott Drakula véleményén.

XVIII. A vajda halála pedig így történt. Havaselve földjére betörték a törökök, raboltak, foglyokat ejtettek. Drakula rárontott a török seregre, azok megfutamodtak, a vajda meg üldözte és kegyetlenül aprította őket. Drakula diadalmasan felugratott egy magas hegyre, és onnan nézte, hogyan kaszabolják vitézei a törököket. Amikor kíséretétől eltávolodott, saját seregének vitézei töröknek vélték, rárontottak, s közülük valaki ledöfte kopjájával; Drakula megdühödve, őt harcost kardélre hányt, de mert ellenei sokan voltak, végül is kopjával felnyársalták.

XIX. A király ezután testvérét, annak két fiával együtt, visszavitette Magyarországra. Az egyik ma is él, a királyfi udvaronca, a másik a nagyváradi püspökhöz került, és akkor halt meg, amikor Budán voltunk. Láttuk Drakula harmadik, legidősebb fiát, Mihályt is, itt Budán. Még a vajdának a király

húgával kötött házasságát megelőzően született ez a fiú Drakulának valamilyen lánnyal történt nászából. A török szultántól menekült most ez a fiú a királyhoz.

XX. Drakula pusztulása után Ștefan moldvai vajda a király hozzájárulásával az egyik vajda Vlad nevű fiát ültette Havaselve trónjára. Ez a Vlad fiatal korától szerzetes, majd pap és az egyik kolostor főnöke volt, de azután felhagyott a szerzetesi élettel, megnősült és vajda lett. Annak a vajdának az özvegyét vette el feleségül, aki rövid ideig Drakula után uralkodott, amíg a moldvai Ștefan meg nem ölte. S most is ez a Vlad nevű volt szerzetes és archimandrita Havaselve földjének a vajdája.

Ezt az elbeszélést első fogalmazásban 1486. február 13-án írta a bűnös Jefroszin, majd ugyancsak ő dolgozta át 1490. január 28-án.

(Iglói Endre és Misley Pál fordítása)

A német kultúrkörnyezettől gyökeresen eltérő politikai és vallási igényeknek megfelelően született meg a *Povest' o Drakule* (Elbeszélés Drakuláról) c. irodalmi alkotás. A XV. századból két másolata maradt fenn, az egyiket 1490. január 28-án fejezte be a beloozerói Kirill-kolostor ismert könyvmásolója, Jefroszin szerzetes.

A másik a XV. sz. végén keletkezhetett és egy pszkovi eredetű gyűjteményben maradt fenn.²⁰

A történet szerzője, mint már a múlt század közepén A. Vosztokov, orosz kutató föltételezte, Fëdor Kuricyn nevű

deák, III. Iván, diplomatája, aki 1482—85 között Budán járva Mátyás király udvarában a szemtanú hitelességével meséli el a Drakulával kapcsolatos történelmi és földrajzi vonatkozásokat. Így például, Drakula halála után fiai Budán éltek, az egyik fiút, Mihályt Budán látták, a másik pedig a nagyváradi püspökhöz került.

A Drakula-történet először a XIX. sz. közepén lát napvilágot, majd 1896-ban Ioan Bogdan közli az eredetit és román fordítását is, egybevetve a a XV. századi német és latin nyelvű krónikákkal. 1964-ben Ja. S. Lur'e, szovjet kutató adja ki a legteljesebb orosz Drakula-történet szövegét, a XV. és az azt követő századokban készített másolatok figyelembevételével.²¹ A szovjet kutató a három kútfői értékű forrást: a XV. századi német kéziratokat, újságlapokat, illetve Beheim költeményét; az orosz Drakula-történeteket, valamint Bonfini tudósítását összevetve arra a következtetésre jut, hogy az anekdoták egy közép-európai szóbeli hagyományra vezethetők vissza. Itt jegyezzük meg, hogy az 1900-as évek elején az említett Bleyer Jakab ugyanezt az álláspontot képviselte. Ezzel magyarázható a fent említett források közötti meglepő, olykor szó szerinti azonosság, mint például Drakula ebédje vagy reggeli-je a karóba húzottak között; a hullaszagtól idegenkedő szolgálta illetve bojár büntetése; vagy az a történet, miszerint a vajda a kincseit elrejteti, majd a neki segítőköt is kivégezteti; vagy karóba húztatja a rongyos ember lusta feleségét; megvendégeli a szegényeket, betegeket és öregeket, majd rájuk gyújtatja az épületet; vagy az a történet, amely állítólag III. Iván moszkvai nagyfejedelemnek is igen tetszett, vagyis fejükhöz erősítette a török (vagy idegen) követek turbánjait (vagy süvegeit).

Lur'e szerint ²¹ nem eléggé bizonyított a román kutatóknak — N. Smochină, P. P. Panaitescu vagy P. Olteanu — azon állítása, hogy az orosz Drakula-történet szerzője egy Mátyás udvarában élő román szerző munkája lenne, aki közép-bolgár vagy „kárpáti szláv” nyelven írta volna az elbeszélést. A szovjet kutatók többsége azonban a román I. Bogdan 1896-os elméletét alátámasztva, az elbeszélésnek orosz szerzősége mellett foglal állást. Legújabban Zoltán András *Megjegyzések az orosz Drakula-történet keletkezéséhez* c. tanulmányában új álláspontot képvisel ebben a kérdésben. Alapos nyelvészeti kutatás nyomán megállapítja, hogy az orosz kézirat forrásául egy szerb szerző kézírata szolgálhatott, mivel Mátyás király kancelláriájában a diplomáciai levelezés nyelve a latin és olasz mellett a szerb volt.

Így tehát a moszkvai követek, Kuricyn és társai érkezése előtt már létezett egy szerb nyelvű Drakula-történet, amely a magyarországi szerb deákság irodalmi terméke volt. S ezzel — hangsúlyozza Zoltán András — a nyugati kulturális környezetben élő ortodoxok világi irodalma is utat talál az orosz irodalomba. Emelett az érv mellett szól a román Nagy Sándor-regények szerb nyelvből való fordítása és elterjedése.²²

A legszembeütőbb különbség a német és szláv elbeszélések között először is az orosz erkölcsi tanító szándék. Például, az orosz történet súlyosan megrója Drakulát, amiért elhagyta hitét, „elárulta a pravoszláv egyházat, a fényből a sötétségbe merült, s mert nem akarta túrni a börtön múltó kínjait, inkább örök gyötrelmemre kárhoztatta magát. Felvette hát az eretnek latin hitet.” Drakula kegyetlensége mellett legfőbb tulajdonságának vélik igazságosságát: „...a maga országában

minden bűnt könyörtelenül megtorolt". Egyformán büntetett bojárt, papot, szerzetest vagy egyszerű embert, s ez a tény nagyon tetszhetett a népi elbeszélőknek, de nem csak nekik, hanem a despota uralkodó, III. Iván politikai elveinek is. Így válik a Drakula-történet politikai, társadalmi eszközzé az illető befogadó környezet számára. Ami a német krónikákban horror, rémisztő kegyetlenség és vérengzés, az az orosz változatban erkölcsi tanulsággal fűszerezett anekdotává szelídül.

Drakula cinizmusa is emberi vonásait próbálja fölerősíteni. Így például miután a vajda a török szultán követeknek turbánjait apró szögekkel fejükhöz szegezteti, a következőképpen bocsátja el őket: „Menjetek, és mondjátok meg uralkodótoknak: lehet, hogy ő eltűri tőletek ezt a sértést, de én nem szoktam hozzá. Ne kényszerítse hát szokásait más uralkodókra, akiknek azok nem kellenek; tartsa meg szokásait saját országában!” Vagy például mielőtt a koldusokra, öregekre, betegekre rágyújtatta volna a házat, azt kérdezte tőlük: „Akarjátok-e, hogy megszabadítsalak benneteket minden földi szomorúságtól és ínségtől?”. A szolgáját pedig, aki nem bírta elviselni a karóba húzottak bűzét, ezzel a megjegyzéssel nyársaltatta föl: „A karó magasba emel, és a bűz így nem jut el hozzád!”

Az orosz elbeszélés, teljességében realizistikusabb, közelebb áll a mindennapi élethez, s a trágárságtól sem mentes, amikor például a vajda a hűtlen és parázna nőt bünteti (lásd az elbeszélés VIII. fejezetét).

Magyar források Drakuláról

Antonio Bonfini, olasz humanista, Mátyás király történetírója az 1480-as évek végén kezdi írni *Rerum Ungaricarum decades* című művét. Az orosz történethez hasonlóan Bonfini Drakula-képe is eltér a német krónikákétól. Már több mint két évtized telt el a román vajda Dél-Erdélyben elkövetett vérengző fosztogatásaitól, s közel egy évtized a halálától. Ez alatt az idő alatt a kegyetlen zsarnokról szóló legendák elvesztik szorongás- és borzalomkeltő funkciójukat, s immáron megszeliđült történelmi tényvé válnak.

Bonfini nem tud a vajda elfogatásának okairól, holott gazdag anyag állt rendelkezésére. Radunak, Drakula öccsének megerősítését Havasalföld trónján ismét csak váratlannak véli. Művében, mint oly gyakran, Bonfini számtalan kétértelmű jellemzést, állásfoglalást örökít meg. Ez alól nem mentes Drakuláról szóló mondata sem, amelyet a Drakula-irodalomban szeltében-hosszában idéznek. Íme a mondat: „Inaudite crudelitatis et iustitie Draculam fuisse memorant.”²³ Ezután következik az ismert, szám szerint hat, anekdota felsorolása.

A mondat kétértelműsége már Heltai Gáspárnak, a Bonfini-mű első magyar fordítójának is szembetűnik. Az 1575-ben írt *Chronica az magyaroknak dolgairól* c. munkájában két részben fordítja le: „Ez a Dracula felette igen kegyetlen ember vala” — ez az „inaudite crudelitatis”-ra vonatkozik, majd ő is felsorolja a kegyetlenségéről híres vajda tetteit, s csak utána értelmezi a mondat második jelzőjét a „iustitia”-t: „olly igazságszerető vala.”²⁴

Azonban Geréb László, az 1959-ben megjelent Bonfini-fordításában Heltaival ellentétben így értelmezi a mondatot: „Mondják, hogy ez a Drakula hallatlanul kegyetlen és igazságtalan volt”.²⁵

Gerébbel ellentétben az olasz G. Giraudo az említett mondatban két ellentétes elvre (kegyetlenség-igazságosság) épülő állítást lát. Ezt pedig azzal magyarázza, hogy a magyar történetírásban például Attila és Mátyás jellemzése is erre a szigorú-igazságos elvre vezethető vissza.²⁶ A román kutatók, Stoicescu, Stăvăruş és mások is így értelmezik Bonfini jellemzését.

Hogy mennyire kétértelmű a mondat, bizonyítja az osztrák történetíró Theodor Zwinger 1571-ben megjelent *Theatrum vitae humanae* c. munkája, amelyben Bonfinitől a következőképpen veszi át az idézetet: „Inaudite crudelitatis Draculam Transylpinae Ungariae praefectum fuisse memorant.”²⁷ Íme a „iustitia” szó hiányzik. Ha alaposabban megvizsgáljuk a „iustitia” szó értelmezését a középkori latinban, megállapíthatjuk, hogy *igazságszolgáltatást, bírói hatalmat* is jelent.²⁸ Így tehát a szóban forgó mondat értelme szerintem a következő: „Ez a Drakula hallatlanul kegyetlen és hallatlan ítélkezésű volt.” Ez azért tűnik elfogadhatóbbnak, mert ha Bonfini ellentétes elvekre építette volna mondatát, az „at” vagy a „sed” kötőszót kellett volna használnia, nem pedig az „et”-et.

Miért kell egy mondattal ennyit foglalkozni? — kérdezheti jogosan az olvasó.

Azért, mert igen elterjedt az a nézet, miszerint Mátyás nem tudta történetíróját megakadályozni abban, hogy pozitív

képet alkosson Drakuláról. Holott itt szó sincs erről. Bonfini Drakula-képe valóban árnyaltabb, mint az 1460-as években keletkezett krónikák, följegyzések teszik, de „a hallatlanul igazságos Drakula” nem szerepel Bonfini szövegében. Ezt már az utókor olvassa vagy szeretné beleolvasni.

Az sem véletlen, hogy Bonfini az orosz elbeszéléshez hasonlóan említi Drakula tetteit. Még a felsorolás sorrendje is megegyezik, habár a történetíró csak hat anekdotát jegyez föl: „Beszélik róla, hogy midőn a tisztelgő török követek hazai szokásuk szerint nem akarták levenni keleti süvegüket, e szokásuk megőrzése végett három szöggel erősítette fejükre, hogy többé meg se mozdíthassák; számtalan törököt húzatott karóba, s köztük barátaival pompásan lakomázott; az összes inséges, nyomorult, beteg és szerencsétlen koldust fényes lakodalmán vendégelte meg, s miután étellel, borral jóllaktak, tűzzel pusztította el őket; a török foglyok lábáról lenyúzatta a bőrt, a sebet örlött sóval dörzsöltette be, majd kecskéket hozatott oda, hogy nyalják sós talpukat és érdes nyelvükkel növeljék a gyötrelmet; egy firenzei kereskedőt, kit pénze őrzésével bízott meg, azzal gyanúsítva, hogy az hűtlenül kezelte, az országút közepére dobott, miután azonban éjjel megszámlálta a pénzt, s a kereskedő ártatlansága kiderült, bántódás nélkül elengedte. A barbár tájon olyannyira kegyetlenkedett, hogy ki-ki csak az erdőkben érezhette magát biztonságban javaival.”²⁹

Bonfini értékes feljegyzést hagyott hátra Drakula fogságban töltött éveiről. A humanista történetíró szerint amikor a török követi Mátyástól fegyverszünetet kértek, a magyar király megmutatta nekik Drakulát, amire a követek meg-

rémülve távoztak: „Valahányszor a király maga elé bocsátotta őket, mindig megmutatta nekik Drakulát, kit fogságban őrzött, aki a törökök kegyetlen és félelmetes ellensége volt. A követek fölismerték őt, akitől annyi kínzást szenvedtek el, ki annyszor szétverte és megfutamította őket; ellenséges szemmel méregették, s annál inkább rajta voltak, hogy létrejöjjön a fegyverszünet. A király pedig, hogy félelmükben megerősítse őket, a fegyverszünetet elutasította.”³⁰

Bizánci—török krónikák a román vajdáról

A bizánci krónikák közül a legmegbízhatóbb Laonikosz Kalkokondülész görög történetíró munkája. Mint már több ízben említettük, pontos információkat találunk művében Drakuláról és a török udvarban hosszú évtizedekig tartózkodó Raduról, valamint a XV. századi havasalföldi viszonyokról. Kalkokondülész a vajda kegyetlenkedéseinek okát a hatalom megerősítésében látja. Miután a román vajda leszámol az áruló bojárokkal és családjaikkal, hozzálát egy erős, központosított, állandó katonasággal rendelkező állam megteremtéséhez. „Ez az ember gyökeresen átalakította Dáciát” (Havasalföldet) — vonja le a következtetést a görög történetíró. Ugyanakkor részletesen meséli el a törökellenes harcát. Kalkokondülész törökellenes érzelmeit olvashatjuk ki a sorokból, hiszen a XV. sz. második felében a török uralma alá hajtotta Görögországot is. Nem véletlen tehát, hogy a vajdát kiváló hadvezérként is láttatja. Ezt bizonyítja a szultán elé vezetett havasalföldi katona története, akit a törökök a

nevezetes éjszakai támadás során fogtak el. A szultán kérésére, hogy árulja el Drakula tartózkodási helyét, a katona inkább a halált választja, mire a szultán fölöttébb elcsodálkozva azt mondta volna: „... ha ennek az embernek jelentős hadserege lenne, igen nagy hatalomra tehetne szert.”³¹

A török krónikáirók jellemzése merőben eltér a görög történetíróétól. Így például: Turszun bég, a XV. sz. második felében és XVI. sz. elején élt történetíró *A hódító Mohammed szultán története* c. munkájában a következőképpen ír a havasalföldi eseményekről: „Az a vérszomjas zsarnok és kegyetlen gyaur, mikor Iflak vilájetének válíja lőn, a hetedik évig érő küszöb iránt, adózásra kényszerítettven, minden évben személyesen megjelent az adóval és tömérdek ajándékkal, s a boldogságos küszöböt csókolva kegyelemkérését megújította. Drága díszruhákkal, vörös sapkával, értékes aranyos uszkuffal* megajándékozta és a padisahnak sokféle kegyével megörvendeztetve bocsáttatott vissza országába. De kegyetlen zsarnoka volt a hitetleneknek. Kegyetlenkedése oly nagy fokú volt, hogy ha pl. valamely faluban egy egyén valami hibát, vagy bűnt követett el, azon falunak összes lakosságát, férfiakat és nőket gyermekeikkel együtt, elevenen karóba húzatta. Agacs-Hiszárral szemközt — mely e nyomorultnak székhelye volt — hat mérföldnyi

* Uszkuf vagy más néven kuka: csúcsban végződő, arannyal és kócsagtollal díszített sapka, milyent a janicsárok tisztjei, a szultán testőrei (a szolakok) és szerájbeli agák viseltek. Ilyent kaptak az oláh- és moldvaországi vajdák is felavattatásuk és eskütételük alkalmával Konstantinápolyban (Thúry J. megjegyzése).

hosszúságban két sor sövényt fonatott, s a mellé tövisbokrokat ültetett, azt mondva, hogy kertet csinál magának; azután a két sövény közét karóba húzott magyarokkal, moldvaiakkal és oláhokkal rakatta meg. Azonkívül — a vár környéke erdős, fás hely lévén — mindegyik fának mindegyik ágán számtalan felakasztott ember függött s parancsa az volt, hogy aki e felakasztottakból egyet levesz, az annak a helyére akasztassék.”³²

Turszun bég bizonyára nem ismerte a Drakuláról szóló német újságlapokat, s jellemzése mégis — néhol szó szerint — megegyezik azokkal. Minthogy a német elbeszélések, Beheim költeménye főleg a dél-erdélyi szász városok és falvak pusztításairól adnak terjedelmes tudósításokat, a török krónikák természetesen a török ellen végrehajtott támadásokról, s mindenekelőtt Drakula „kertjéről” szólnak. Egy másik török krónikás, Ibn Kemal írja, hogy Drakula „kertjében” a frissen földre csöpögő vér virágzó tulipánok formáját öltötte, s télen-nyáron a fák érett gyümölcsei az emberek koponyái voltak.”³³

IV. A vámpírhit kialakulása

A vámpírképzet előképei

Drakulából az írói fantázia révén lett vámpír, de a vampirizmus, mint néphit több ezer éves múltra tekint vissza.

A vámpírhit kialakulása európai jelenség, azonban előképeit a Föld legkülönbözőbb népeinél is megtaláljuk.

Főképpen azért európai jelenség, mert a vérmitosz az európai kultúrában gyökerezik, hiszen itt hittek a vérnek, mint életet adó „anyagnak” az erejében. Így például, hogy beszélni tudjon „az erőtlen holtakkal”, Odüsszeusz tejet, mézet, bort, lisztet kever össze vérrel: „folyt a gödörbe az éjszínű vér, gyülekeztek az elhunyt holtak lelkei mély Erebosból, sűrű csapatban.”¹ Ez azonban nem közvetlen előzménye a délkelet-európai vámpírhitnek, állítja Dömötör Tekla, mert csak motívumegyezésről van szó. Ugyanígy a magyar vezér, Bulcsu sem vámpír, hiszen Kézai Simon szerint „hogy bosszút álljon, több németet nyárson süttetett meg, s állítólag olyan kegyetlenséggel tombolt ellenük, hogy némelyiküknek úgy itta a vérét, mint a bort”.²

A vámpírhit előképei közt említhetjük az ókori görög színpadokon megjelenő női vérivókat, az *empúzákat*. A

lámiák pedig gyermekeket raboltak el, s maga a szó ma is több nyelven vámpírt, vérszopót jelent. Az ókori latinok hittek a visszajáró szellemekben, s hogy elkerüljék házukat, áldozatokat mutattak be nekik.

A vérnek, mint erőnek, életnek a jelentése a zsidó-keresztény hagyományban mélyül el. Isten és ember vér által léphet szövetségre: „Aki issza az én véremet, örök élete annak van” — mondja Jézus. Természetesen a másfajta vérszövetségek is az örök összetartás gondolatára épültek.

Az ókori görögök és rómaiak visszajáró szellemeivel és vérivó halottaival kapcsolatos hiedelmei az európai népek temetkezési szokásaiban maradtak fenn. Így pl. Rothari, longobárd király törvényben mondja ki, hogy a keresztény nem hihet a *strigák* (visszajáró szellemek) létezésében. Továbbá Nagy Károly (742—814), francia király és frank-római császár híres törvénykönyvében foglaltatik a következő fejezet: „Ha valaki ördögtől megrontva, a pogányok szokása szerint hisz abban, hogy valamely férfi vagy nő boszorkány, és embereket eszik, s emiatt őt elégeti vagy húsát mással eteti meg, vagy maga eszik belőle, azt fejvesztéssel büntessék.”³ Majd később, 1100-ban Kálmán magyar király a tarcali zsinaton hozott törvényei között szerepel a híres mondat: „Strigák ellen semmi vizsgálat ne legyen, mert ilyenek nincsenek.” A szakemberek sokféleképpen értelmezték ezt a mondatot, Dömötör Tekla szerint a strigák lehetnek boszorkányok is, de vámpírok is. Kálmán általában nem a boszorkányok létezését tagadta, hanem csak a boszorkányok strigának nevezett csoportjába vetett hitet, hiszen ugyanebben a rendeletben a „malefici” (istentelenek)

ellen rendelkezett. Komáromi Andor szerint strigáknak olyan „éjjel röpködő lényeket” tartottak, akik „embereknek, főleg gyermekeknek a vérét kiszopván azokat felemésztik”.⁴

Századunk elején Stefan Hock német professzor végez összehasonlító tanulmányokat a temetkezési szokások és a vámpírhít megjelenési formái között.⁵

Róheim Géza *Kharón és az obulus*⁶ c. tanulmányában viszi tovább az összehasonlító elemzést, és közös elemeket talál a temetkezési szokások és a vámpírhít között. Így például, a halott szájába azért tesznek pénzt, hogy ne változzon vámpírrá. A brandenburgi szorbok ezt „harapópénznek” nevezik, mert ha ez hiányzik, a halottból „Nachzehrer” lesz, azaz halál után is evő kísértet, vagy „Doppelräuger”, kétszer elválasztott vámpírféle lesz.

A szerbek szerint azért kell a halott szemére pénzt tenni, mert ha nyitva marad, az azt jelenti, hogy valakit maga után hív a halálba. Szászországban is a halott szájába teszik a pénzt, hogy megakadályozzák vámpírrá válását.

Igen elterjedt az a hiedelem is, hogy a vámpírok, varázslók, boszorkányok vagy az egyház, vagy a családjuk által kiátkozottak teteme nem rothad el sírban, mert a „nedves anyaföld”, mint Róheim G. írja, nem akarja befogadni azt. A szaratovi tartományban például az anya által kiátkozott fiú teste 100 évig nem indul bomlásnak, s csak az anya megbocsátó szavára változik porrá a kihantolt test.

Ennek a hitnek az elterjedésére utal többek között egy XV. századi írásos emlék. Az említett III. Dan, aki Drakula ellensége volt és Brassóban várta az alkalmas pillanatot, hogy átvegye helyét, a szászokhoz intézett levelében hűséget

10. A vámpír áldozatával. Hadol metszete a *Monde fantastique* illusztrében
(1874)

esküszik és támogatásáról biztosítja őket. S ugyanakkor kiátkozza mindazokat, akik ezt a fogadalmat nem tartják be, s ezek között az átkok között szerepel az is, hogy a „testét a föld ne fogadja magába” (*corpus eius humo non recipiatur*).⁷

Néhány balladánk is őrzi ennek a hiedelemnek az emlékét. Az *Egy asszonynak kilenc fia* c. balladában az anya így átkozza meg legkisebb fiát: „Isten engedje meg, fiam / Még a föld se primiljen bé!”⁸ Itt természetesen román hatásról van szó, hiszen a *primiljen*, a román *a primi* — fogad ige magyarosított alakja. A román néphit szerint a vámpír az a rossz ember, akit a föld nem fogadott be.⁹

Valójában a temetkezési szokások a szétválasztást segítik, ugyanis a cél elválasztani a halottakat az élőktől. Azonban ez nem mindig sikerül, s így öltenek alakot a különféle lidércek, élőhalottak, hazajáró szellemek, vámpírok stb. Így például a magyar néphitben a lidérc hazajáró halott, aki halálra szereti áldozatát, ez kapta az *incubus* vagy *succubus* latin nevet. Ipolyi Arnold 1854-ben megjelent *Magyar Mythológiájában* olyan lidércről is tesz említést, amelyet vérrel is kell táplálni. A lidérc szerinte a néphitben tüzes gombolyagként jelenik meg és tüzes szikrát szór maga után. Azonban a lidérc a magyar néphitben nem változik vérszopóvá, és nem is fertőz meg másokat.

Már Ipolyi felhívja a figyelmet, hogy: „A vampyrnak valamint alakját úgy nevét sem ismerem népünknel.”¹⁰ De ugyanakkor hangsúlyozza, hogy a „halál után kísértő, vezeklő v. bosszuló lényről hit...Európa délkeletén a törökök, oláhok és déli szlávoknál is terjedt néphitre figyelmeztet”.¹¹

A vámpír mint fogalom a délkelet-európai népcsoportoknál fordul elő, s megjelenése a XVII. század elejére tehető. Ezt bizonyítják a francia és olasz etimológiai szótárak, melyek a vámpír szót a szerbből eredeztetik, a XVII. század közepétől. A szerb nyelvben *upir* vagy *vampir* alakja ismert. A bolgárban *váper* vagy *lepír*, a csehben *upir*, a lengyelben *upior*, a kárpát-ukránok pedig *opirinek* vagy *upirinek* mondják. Érdekes, hogy a románba a vámpír szó aránylag későn, a XVIII. század végén és a következő elején francia közvetítéssel jutott, ugyanis erre a fogalomra tucatnyi szó áll rendelkezésre: *strigoi*, *moroi*, *priculici*, *strigă*, *vîrcolac*, *năluca*, *duh*, *arătare*, *stafie* stb. Például Hunyad megyében a magyar falvakban is használták a *strigoi* magyarosított alakját, a sztrigojt a vámpír-fogalom jelölésére.

Mivel a szláv vámpírhittel több magyar kutató is foglalkozott, az alábbiakban a kevésbé ismert, de ugyanolyan elterjedt, s a néphitben igen gazdagon illusztrált román vámpír-képzet elemzésével szeretnénk megvilágítani a vámpírregényekben és -filmekben előforduló hiedelmek néprajzi hátterét.

Annál is inkább, mert maga Bram Stoker, mielőtt hozzáfogott regénye megírásához, igen alaposan tanulmányozta a vámpírhit kialakulását és elterjedését, s főleg a román *moroi*, *strigoi*, *priculici* jelentését, hiszen ezeket többször használja regényében.

Ma már bizonyított tény, hogy Stoker ismerte az 1870–1890 között a román néphittel foglalkozó angol nyelven megjelent tanulmányokat, s így nem csak Vámbéry Ármin professzortól kapott erre utaló információkat.

A vámpírt a románok és a makedonrománok *strigoinak* nevezik, a Balkán-félszigeten, Meglen környékén élő megleni-románok pedig vámpírnak hívják. Ez utóbbi természetesen a szerb hatásnak tulajdonítható. A román népi hiedelemrendszerben a *strigoinak* számos alakja és jelentése van. (Lásd Pócs Éva és Klaniczay Gábor tanulmányát az *Ethnographia* 1986/2—4. számában). Kétféle *strigoit* különböztetnek meg: *élő* és *holt strigoit*. Az élő lehet varázsló, lidérc, átalakulhat boszorkánnyá is, de lehet ló-, farkas-, vagy vaddisznóember, aki megdézsmálja a termést, a falvakat stb. Erre a jelentésre használják a *priculici* fogalmat, amely közel áll az angol *werewolf*hoz vagy a francia *loup-garou*hoz.

Minket azonban a *holt strigoi* érdekel, amely egyéb funkciói mellett fedi a vámpír-fogalmat. A könnyebbség kedvéért a következőkben a vámpír szót használom. Ez a halotti világból visszatérő lény, a népi demonológiában a valós és a természetfölötti világ közötti átmenet egyik megtestesítője ugyanúgy, mint a tündér, a boszorkány vagy az állat alakú hiedelemlények. Ez utóbbiakkal szemben a vámpír a halálnak, mint fizikai ténynek a brutális voltát, az átmenet hátborzongató hangulatát érzékelteti. A halálba ragadott fiú, lány vagy felnőtt kínok között követi a vámpírt és maga is a vámpírizmus eszközévé válik. Mondhatnánk, hogy a vámpír *negatív mediátor* azaz negatív közvetítő az élők és a holtak között.

A kiváló nyelvész, történész, író, Bogdan Petriceicu Hasdeu (1838—1907), aki elsőként tartott néprajzi előadásokat a bukaresti egyetemen, 1884—1885-ben nagyszabású „nyelvészeti-mitológiai” gyűjtést szervezett Moldva, Havas-

alföld és Erdély területén. A maga korában igen korszerűnek mondható kérdőív 206 kérdést tartalmazott. A kétéves gyűjtés anyaga 18 kötetre tehető, azonban ez a páratlan gazdagságú és értékű gyűjtés még kiadatlan. Ion Muşlea és Ovidiu Bîrlea vállalkozott arra, hogy a kutatók számára, ha vázlatosan is, hozzáférhetővé tegye a kérdőívekre kapott válaszokat.¹²

Ennek a tanulmánynak, illetve más kutatók munkáinak alapján elemezzük a román vámpírhit (a *holt strigoi*) megjelenési formáit.

Mi a vámpír?

Arra a kérdésre, hogy *Mi a vámpír?*, a gyűjtők a következő válaszokat jegyezték le: az a halott, akinek a teste nem enyészik el,* az a rossz ember, akit a föld nem fogadott be; a tisztátalan lelkű ember; az, akit a sírban ördög rontott meg; az, akinek a halála után lelke ismét a testébe költözik*; félördög; vadállat, vagy olyan kutya, macska, mely halott teteme fölött ugrott át.

Arra a kérdésre, hogy *Kiből lesznek a vámpírok?* általában a válaszok a következők: burokban született gyermek; az az újszülött, aki a bábaasszony figyelmetlenségéből megeszi a magzatburkot; de lehet keresztleletlen gyermek, törvénytelen gyermek, az anyaméhben síró gyermek, az ördögtől fogant gyermek, olyan halott, aki fölött nem virrasztottak, s különféle állatok (kutya, macska, tyúk, egér, madár) ugrottak át holttestén. Ez utóbbi ellen úgy védekeztek, hogy megfogták az állatot, megölték, és a halottal együtt eltemették. Itt

figyelhetjük meg a temetkezési szokások, az ún. átmeneti rítusok működését. Voltaképpen ezek az élők védelmét szolgálják.

Lehet vámpír még vörösképu ember, az aki nem evett fokhagymát*. Ezt a növényt¹³ az emberi élet minden fordulópontján alkalmazták, de legtöbbször karácsonykor és György napján. Például a Barcaságban az újszülött gyermek fejére kötnek fokhagymát, hogy az ördög elkerülje. A moldvai magyarok a szülés idején a kulcslyukat és az anya ágyát is bekenték fokhagymával, hogy a gonoszt távol tartsák. A fokhagyma a leghatásosabb vámpírellenes szer minden vámpírregényben.

A vámpír halott vagy élő ember képében jelenik meg.* Arca emberi, kezei azonban orsóhoz, lábai járompálcához hasonlítanak. Teste szőrrel fedett, s farkas alakjában is előjön.* Fénycsóvaként tűnik el.*

Hogyan lehet a vámpírokat felismerni? kérdésre Európa-szerte ismert eljárást említenek. Éjjel a temetőben fekete paripát vezetnek át a sírokon, s ahol a ló megtorpan, s nem akar átugrani, ott tartózkodik a vámpír. Ezt a néphitét Augustin Calmet híres vámpír-könyvében mint a bánsági románok szokását mutatja be. Például Olt megyében ezt a műveletet gúnárral is el lehet végeztetni. Másik jele a vámpír létének az, ha a sír földje besüpped, mert ez azt jelenti, hogy a vámpír elhagyta sírját. A vámpírokat onnan is fel lehet ismerni, hogy testük épen marad, végtagjaik nem merevednek meg, s hajuk, körmük, szakálluk megújul.* Dîmbovița megyében a néphit azt tartja, hogy a vámpír szája tele van vérrrel.*

Mikor jelennek meg a vámpírok? Legtöbbször éjjel, éjfélkor járnak hajnalig,* mert az első kakasszóra elveszítik erejüket. Szent György napján gyülekeznek a rossz szellemek és kelnek harcra egymással.* Ilyenkor összeszedik a tilolókat, mert ezzel verekszenek. Ez főleg a boszorkányokra vonatkozik. Védekezéséppen az emberek fokhagymával kenik meg az ablakok keresztfáit, a küszöböt, a kéményt, az állatok szarvát, orrát* stb. Az asszonyok fokhagymás ételeket készítenek. Aki pedig nem eszik fokhagymát, arra azt mondják, hogy vámpír.* Általában a vámpír házról-házra jár, felkeresi családtagjait, rokonait, ellenségeit. Ruhát, élelmet, bort, pálinkát kér, és élő emberhez hasonlóan beszél. Főleg érintetlen lányokat környékez meg, azokat sírjára viszi és ott eszi meg.* Az ablakon keresztül is képes rokonai lelkét vagy vérét kiszívni.* Embereket és állatokat egyaránt meg tud ölni.* Mint valami pillangó, úgy szívja a vért.* Az emberbe fészkel magát és felemészti szívét. A moldvai Prut járásban gyűjtötték azt a szólásmondást, amelyet a gyerekek ijesztgetésére használtak: „Fogd be a szád, mert jön a vámpír és megeszen.” A vámpír élete és ereje szívében lakozik.* Ez a vámpírképzet egyik fontos eleme, mert emiatt kell a halott szívét karóval átdöfni. Ehhez kötődik a következő kérdéscsoport: *Hogyan lehet megszabadulni a vámpírtól?* Hogy a halott ne változzék vámpírrá, a szájába, fülébe, orrába kavicsot, kölest, stb. tesznek, fejéhez kilenc kavicsot, a koporsóba pedig puliszkakeverő fakanalat helyeznek. Máshol ezenkívül rózsabokorágat* és gyékényt is. Egy Olt megyében gyűjtött adat szerint csipkebokorból készített keresztet tesznek a halott mellére.* A legeredményesebb eljárás az, amikor a

vámpír szívébe tölgyfakarót, kötőtűt, nyársat döfnek.* Van olyan helység, ahol három karót szúrnak a sírba, a szív, a gyomor és a homlok tájékán. A vámpírnak vélt halottat éjjel, titokban ássák ki, fejét levágják, szívét kiveszik, borban megfőzik vagy máshol a szívét késsel, sarlóval vágják darabokra.* Máshol pedig a vámpír szívét háromszor döfik át tüzes nyárssal, majd elégetik, s hamvát folyóba dobják. Egy másik eljárás szerint, miután megtalálják a vámpír sírját, az a beteg, akit a vámpír megrontott, a sírból vett földdel teríti be szíve tájékát vagy vízben oldva issza meg. A már említett Augustin Calmet Paul Arnoldról szóló történetében is ez a néphit szerepel.

Elbeszélések a vámpírról

A néprajzkutatók számos elbeszélést, történetet jegyeztek fel a vámpírokról. Tudor Pamfile, román folklorista említ egy bukovinai¹⁴ elbeszélést, miszerint a vámpír arca vörös színű, holtteste soha nem enyészik el. Éjjel tizenegy óra körül hagyja el sírját és éjfél után egy óráig járkál, hogy élő emberek vérért szívja. Egy másik történet szerint¹⁵ egy öreget, amikor kiástak, törökülésben ült, arca vörös volt, mint a tűz lángja, hiszen az egész családját elfogyasztotta. Olyan jó erőben volt, hogy még ellenkezni is tudott, mikor ki akarták emelni a sírjából.

Az igen elterjedt vámpírhittel szemben az ortodox egyház is állást foglal. Így például egy 1645-ből származó, *Az egyház hét titka* c. kiadványban az alábbi intellem olvasható: „Az ördög által megrontott egyszerű emberek minden furcsa

dolgokban hisznek, hogy eltemetett embereket látnak vagy, hogy álmodnak róluk, s kiássák őket sírjaikból, azt állítván, hogy tetemük még él, vérük, körmük, hajuk épségben van, s elégetik ezeket, nem félnek Krisztus eljöveteletől, ki meg fogja őket büntetni.”¹⁶

1762-ben Grigori, havasalföldi metropolita rendeletben hívja fel a papok figyelmét, hogy tanulmányozzák, miként válnak a halottak vámpírrá, s ha valahol ilyen esetre bukkannak, oktassák ki az embereket, s ne engedjék, hogy a halottakat elégezzék.¹⁷

1849. március 29-én Armășescu pópa egy falusi küldöttség nevében a következő folyamodvánnyal fordult a püspökséghez: „Február 10-én eltemetett, bizonyos Gheorghe Mazilu — akiért, mint minden rendes halottért könyörgést fizettek — házában minden rendben volt március hónap 25. napjáig. De ettől a naptól kezdve, mely éppen Boldogasszony napjára esett, először felesége betegedett meg, s közel állt a halálhoz, másnapra menyé és Nica nevű fia estek ágynak s ezenkívül még a házban tartózkodó egyik lány is. Egy Ion Bogdănescu nevű pópáért küldtek, hogy meggyónjanak. S ahogy meggyóntatta őket, a bajuk felől érdeklődve azt a választ kapta, hogy fáj a szívük és gyöngének érzik magukat. A gyóntató pap a fent nevezett betegek rokonaival együtt, kik annak rendje és módja szerint felügyeltek a három betegre, úgy döntöttek, hogy az említett halott sírjához mennek, hogy megvizsgálják azt. S ahogy odaértek, lábtól a sír földjében lyukat találtak. Amint látták, hogy hármójuk közül ketten már közel álltak a halálhoz, a rokonok sebtében nekiláttak és kihantolták a koporsót. Mikor kinyitották, a test még ép volt

benne. Szakálla és haja kétujjnyira megnőtt, úgyszintén körme is. Megannyi ember és elöljárók voltak jelen, s látták mindezt, majd a halottat átdöfték. Így mentették meg a betegeket a haláltól.”¹⁸

S ha meggondoljuk, hogy a csillaggal jelölt, kérdőívekre adott válaszok, történetek a Stoker-regényben szinte szó szerint megtalálhatók, ez nem az író regényíró leleményességét jelzi, hanem azt, hogy igen gazdag és elterjedt néphittel kell számolnunk. E fölött elsiklani, valami „bizarr” népszokásnak tekinteni vétek lenne. Ezért jelentős Dobos Ilona *Bodrogkeresztúri mesék és mondák* (1988) c. könyve, amelyben a hazajáró halottakhoz fűződő hiedelemmondákon és meséken keresztül mutatja be a szláv népeknek a magyarságra gyakorolt hatását. A kárpátukrán hatásra Magyarország északi részében elterjedt vámpírmesék ismertek nemcsak szlovák és lengyel, hanem román nyelvterületen is.

N. I. Dumitraşcu (1888—1963) a vámpírokról írott tanulmányában¹⁹ *Lenore-* és *Ördögszerető*-típusú meséket közöl, szülőfalujában, a Dolj megyei, Boureni nevű helységben gyűjtött anyagából. Például az egyik elbeszélésben a lány volt szeretője, aki halála után vámpírrá lett, egymás után pusztítja el volt szerelme férjeit. Az asszony apjához fordul, aki pap lévén a szentírás segítségével megnyugtatta a lányát. Egy másik elbeszélés így szól: a halott szerető, Ionică, minden éjjel visszajár a szép Ileanához, hogy magával vigye. De a lányt testvére arra tanítja, hogy ha kell, ha nem, mossa meg Ionică lábát, s így meggyőződhet az igazságról, megtudhatja, hogy vámpír-e vagy sem. A lány rájön, hogy szeretője vérszopó. Testvére tanácsára Ionicával megy, hogy amaz

barátaival megölje. Azonban a vámpír eltűnik üldözői elől, s megöli a lányt.

Egy harmadik mese közeli változata a magyar, orosz, lengyel és szlovák nyelvterületen is igen elterjedt Ördögszerető-típusnak: amint a lányok egyik asszony házában kalákában fontak, Mărioarát, a falu legszebb hajadonát megkönyékezi egy idegen. Az öreganyó („tudományos asszony”) tanácsára a lány cérnával befűzött tűt tűz a fiú ruhájába, s a cérna elvezeti a lányt, amerre az idegen jár. A cérna a temetőbe visz, ahol a lány meglátja, hogy az idegen jóízűen lakmározik egy frissen eltemetett halott teteméből. A vámpír haragjában elpusztítja a lány apját, anyját és a lányt is. De mielőtt meghalna, a lány arra kéri az öreganyót, hogy ne a temetőbe, hanem a ház mögé temessék, s a koporsóját a fal egyik nyílásán vigyék ki. Így a vámpír képtelen megtalálni a lányt. A történet folytatása is ismert a szláv néphagyományban; a lány sírján gyönyörű virág nő, melyet egy királyfi szakít le. A virág szép hajadonná változik, akit a királyfi el is vesz feleségül. De a vámpír újra megjelenik, s megzavarja a lány boldogságát. Ismét az öreganyó lép közbe, aki arra tanítja a lányt, hogy készíttessen egy nyársat, s azzal döfje át a vámpírt. A lány megfogadja a jó tanácsot, s megszabadul a vámpírtól.

T. Pamfile említett könyvében közöl egy Vâlcea megyében gyűjtött vámpírmesét, amely röviden így szól: egyik este két szép s egy csúnyácska lány ment a fonóba. A két szép mellé legények ültek, míg a harmadik egyedül fonogatott. Egyszer csak délceg ifjú lépett a fonóba, s egyenesen a csúnya lányhoz ment. Másnap este a csúnya lány hiába kérdezte az idegent, hogy kicsoda-micsoda, az sehogysem akart válaszolni. Erre a

lány fonalat kötött a legény lábára, s így követni tudta útját. A legény először a templomba, majd a temetőbe ment, ahol sírjába szállt. Harmadszorra ismét megjelent a legény, s megfenyegette a lányt, hogy mondja el neki, mit látott, mert ha nem, akkor anyját holtan találja. A lány nem akarta megmondani, amit látott. Otthon pedig holtan találta édesanyját. Negyedszerre is megjelent a legény, s azzal fenyegette meg a lányt, hogy őt is elpusztítja, ha nem mondja meg, mit látott. A lány erre kénytelen volt elmondani, hogy látta amint a sírba szállt. Ennek hallatára a vámpír kettéhadt.

E két utóbbi mese egyik jellegzetessége a fonójelenet, vagyis a lány és a vámpír a fonóban találkozik. Így tehát a vámpírmesék fonójelenete nem kimondottan a magyar mesevilág belső fejlődésének eredménye, amint azt Dobos Ilona állítja könyvében, hanem jóval tágabban értelmezhető vámpírmesei elemmel kell számolnunk.

Az eddig elmondottakból, gondolom, kitűnik, hogy a vámpírhit Délkelet-Európában alakult ki, s onnan terjedt el az északabbra fekvő szláv és román nyelvterületre. S mégis még mindig akadnak kutatók, akik a jelenséget magyar eredetűnek vélik.

Magyar vámpír?

Ennek a magyarázata egyrészt abban rejlik, hogy a XVIII. század elején megjelenő újságcikkek, tanulmányok, „tudós könyvek” számos magyar vámpírtörténetről tudósítanak. Például Michael Ranfft, német orvos 1728-ban „hun-

garischen vampyrs"-okról ír, akik halottakkal táplálkoznak.²⁰ A holland, német és francia újságok is magyarországi vámpírtörténeteket közölnek. A XVIII. század közepén pedig a neves francia teológus, Augustin Calmet könyve több „magyar” vámpírról számol be.²¹

Ugyanakkor erre az időre tehető a magyar boszorkányperek ugrásszerű növekedése is. A XVIII. század első évtizedeiben Szegeden közel félszáz boszorkányüldözési pert indítanak női és férfi boszorkányok ellen. Bizonyára ennek több oka van. A mai kutatások szerint²² a boszorkánypereknek jelentős társadalmi feszültségeket levezető funkciója volt. A közösségen belül, az ellenségek közötti vádaskodás, bűnbakkeresés több ízben boszorkányégetéshez vezetett. A Calmet által leírt vámpíresethez (lásd a X. fejezetet) hasonlóan a boszorkányvádakat, jórészt a lakosság gyűlöletét „élvező” osztrák kvártélyos katonák emelik ellenségeikkel szemben.

Ezenkívül másik ok lehet az a történelmi és társadalmi változás, amely ebben az időszakban a Balkán-félsziget északi határain megy végbe. Ugyanis a Habsburg Birodalom sikerrel avatkozik be a török—velencei háborúba (1715—1718), amely a pozsareváci békével (1718) zárul. Eszerint a Habsburgok megkapják Észak-Szerbiát, a Maros—Tisza—Duna közét és Havasalföld nyugati részeit.

Ezeket a területeket Bécs határőrvidékként kezeli, ami annyit tesz, hogy az erre a célra kinevezett haditanács Bécsből közvetlenül irányítja és ellenőrzi a török birodalommal határos vidéket. Így nem véletlen tehát, hogy A. Calmet 1746-ban megjelent könyvében leírt vámpíreseteket osztrák kato-

natisztek vizsgálják ki a mai Jugoszlávia vidékein. A bécsi haditanácshoz küldött jelentésekben számos ilyen esetről olvashatunk.

A magyar országgyűlés 1723-ban szavazza meg az új közigazgatási és törvénykezési reformot. Ennek értelmében állandóan működő hivatalokat, ún. kerületi táblákat állítanak föl, amelyek folyamatosan ítéleznek, így a boszorkány- és vámpíresetekben is.

Mivel tehát ezek a vámpíresetek a Habsburg-fennhatóság alatt lévő területeken „történtek”, Európa-szerte magyar vámpíroknak hitték őket.

Már Ipolyi Arnold 1854-ben megjelent könyvében tévesnek tartja a vámpír magyar eredetét. Okát pedig a „geographiai zavartságban” és „a hazánkban külön fajú népek elvegyülésében” látja.²³

A vámpír magyar eredetéről Európát a francia Augustin Calmet győzte meg. De ki is volt ez a hírneves apát? Calmet 1672 és 1757 között élt. Benedekrendi szerzetes, majd a senones-i apátság irányítója volt. Voltaire személyesen ismerte, hiszen többször megfordult az apátság könyvtárában. Calmet egyháztörténeti írásokkal vívta ki európai hírnevét. Bibliamagyarázatait magyar nyelven is többször kiadták. Azonban 1746-ban igen furcsa könyvvel lepte meg a XVIII. század felvilágosult értelmiségét. A könyv a király beleegyezésével és a Sorbonne (a neves teológia) hozzájárulásával jelenhetett meg.²⁴ Ez a vámpírokról, hazajáró szellemekről és csodákról szóló könyv, a francia enciklopédia megjelenésének korában, egyetlen évtized leforgása alatt négy francia, három német és egy olasz kiadást

ért meg. Maga a vámpír szó is Calmet könyvének a megjelenésével egy időben került a francia nyelvbe.

Bevezetőjében Calmet megsérti a felvilágosodás önérzetes gondolkodóit; „...még az értelem sem képes ebben a témában világos választ szolgáltatni számunkra.” Voltaire, aki egyébként a nyolcvanhárom éves Calmet-val együtt olvasgatott a senones-i apátság könyvtárában, többször kigúnyolja a könyvet.²⁵

Calmet széles körű levelezést folytatott a visszajáró szellemek és vámpírtörténetek „szemtanúival”, vagy leg-többször azok ismerőseivel, mert közvetlen vallomást nem találunk könyvében. Ezenkívül felhasználta kora ismert munkáit, M. Ranfft és J. Ch. Harenberg könyveit, az ismertebb folyóiratok vámpírokról közölt cikkeit.

Íme két fejezet az említett könyvből.

X. fejezet. *Magyarországi halottak, akik élők vérért szívják*
Calmet egyik ismerőse 1730-ban hallotta Cambreras grófjától a következő történetet: „Úgy tizenöt éve Magyarország határán, egy katonát az egyik hajdú paraszt házában szállásolták el. Vendéglátójával és másokkal együtt ült az asztalnál, amikor idegen ember lépett a házba. Mindenkin szörnyű félelem vett erőt. A házigazda néhány napon belül meg is halt. Az idegen, mint később kiderült, a házigazda tíz éve halott apja volt, ki halálba hívta fiát. A katona jelentette az ügyet feletteseinek, akik kivizsgálták azt, tanúkat hallgat-tak ki, s meggyőződtek, hogy valóban a házigazda apjáról van szó, s elrendelték a kísértet sírjának a felbontását. Úgy találták, mint aki éppen valamivel azelőtt hunyt el, vére élő emberéhez hasonlított. A vizsgálatot vezető kapitány levágat-

ta a vámpír fejét, majd testével együtt visszahelyezték a sírba. De a gróf más esetekről is beszámolt. Egy több mint harminc éve elhunyt ember háromszor tért vissza házába, mindig ebédidőben, először testvérének, másodszor fiának, s végül szolgájának vérért szívta ki. Mindhárman helyben meghaltak. A főbiztos elrendelte az exhumálást, s vére ennek is olyan volt, mint az élő emberé. Homlokát egy nagy szöggel ütötték át, és azután a sírba visszahelyezték. Egy harmadikat pedig elégettek, mert tizenhat év után tért haza, s mindkét fiának kiszívta vérért és halálukat okozta. Ezekről az esetekről készült jelentéseket elküldték a hadi tanácshoz, majd innen került a császári udvarhoz, s maga a császár nevezett ki katonatisztekéből, jogi szakértőkből, orvosokból, sebészekből és néhány tudós emberből álló bizottságot, hogy e fölöttébb furcsa eseteket kivizsgálják.²⁶

A legismertebb vámpírtörténetet, Arnold Paul esetét sokan és sokféleképpen idézik. A mai kutatások alapján²⁷ 1730-as évekből való történetről van szó, ugyanis ez a „magyar vámpírtörténet” 1732-ben látott napvilágot először a nürnbergi *Commercium Litterarium* c. folyóiratban, majd egy holland újságban, és innen kerül B. Boyer, Argens márkí *Zsidó levelek* c. munkájába, amelyet A. Calmet használ föl.

Íme a híres XII. fejezet Calmet könyvéből: „Magyarország egyik tartományában, latinul *Oppida Heidonum*, a Tibusquen túl, népies nevén Teyssa (Tisza), vagyis a Tokaj boldog földjét öntöző Tisza folyó és Erdély között, a Heidunque néven ismert lakosság hite szerint egynémely vámpírnak nevezett halott kiszívja az élők vérért, mígnem szemmel láthatóan erejüket

vesztik, a holttest pedig, piócahoz hasonlóan megtelik vérrel, úgy hogy látni lehet, hogy a vér mindenünnen ömlik. Ezt az állítást több tény is alátámasztja, s tekintettel a tényeket tanúsító személyek megbízhatóságára, úgy ebben nem nagyon lehet kételkedni.

Úgy öt éve történt, hogy egy bizonyos Arnold Paul nevű hajdút, medweigai lakost szénával megrakott szekér nyomott agyon. Harminc nappal halála után négyen hirtelen meghaltak azok közül, akiket a vámpír megrontott, mint tartja a vidéken elterjedt hagyomány. Az embereknek ekkor jutott eszébe, hogy Arnold Paul gyakran mesélte azt a történetet, miszerint Kassova környékén, a török Szerbiával határos vidéken, őt is kínozták egy török vámpír, ugyanis az emberek hite szerint az, aki életében tétlen vámpír volt, halála után aktív lesz, vagyis akit a vámpír megszívott, később az is szívni fogja mások vérének. Azonban ő megtalálta a gyógyírt, mivel a vámpír sírjának földjéből evett, s így magát a vámpír vérével dörzsölte be. De ez az elővigyázatosság sem mentette meg attól, hogy halála után ő is vérszopó legyen, hiszen temetése után negyven nappal tetemét kiásták, s rajta megtalálták az ősvámpír minden jegyét. Teste sötétvörös volt, a haja, körme, szakála megújodott, erei pedig cseppfolyós vértől duzzadtak, s a vér testének minden részéből csak úgy bugyogott a halotti lepelre. A Hadnagy (ez magyarul szerepel a szövegben), vagyis a tartomány főtisztviselője, akinek jelenlétében az exhumálás történt, és aki igen jártas volt a vámpírügyekben, a szokásoknak megfelelően egy hegyes karóval átdöfte a halott szívét, majd az egész testet átszurkálta, s ezalatt, mint mondják, a vámpír oly szörnyen ordított, mintha életben lett

volna. Ezen eljárás végeztével fejét levágták, és testét elégették. Majd ugyanazt a műveletet végrehajtották a vámpír által megrontott négy ember holttestén is, azért, hogy másoknak többé ne tudjanak ártani. De mindezek az eljárások nem tudták megakadályozni, hogy a múlt év vége felé, vagyis öt év elteltével, ezek a szomorú csodák meg ne ismétlődjenek, s ugyanakkor a falunak több lakosa nyomorultul el ne pusztuljon. Három hónap alatt tizenhét különböző nemű és korú személy a vámpirizmus áldozata lett; néhányan közülük még betegek sem voltak, mások pedig két-három napos gyengélkedés után haltak meg. Többek között azt mesélik, hogy a Jotuitzo hajdú Stanoika nevű lányának este még semmi baja nem volt, amikor lefeküdt, de éjfélkor felébredt, reszketni kezdett, örülden kiabált; azt ismételte, hogy Millo hajdú fia, aki már kilenc hete halott volt, álmában meg akarta fojtani. Ettől kezdve a lány csak sínylődött, s három nap múlva meghalt. Amit ez a lány Millo fiáról állított, vámpírra utalt, s ezért testét kiásták, s a feltevés be is bizonyosodott. A tartomány elöljárói, orvosok, sebészek vizsgálták, hogy miképpen születhetett újra a vámpír, a néhány éve hozott óvintézkedések dacára.

Miután az ügyet alaposan tanulmányozták, kiderült, hogy az elhunyt Arnold Paul nemcsak az említett négy személyt, hanem több állatot is megölt. Ezek húsból ettek az új vámpírok, többek között Millo fia is. Következésképpen úgy döntöttek, hogy egy meghatározott időn belül minden elhunyt testét kiássák; s a negyven közül tizenhét holttesten megtalálták a vámpirizmus egészen bizonyos jeleit; szívüket

átszúrták, fejüket levágták, testüket elégették és hamujukat a folyóba szórták.

Az összes, általunk felsorolt információt és végzést, jogilag elfogadható formában és bizonyítottan állították össze az ország helyőrségeinél szolgáló katonatisztek, ezredorvosok, a vidék elöljárói. A múlt év január hónapjának végén a jegyzőkönyvet megküldték a Bécsi Birodalmi Haditanácsnak, amely katonai bizottságot nevezett ki mindezen dolgok valós voltának kivizsgálásához.”²⁸ Ezután neveket sorol föl a történet hitelességének bizonyítására.

Ezt a tudósítást igazi vámpírtörténetnek tekinthetjük, hiszen tartalmazza a későbbi irodalmi változatok lényeges mozzanatait: a vámpír váratlan megjelenését, jellemzőit, s ami a legfontosabb, egy óriási méretű fertőzés lehetőségét.

Voltaire igen kritikus szemmel nézte e történetek elterjedését. Szerinte Calmet csak távoli országok, lengyel, magyar, moráviai, sziléziai, ausztriai vámpírtörténeteiről tudósít, holott Párizsban és Londonban lakoznak az igazi vámpírok, üzérek, adóbeszedők, üzletemberek, akik fényes nappal szívják a nép vérét. Továbbá megjegyzi, hogy az igazi vámpírok a szerzetesek, akik a király és a nép költségén élnek.

Maga Calmet is magyarázatot keres ezekre a jelenségekre. A vámpírhit elterjedésének okait abban látja, hogy egyesek csodának vélték ezeket a történeteket, mások pedig túlfűtött, beteges fantázia szüleményének tartották, de voltak olyanok is, akik természetesnek vették, hogy a vámpír nem halt meg, s másokra hatni képes, s megint csak mások számára a vámpír az ördög teremtménye. Végül sokak szerint nem a halottak falják föl az embereket, hanem a kígyók, egerek, vakondok,

hiúz vagy más állat, vagy a parasztok által „strigának” (vérszopó lidércnek) hitt lények.

A teológusok álláspontja az, hogy ezeket a történeteket tanulmányozni kell, de: „Egyetlen józan, komoly, elfogulatlan tanút sem tudunk idézni, aki bizonyítaná, hogy látta, megérintette, érezte és higgadtan megvizsgálta volna ezeket a visszajáró lelkeket, s aki visszatértük valóságát és a nekik tulajdonított hatást bizonyította volna.” — írja Calmet.²⁹

S miért magyar ez a vámpírtörténet? A kutatók azonosították a Medweiga helységet, ez a szerbiai Medveča. A szereplők nevei sem magyarok (Arnold Paul, Millo, Stanoika, stb.). És mégis, Dömötör Tekla szerint feltehető, hogy a hajdúvárosokban, a XVIII. század elején tovább élt egy délről származó vámpírhit. Ennek oka pedig az, hogy a Tiszántúl északi részén élő hajdúk egy része a XV. században letelepedett, török elől menekülő délszlávokból állt, s a XVII. századra teljesen elmagyarosodtak. Így tehát a délszláv eredetű népcsoport hitében helyet kaphattak a vámpírtörténetek is.³⁰

Román hatásra (az idézetben szereplő név is ezt bizonyítja) Erdélyben is fellelhető a vámpírhit. Szabó T. Attila *Erdélyi Magyar Szótörténeti Tára* I. kötetének 1043. oldalán szereplő adat 1752-ből így szól: „az el mult esztendőben feles gyermekek elhalván (amint szokott lenni az ő balgatag értelmek szerint;) volt gyanú, hogy boszorkányok löttek volna azon halott gyermekek közül melyre nézve ezen Barna Kirila némelly hozza hasonlokkal azon ártatlan gyermekek(ne)k koporsojokat ki ásván s fel nyitván azokat vagdolta

a szíveket meg égette etc. melyis keresztyén ember(ne)k még hallani is irtozás.”

Közép-Európa egyik legismertebb vámpírtörténete a XVIII. század elejére tehető, s ez a híres Kaszparek-legenda.

A Kaszparek-történetet már Bél Mátyás, az 1723-ban megjelent *Prodromus* (Előfutár) c. művében említi. Majd 1890-ben az *Ethnographia* c. folyóiratban Matirkó Bertalan értekezik a legendáról *Egy szepességi népmondáról* címmel. A szerző következőképpen foglalja össze a mondát: „A múlt nyáron megfordulván Lubló városában, utána jártam a dolognak, s szerencsém volt e könyvet a városháza levéltárában megtalálni. A lengyel nyelven írott quart codex a *Liber Actorum* nevét viseli, s 178—197-ig terjedő lapjai a Wilcsinszky Ferenc városi notárius által 1718-ban följegyzett Kaszparek históriáját tartalmazzák. Szorosan véve: memorandum. Kivonatossága a hivatalos jegyzőkönyvnek, azon határozott tendenciával; hadd örökíttessék e csodatörténet az utókor emlékezete számára. Nyelve nagyon zagyva. Itt tiszta lengyel, amott tiszta latin, nagy része pedig e két nyelv sajátos vegyülete.

A tulajdonképpeni tartalmat rövid bevezetés nyitja meg. Kaszparek Mihály lublói polgár és borkereskedő 1718-ik évi febr. hó 28-án hunyt el Lubló városában, teljes öntudattal s a halotti szentségek ájtatos fölvétele után. Nyomban eltemetése után (mint polgárt egy templom melletti sír illette meg) kísértet járt a megholt képében az alvó emberekhez, ütögetve, harapdálva, fojtogatva őket, sőt később mezőkön és réteken, utakon és korcsmákban, világos nappal is megtámadta a járókelőket. A kiásott holttest elégettetése után sem szüntek

meg a rémdolgok; néhány hét alatt tizenötször pusztított a tűzvész, nem emberek keze, hanem a megholt „phantasmája” által fölgújtva. A városok lakói ez időben nappal keveset, vagy éppen semmit sem dolgoztak, igazán úgy jártak mint az örültek, minden házban egész éjjel a lámpa fénye mellett örökként virrasztottak, a gyakori tűzvész idején minden holmijukat a város piacára hordozták, és szabad ég alatt háltak. A kísértet pedig nemcsak a mi városunkat, hanem más vidékek, sőt más országok népét is nyugtalanította eképpen. Hasonló rémdolgokról sem krónikáinkban nem lehetett addig olvasni, sem idősebb emberek szájából hallani, s azért azt hisszük, hogy minket az egész város bűnei miatt, *isteni végzet* sújtott.” (265—266. o.)

A Kaszparek-történetet Mikszáth Kálmán is feldolgozta 1892—1893 körül, tehát Stoker regényének megjelenése előtt. Címe *Kísértet Lublón*. 1899-ben már német nyelven is megjelent, Lipcsében. Stefan Hock, említett könyvében „prächtige Humoreske”-nek (pompás humoreszknak) találja Mikszáth novelláját.

A vámpírtörténetek ehhez hasonló feldolgozását találjuk Roman Polanski *Vámpírok bálja* c. filmjében. A paródia Polanskinál a tudóst veszi célba. A Drakula-vár pedig nem Beszterce mellett van, hanem valahol Galíciában. Nem véletlenül, mert lengyel nyelvterületen is igen elterjedt a vámpírhit.

A vámpír az irodalomban

A vérszopók, a visszajáró lelkek már az irodalom kezdetétől jelen vannak a színpadon, versben, verses krónikákban. Euripidész és Arisztophanész *empuzákat* és *lámiákat* szerepeltetnek, Ovidius a *strigákat* éneкли meg. A görög történetíró Phlegon (i. sz. II. század) *Csodálatos dolgokról* c. gyűjteményében maradt fenn Philinnion története, a sírból az ifjú szerelméhez visszatérő lány meséje. A lány és fiú találkozását Philinnion anyjának jelenléte akadályozza meg, s másodszor is meghal szülei szeme láttára. Ezt a témát dolgozta föl Goethe *A korinthusi menyasszony* című balladájában. Philinnionnal ellentétben a lány nemcsak szerelmét akarja látni, hanem: „hogyan elveszett férfit szeressem / s szíve vérét mind kiszívja szám.”³¹

E téma fordított megjelenése a Lenore-történet, amely igen elterjedt néphagyományra vezethető vissza. A halott szerelmes ifjú tér vissza menyasszonyához. A XVIII. században a német G. A. Bürger a *Lenora* c. balladájában a halott vőlegény, Wilhelm „hátborzongató kísértetlovaglás” (Halász Előd) során keresi Lenorát, hogy halálos ölelésben egyesüljön vele.

A XIX. század első évtizedeiben az angol prózában jelenik meg a vámpír, innen kerül át a kontinensre, és „fertőzi” meg a német és francia irodalmat, valóságos vámpír-lázat idézve elő Európában. Az angol vámpír születésénél jeles költők bábáskodtak: Byron és Shelley, valamint baráti körük, Mary Shelley, a költő második felesége, Jane Clairmont, Byron barátnője és John Polidori, az olasz származású orvos. Ez a

társaság 1816-ban a Genfi-tó partján fekvő Villa Diodatiban, Byron kedvelt nyaralóhelyén, a kor divatos okkultista tudományáról és a német rémtörténetekről vitatkozva határozta el, hogy mindenki ír egy-egy rémtörténetet. Állítólag itt hangzott el Byron sokat idézett mondata: „We will each write a ghost story.” A tizennyolcéves Mary, az olasz Galvani kísérleteit felhasználva megírta *Frankenstein avagy A modern Prométheusz* (1817—1818) c. regényét, amely ma is kedvenc olvasmány és filmtéma. Polidori doktor pedig a halhatatlan lord Ruthven történetét dolgozta föl, aki hatalmában képes tartani környezetét, és sorra öli meg áldozatait. A történet címe *A vámpír* és Byron nevével jelenik meg a New Monthly Magazine-ban. Polidori felhasználja a horror-regény kellékeit, a félelem és szorongáskeltés eszközeit.

Ezzel párhuzamosan a népi vámpírtörténeteket dolgozza föl a francia Collin de Plancy a *Dictionnaire infernal* (A pokol szótára) és a neki tulajdonított *Histoire des vampires et des spectres malfaisans* (A vámpírok és az ártalmas szellemek története, 1820) című munkákban.

E. T. A. Hoffman sem marad ki a sorból. Megírja Hyppolit gróf történetét, aki mit sem sejtve a szép Aurélia és anyja igen kétes híreről, házába fogadja őket, sőt a lányt feleségül is veszi. De rövidesen kiderül a „szörnyű titok”, hogy az ifjú hölgy éjjelente a temető mellett, félig meztelen asszonyokkal együtt lakmározik a hullákból. A gróf felfedi a titkot, de Aurélia, mielőtt meghalna, megharapja Hippolitot, aki megőrül.³² A német író inkább a történet hátborzongató hangulatát, a láthatatlan ellenség és hatalom létét érzékelteti a német romantikára jellemző eszközökkel.

Polidori vámpírijának hatására Franciaországban Charles Nodier és Cyprien Bérard jelentet meg egy kétkötetes vámpírregényt 1820-ban. Még ebben az évben a párizsi Porte-Saint-Martin színház előadja Nodier, Carmouche és de Jouffray *Vámpír* c. darabját. Kitör a vámpírláz, s kevés olyan színház volt Párizsban, mely ne tűzött volna műsorára egy-két vámpírdramát. Angliában Nodier vámpírdarabja kerül előadásra. Maga A. Dumas is megírja vámpír-szindarabját. Szerinte a vámpírelőadások is előkészítették a nevezetes 1830. július 27-én kitört Hernani-lázadást. Victor Hugo *Hernani* című színművének a premierjéről van szó.

Németországban operát is írnak a vámpírról, szerzője Marschner.

1847-ben az angol Thomas Preskett írja meg a „leg-hosszabb, legvéresebb és leglátványosabb”³³, közel ezeroldalas ponyvaregény-folyamát a vámpírról. Címe: *Varney, the Vampire or the Feast of Blood* (Varney, a vámpír, avagy a vértivornya).

Hoffmann és Nodier nyomdokain haladva írja meg Th. Gautier *Síron túli szerelem* c.,³⁴ a fantasztikumhoz közelebb álló vámpírelbeszélését. A fiatal Romualdo papjelöltet, felszentelése napján szemeli ki áldozatának a gyönyörűséges vámpírasszony, Chiarimonda. Ettől kezdve a fiatal pap kettős életet él a valóság és az álom határán. Azonban Serapion atya Romualdóval együtt a népi hiedelemben elterjedt szokás szerint, megkeresi a „világ legszebb asszonyának” sírját, kinyitják, és a szentelt víztől a test szétporlad.

Az ír származású író, Joseph Sheridan Le Fanu a kísértet-históriák nagy mestere, *Carmilla* c. novellájában a rémtörté-

netekből jól ismert kastélyba helyezi a vámpírtörténetet. Mircalla Karnstein grófnő már jó két évszázada üzi vérszopó mesterségét, s hol Millarca, hol Carmilla néven bukkan föl és szedi áldozatait, főleg a fiatal lányok közül. Stoker Drakulájának szinte minden ötlete megtalálható, kezdve a szorongáskeltés eszközeitől a baljós sejtelmek megjelenítéséig. Le Fanu már tudatosan használja föl a történet hitelességének megerősítésére, a vampirológia alapműveit, mint például Augustin Calmet és mások írásait a vámpírokról, s ugyanakkor beépíti novellájába a vérszopókról elterjedt néphiedelmet is. Nem véletlen tehát, hogy Le Fanu írása több film alapötletét adta. Így például az 1932-ben készült Dreyer *Vámpír* c. filmje egyike a legsikerültebb vámpírváltozatoknak. Később még háromszor vitték filmre, legutóbb 1970-ben, de ezek nem érik el a Dreyer-film színvonalát.

Ezen kívül szólnunk kell a *horrorról és a fantasztikumról*, mint a vámpírtörténetekre is jellemző esztétikai kategóriákról.

Már a XVIII. században a felvilágosodás eszméinek térhódításával párhuzamosan jelentős szerephez jut a mágia, a delejezés, az állati magnetizmusról szóló elmélet és más okkultista teória. Soha annyi titkos társaság, kezdve a szabadkőműves páholyoktól a rózsakeresztesekig, nem jött létre, mint ebben a felvilágosult XVIII. században. Szinte egy évben jelenik meg a szabadkőművesség angliai alkotmánya és a német M. Ranfft orvos vámpírokról szóló összefoglaló munkája.

A XVIII. század Angliájában minden bizarr. Bizarr a vidéki gótikus udvarház, mind egy-egy otrantói kastély,

bizarr a kert és a park is. A valóság helyét a fantasztikus vízió veszi át. Így például az angol kert az ősi legendák világát teremti újra: sziklás tájat, vadvizeket utánoz. A mágia, az igéző látvány és az egzotizmus divatja keveredik. Ebben a hangulatban született meg 1762-ben az első horror-történet. Thomas Leland *Longsword* és az *Earl of Salisbury* c. regényeiben megteremti a középkori gótikus kastély, kísértetektől és furcsa lényektől rettegő világ mintáit. Igazi sikere azonban Horace Walpole *Az otrantói kastély* c. regényének volt. A rémtörténeteket kalandos, romantikus hangulatú meseszövéssel szelídítették olyan női írók, mint Jane Porter, Charlotte Smith, Mary Edgeworth. A legnépszerűbb Ann Radcliffe lett, aki a *Mysteries of Udolpho* (Udolpho rejtelmek, 1794) c. regényével hosszú ideig enyhítette az angol olvasók borzaloméhségét. A legismertebbek közül való M. G. Lewis *The Monk* (A szerzetes, 1795) c. regénye is. Ambrosi, a gonosz szerzetes a német kísértethistóriák, a népi vámpírhiedelem, az erőszak és az erotika minden kellékét jól ismeri és alkalmazza áldozatain. Franciaországban ez idő tájt látnak napvilágot Sade márki hírhedt regényei. Írójukat hiába börtönzik be, Justine hajmeresztő szextörténetei a francia olvasók legkedvencebb olvasmányai közé tartoznak. A férfifaló Justine egyik férjének be is vallja, hogy ő vámpír.

A *fantasztikum* gyökerei is az őseMBER animisztikus szemléletmódjáig nyúlnak vissza. A német romantikusok: E. T. A. Hoffmann, L. Tieck, A. von Arnim, C. Brentano, de la Motte Fouqué, A. Chamisso finomabb eszközökkel, sejtelmes, s nem kevésbé hátborzongató történetekkel teremtik meg a fantasztikus irodalom legértékesebb darabjait.

E. T. A. Hoffmann fogalmazza meg elsőként az irodalmi fantasztikum lényegét. Körülöttünk, állítja a német író, a világ sötét, rémisztő ismeretlen hatalmakkal terhes és ezek ránk leselkednek, hogy romlásba döntsenek. Például a *Don Juan* c. elbeszélésében a derűs szívű emberek nem is sejtik, hogy „feneketlen szakadék fölötti vékony rétegen táncolnak”.³⁵ De a hős, a rajongó utasember, Mozart zenéjének hatására ismeri föl az idegen világ fantasztikus jelenségeit. Hoffmann írásaiban a fantasztikumnak mintegy felfedező, feltáró funkciót kölcsönöz, melynek birtokában hősei új világokba képesek behatolni. Hasonló gondolatokat fogalmaz meg száz évvel később H. P. Lovecraft a *The Supernatural Horror in Literature* (A természetfölötti borzadály az irodalomban) c. tanulmányában. Mint írja, az ember legőszibb és legerősebb érzése az ismeretlentől való félelem. A borzongás pedig legtitokzatosabb biológiai örökségeink egyike. Ez a kozmikus félelem, az ún. *supernatural horror*, velünk született tulajdonságunk. A fantasztikus és rémtörténetek ezeket a félelmeinket tükrözik. Egy fantasztikus elbeszélés annál jobb, minél erősebb borzongást és félelemérzést vált ki az új, ismeretlen világgal kapcsolatba lépő olvasóban.

Polidori vámpírjához hasonlóan Hoffmann művei óriási sikert aratnak Franciaországban az 1830-as években. A század közepéig érezhető Hoffmann hatása. Ekkor jelenik meg egy másik csillag, az amerikai E. A. Poe, aki hírnevét Baudelaire kiváló fordításainak is köszönheti. Az európai fantasztikus irodalomra Hoffmann és Poe írásai hatottak a legerőteljesebben. Ezek közül két francia író emelkedik ki; Villiers de L'Isle-Adam és Guy de Maupassant. Az első 1874-

ben írta *Vera* c. elbeszélését, melyben Athol grófnak sikerül emberfölötti erőfeszítés árán gondolatát valósággá változtatni, s így halott hitvese jelenik meg halála első évfordulóján. Mindketten egyszerre fedezik föl, hogy „voltaképpen csak egy lény voltak”.³⁶

A másik, *Horla* c. elbeszélésében alkotja meg „minden rémálom östípusát”. A hős maga az őrültség határán levő író, — ami egyébként meg is felelt a valóságnak —, láthatatlan lényektől szorongattatva fölgýújtja házát, hogy megszábaduljon tőlük. Azonban, a tűz láttán, az író agyában továbbra is ott dörömböl a szörnyű kétely: „...hátha nem halt meg?... Nem halt meg. Tehát...meg kell, hogy öljem magam!” Így a legfélelmetesebb bizonytalanságot a láthatatlan rémség okozza.

Az a tény, hogy a horror és a fantasztikum különféle változatai nemcsak tovább éltek a XX. században, hanem óriási olvasó- és nézőközönségre tettek szert, azt bizonyítja, hogy az embereknek szükségük van a Lovecraft által megfogalmazott kozmikus félelemre, a *supernatural horrorra*, s ennek valamilyen formában való levezetésére.

Umberto Eco az 1987-es Frankfurteri Könyvvásár megnyitóján tartott előadásában³⁷ egy világméretű jelenségre hívta fel a figyelmet: „Húsz évvel ezelőtt a könyvesboltok polcain, ott ahol Lukács György *Az ész trónfosztása* című könyve állt a legelőkelőbb helyen, ma már Julius Evola, René Guénon, Gurdjieff, Titus Burckhardt munkái sorakoznak együtt a keleti bölcselőkével, az alkímiáról, asztrológiáról, jóvendőmondásról vagy a fekete mágiáról szóló traktátusokkal. Mindez valóban azt a benyomást kelti, amit Chesterton

joggal fogalmazott meg a következőképpen: »Ahogy az ember többé már semmiben sem hisz, mindenben kezd hinni.«” Eco felteszi a kérdést: „Az irracionális megnyilvánulásával állunk szemben?”

A kérdésre azzal válaszol, hogy felvázolja a racionalizmussal párhuzamosan fejlődő irracionalizmust, kezdve a hermetikus irodalomtól, a II. századi Hermész Trismegisztosztól egészen napjainkig. Szerinte irracionális mindaz, ami eltér azoktól a normáktól, amelyek kezdetektől fogva megszabják kultúránkat. Ezeknek a normáknak a lényege a görög és a latin racionalításban keresendő.

A tudomány fejlődése is azt bizonyítja, hogy végül is minél közelebb kerülünk a világnak a rációnk segítségével való megismeréséhez, egyre több a megoldandó irracionális kérdés. Ezért nem véletlen Umberto Eco előbb idézett gondolata.

*

A vámpírhit továbbéléséről a XX. században is számtalan tudósítás látott napvilágot. Ezek közül említjük meg a *Budapesti Hírlap* és a román *Universul* című újságok híradásait: „Magyarország északkeleti részében borzalmas babona van elterjedve a vámpír lelkekről, akik éjjelenként fölkelnek sírjuktól s ártatlan emberekre vadásznak, kiszívják vérüket és megölik őket. Nemrég történt, hogy a sárosi magyar határtól alig négy-ötszáz lépésnyire levő Musinka községben Nohoj Vaszili ellopt az erdőből háromszáz darab fenyőcsemetét. A tolvaj magyar földön eladta a fácskákat, s a jó vásár után hazafelé ballagott. Öröme azonban szomorúságra változott,

mert kitudódott, hogy ő a tolvaj, s a bíróság ötszáznegyven korona pénzbírságra ítélte. Nohoj ettől az időtől kezdve fünek-fának elmesélte, hogy ha el nem engedik neki a bírságot, fölakasztja magát. Amikor a fizetés ideje elkövetkezett, Nohoj eltűnt. A magyar és galíciiai határszéli községekben gyorsan elterjedt ennek a híre, mindenki meg volt róla győződve, hogy a paraszt fölakasztotta magát. A következő napokban már azt beszélték, hogy Nohoj lelkéből vámpír lett, aki éjszakánként sorra fogja járni ismerőseit, s megöli őket. Ez a babona nagy rémületet keltett az egész vidéken; a bátrabb emberek éjjel lesbe álltak, hogy átszúrják a vámpír szívét, mert csak így ölhetik meg. Az általános rémületben történt a minap, hogy Sutyák Teofil krinyiczai csendőrörszvezető Musinka községbe igyekezett. Rászakadt az éjjel, s az erdőben egy fa alatt lefeküdt. Egyszerre arra riadt föl álmából, hogy valami nehéz test jár rajta. Rögtön a vámpírra gondolt, de azért nem vesztette el bátorságát. Miután a vak sötétségben nem láthatta, ki van körülötte, össze-vissza szurkált a levegőben aztán Musinka községbe szaladt. Reggel a falubeliekkel kiment az erdőbe s fölkereste azt a fát, amely alatt a rémes eset történt vele. Ott találták fölakasztva az eltűnt Nohoj Vaszilit. A szél lóbálta a holt testet, amely éjszaka ráhimbálózott a csendőrré is, s ettől rémült meg. A csendőr szuronya átjárta a halott szívét is. A nép már megnyugodott, mert a vámpír meghalt.” (Budapesti Hírlap, 1903. március 19.)

A bukaresti *Universul* 1927. február 13-i számában jelent meg a következő tudósítás, *Kegyeletsértés a Dolj megyei Galiciuica községben* címmel:

„Galiciuica község Petre Dumitru Ciocîlteu lakosa hat falubeli barátjával éjjel kiment a temetőbe és kiásta az 1926 októberében elhunyt, Dumitru nevű apja tetemét.

A régen oszlásnak indult testet faágyra helyezték, hogy Petre, a halott elvetemült fia barbár hitektől vezérelve, késével felnyissa apja holttestét és kivágja belőle szívét.

Az apa szívét magukhoz véve hazaindultak, majd otthon nagy tüzet raktak, s a szívét elégették.

Az előzőleg feldarabolt tetem darabjait a sírba visszadobálták, úgyszintén a földet is.

E barbár tettet azért hajtotta végre, mert apja vámpír lett volna és éjjel neki megjelent, s álmában zavarta.

A borzalmas cselekedet után az elfajzott fiú álma bizonyára még zaklatottabb lesz.” (Craiova, 1927. február 11.)

V. Bram Stoker, a vámpír-Drakula atyja (1847—1912)

A történelmi Drakula és a több évszázados vámpírhit összekapcsolását az ír származású Bram Stoker valósította meg az 1897-ben megjelent *Drakula gróf válogatott rémtettei* c. regényében.

Lássuk a regény keletkezésének történetét. A dublini Trinity College végzettje, Abraham (innen a Bram) Stoker inkább a színház iránt érdeklődik. Itt ismerkedik meg Henri Irving színésszel, ami azért fontos, mert Drakula külső vonásait egyrészt róla mintázza meg. Az 1870-es évek elején, Le Fanu *Carmilla* c. novellája hódít szerte Angliában. Ennek hatására kezd foglalkozni alaposabban a vámpírizmussal. 1878-ban Londonba költözik és a Lyceum színház irodalmi titkára. Egyelőre az *Ezeregyéjszaka meséi* hatására gyermekeknek szóló fantasztikus történetekkel foglalkozik. Kapcsolatba kerül több okkultista társasággal. Tagja lesz a *Golden Dawn* (Arany hajnal) elnevezésű, W. Wescott londoni orvos által alapított titkos társaságnak. Itt ismerkedik meg N. B. Yeats és A. Machen, neves misztikus-okkultista írókkal. Közben Londont nagyméretű skarlátjárvány sújtja, melyet

képtelenek az orvosok megfékezni. Stoker regényében felhasználja a járvány keltette borzalom megjelenítését. 1888-ban a hasfelmetsző Jack (Jack the Ripper) tartja rettegésben Londont. Az újságok okkultista erők elszabadulásáról, a vámpírok megjelenéséről írnak. Így érlelődik lassan a regény témája.

Fontos mozzanat a Drakula-regény megszületésében Vámbéry Ármin magyar kelet-kutató megjelenése Londonban. Vámbéry néhány hét alatt az angol high life ünnepeit vendége és várva várt szónoka. Mindezt kalandos utazásainak és politikailag igen lényeges információinak köszönhette. 1862—63 között Vámbéry kolduló török dervisként, Resid effendi néven beutazza Perzsiát, s élete kockáztatása árán eljut Hivába, Buharába és Szamarkandba, ahová európai ember nem tehetette be a lábát. Így tehát az angol birodalmi érdekek szempontjából, vagyis a cári orosz terjeszkedéssel kapcsolatban Vámbéry valóban jelentős ismeretekre tett szert. 1883-ban jelent meg Vámbéry angol nyelvű könyve keleti utazásairól,¹ amely rövid idő alatt hét kiadást ért meg és igen ismertté vált Angliától Ausztráliáig. Vámbéry Viktória királynő beszélgetőpartnere és az angol miniszterelnök állandó díszvendége lett. Több tucat angol városban fordul meg és tart előadásokat. Következésképpen, Stoker regényében a neves Vámbéryt amúgy csak „Arminius barátomnak” mondja, amely melleleg kiváló ajánlólevél volt az akkor még ismeretlen ír regényíró számára, habár Vámbéry visszaemlékezéseiben² egyszer sem említi Stoker nevét.

Stoker figyelemmel kísérte a magyar tudós előadásait,

amelyeken többször esett szó a havasalföldi Vlad Țepeș-Drakuláról, az erdélyi és román vámpírhitről, valamint a magyar és román vonatkozású török krónikákról. Stoker regényének írása közben több alkalommal levélben keresi meg a budapesti professzort, aki számos történelmi dokumentumot juttat Stokernek. Ezek közül való egy német nyelvű újságlap egyetlen, Magyarországon található példánya Drakula rémtetteiről. De valószínű, hogy a török történetírókat is kiválóan ismerő magyar tudós értékes adatokkal szolgált a román vajdáról és a XV. századról. Vámbéry már 1863-tól a *Történelmi Tárban* több török krónikát közöl magyar fordításban. Ami a vámpírhitet illeti, Vámbéry bizonyára ismertette Stokernek Ipolyi Arnold *Magyar Mythológiáját* is.

Ezenkívül Stoker természetesen más forrásokra is támaszkodott. Ezek közül említjük meg a bukaresti brit konzul, W. Wilkinson 1820-ban megjelent útikönyvét.³ Ebben szó van Drakuláról és II. Mehmet, török szultán elleni harcáról, a vajda elfogatásáról, stb. A század második felében több román népmese- és legendagyűjtemény jelent meg Angliában, amelyeket Stoker bizonyára jól ismert, vagy például E. Gérard erdélyi babonákról szóló tanulmányát.⁴ Így a regény történetének hitelességét kívánja nyomatékosabbá tenni a magyar, román, bolgár, szerb szavakkal és fogalmakkal, amelyek a népi vámpírhitre utalnak.

A Drakula-regény külső forrásai mellett ugyanolyan fontosak az író belső indítékai is. Londoni évei alatt Stoker mind jobban elmélyül a természetfölötti jelenségek tanulmányozásában. A regény kulcsfigurája, Van Helsing professzor

így vélekedik Mina Harkernak: „...a káprázatok, téves eszmék, balsejtelmek azért foglalkoztatnak, mert gyanúm, hogy a valósághoz a közük több, mint amennyit a természet-tudomány manapság megtűrhet.”⁵ A hatalmas termetű, vörös képű írben mind jobban elhatalmasodik a valóságfölöttség kutatásának szenvedélye. Stoker minden éjjel a London északi részén fekvő Highgate nevezetű temető környékén sétál. Az irodalomtörténet szerint a külső és belső hatások szintézise, vagyis a regény ötlete ebben a temetőben született. Ez a következőképpen történt: a temetőben Loftus tábornok sírját hatalmas üveglap borította, melyen keresztül látni lehetett a neves katona bebalzsamozott tetemét. Egyik este Stoker halvány fényre lett figyelmes. Ahogy közelebb lépett, látta, amint a tábornok koporsóját két kandeláber világította meg, és egy csuklyás alak hajolt az élettelen test fölé. Stoker megrémülve rohant a temető kijárata felé, s miután hazatért, hajnalig papírra vetette vámpírtörténetének első vázlatát. Feltehető, hogy ennek alapján született az 1887-es évszámot viselő *The Un-dead* (Az élőhalott, vagy vámpír) című kéziratban maradt írása, amely jóval halála után került napvilágra.

Másik, igen lényeges lépés a regény megszületése felé egy néhány napos boscastle-i tartózkodása volt. Ennek a kis halászkikötőnek a kocsmájában hallotta azt a hátborzongató történetet, miszerint a kikötőben egy óriási vihar után az emberek furcsa, névtelen hajót pillantottak meg a láthatáron. Csónakokkal közelítették meg a rejtélyes hajót, amelyen néhány különös, földdel teli zsákon kívül semmit és senkit nem találtak. A hajó röviddel ezután elsüllyedt. Ez a történet

adta az ötletet a regény egyik legjobban sikerült jelenetének a megírásához. Stoker a történetet Withby kikötőjébe helyezi, ahová az orosz Demeter nevű hajó érkezik, s rajta a halott kormányos mellett találják meg a hajónaplót is. Ebből tudjuk meg, hogy a hajón megjelenik egy rém, ami nem más, mint a hazai televénnyel rakott ládájából éjjelente kiszálló Drakula gróf, aki sorra elfogyasztja a legénység minden tagját. Majd Drakula fekete komondor alakjában száll partra, hogy megkezdje vámpírmunkáját immáron Angliában is.

A közel százéves regény mai napig foglalkoztatja az embereket, kezdve a gyermekektől a felnőttekig.

Stoker, a század nevezetes angol regényeihez hasonlóan, történetét naplókából, levelekből, emlékiratokból építi föl. Az első részben az ifjú jogászbojtár, Jonathan Harker utazik az erdélyi Beszterce környéki Drakula-várba, hogy a gróf londoni ingatlanvásárlásait előkészítse. Harker apró jelekből, saját megfigyelései és mások intelmei alapján döbben rá, hogy a gróf vámpír, és a fogságába esett. A jogász szorongásának leírása, a kastély hangulata, a három vérszopó lánnyal való találkozása az angol rémhistóriák legsikerültebb lapjaira emlékeztet.

Ezután a gróf földdel töltött ládáival együtt megérkezik Withbybe, s megkezdí vérszopó munkáját. Először Lucy Westenrát rontja meg, aki meghal és vámpírrá lesz. Hiába-való a Van Helsing, amszterdami professzor által irányított akció Lucy megmentésére, s most már csak a lány vámpírtalanítása következhet. A tudós professzor barátjával, Seward doktorral, a tébolyda igazgatójával, Lucy vőlegényével, lord Godalminggal és az amerikai Thomas Quinceyvel együtt a

népi hiedelem által előírt szabályok szerint végeznek a „Bolygó Holttal”. Az ifjú lordnak kell jegyese szívét átdöfnie a csipkebokorból készült nyárssal, majd a professzor: „Lefűrészelte a nyársnak a tetemből kiálló hosszabb végét, elmetszette a holt nyakát, megtömte a száját fokhagymával, majd gondosan beforrasztotta a koporsó ólombélését, úgy illesztette rá a fedelet.”⁶ Drakula szövetségese az őrült Renfield, a Carfax-ház melletti tébolyda lakója, aki maga is vérszopóvá lesz, legyekkel, pókokkal, verebekkel táplálkozik. Minával beszélgetve vallja be: „Nem az álom volt iszonyú, hanem a valóság.”⁷

11. Vámpírtalanítási jelenet a *Dracula, Prince of Darkness* c. filmből
(Barbara Shelley és Andrew Keir)

12. Lugosi Béla egy 1931-es Drakula-filmben az őrült Renfielddel
(Dwight Frye)

Drakula majd Minát, Harker menyasszonyát is megrontja, azonban a már jól összeszokott csapatnak sikerül a lányt megmentenie. Íme a filmekben is sokat látott jelenet, amint Drakula Mrs. Harkert rontja meg: „...s bár ráhajolt Mrs. Harkerra nyomban felismertük benne a grófot. Baljával úgy fogta át Mrs. Harkert, hogy a két karját oldalához szorította, jobb kezével pedig fejét feszítette hátra. Annyit láttunk, hogy Mrs. Harker hálóingének eleje csupa vér.”⁸

Majd megkezdődik az igazi küzdelem a Drakula-vámpír elpusztítására. Az említett csapathoz csatlakozik még Jonathan Harker, aki szerencsésen fölépült a kalandos és rémisztő utazás után, valamint menyasszonya, Mina Harker. Végül is, a Van Helsing vezette csapat a krimikből jól ismert fordulatok

13. Lugosi-Drakula áldozatával

után végez az ősvámpírral, saját hazájában, nem messze a Drakula-vártól. A cigánykaravánt utolérve Harker a földdel töltött ládában fekvő gróf fejét levágja. A grófot sikerült elpusztítani, de igazi élete csak ezután kezdődik, hiszen Stoker segítségével elindul világhódító útjára.

Az ír regényíró miért teszi a Drakula-várat Beszterce mellé, holott jól ismeri a román vajda családjának történetét (lásd a regény 38—40. oldalait)? Nincs szó történelmi tévedésről. Erdély a XIX. században Európa egyik legezotikusabb tája, a népek és vallások, hagyományok és babonák csodálatos keveréke. Például a francia de Marmont szerint: „A fejedelemség (Erdély) lakossága a különféle népek századok óta tartó mozgásának élő emlékműve. Sehol nem találni ehhez fogható keveredést.” 1892-ben Jules Verne ugyanígy vélekedik Erdélyről a *Kastély a Kárpátokban* c. regényében.⁹

Az olasz M. Lőrinczi elemzi a történetírók tévedéseit, Bonfini korától Stokerig — akik mindmáig összekeverik Erdélyt és Havasalföldet. Ugyanakkor kimutatja, hogy az ifjú Harker útját a Drakula-várig Stoker az osztrák—magyar útikalauz (Baedeker) alapján írja le. Vagy például, amikor a vámpírt üldöző csapat Galacba érkezik, ugyanabban az utazási irodában, a Lloydnál érdeklődik, mint néhány évtizeddel korábban Vámbéry tette az első törökországi útja során. Majd Galacból a regényíró a térképet követve — „ahogy a térképet elnézem” (274. o.) — írja le a Szereten és Besztercén tartó gőzbarkás és lovas üldözést, ahol olykor eltévednének a mai utazók. Ezen a vidéken Stoker sohasem járt, így talán elnézhető a néhány földrajzi tévedés. Az író regényt ír, helyzeteket terem, háttérrel fest az eseményekhez, s a fikció érdekli, nem a hűség.

VI. Drakula utóélete a mozivászonon

Az első nyomtatott, német nyelvű, XV. századi újságlapok ugyanazt a funkciót töltötték be, mint manapság a horrorfilmek. Mindannyiuknak az a célja, hogy szórakoztassa és egyben megfélemlítse az olvasót vagy a nézőt. Izgalmat vagy borzongást nyújtson számára. Hiszen ha olvassa vagy látja a rémtörténeteket, rejtett félelmei fölszabadulnak, s mintegy játékká szelidülve, fokozatosan feloldódnak. A szörny elnyeri méltó büntetését, a játéknak vége, s az olvasó és a néző fölszabadultan tér vissza a mindennapi kerékvágásba.

A filmtörténet kezdeteitől fogva a rendezők érdeklődéssel fordulnak Bram Stoker regényéhez, amelyet közel százötven alkalommal filmesítettek meg.

Tekintsük át a legkiemelkedőbbeket!

1920-ban F. W. Murnau sikerrel viszi filmre Stevenson híres regényét, Dr. Jekyll és Mr. Hyde különös esetét, majd két év múlva viszi vászonra a Stoker-regényt *Nosferatu avagy a borzalom szimfóniája* címmel. Mivel a megfilmesítés jogát igen magas áron kellett volna megvásárolni, Drakula helyett a Nosferatu került a film élére. Ez a latinosan csengő furcsa

szó feltehetően¹ a román *nesperatul* (vagyis „váratlanul jó”, „nem remélt siker”, „reményen felüli” jelentésű) szóból ered. Murnau némafilm-változatában Max Schreck játszotta a főszerepet. Jó félszázaddal később Werner Herzog az expresszionizmus jegyében újra forgatja a Nosferatut.

Az 1930-as évektől kezdve főleg az Egyesült Államokban foglalkoznak Drakula-történetekkel. 1931-ben T. Browning rendező készíti el a Drakula-filmet Lugosi Béla főszereplésével. Blaskó Béla, a későbbi Lugosi, a Tanácsköztársaság bukása után emigrál Németországba, majd az óceánon túlra. Itt lesz a horrorfilmek világhírű sztárja. Jellegzetes hanghordozása, simára fésült haja, fehér arca, óriási szemöldöke, valamint rémisztő fekete köpenyes alakja az egész világon ismertté vált. Magyar származása is hozzájárult sikeréhez, a hiteles Drakula-szerep alakításához. Amerikában sikere olyan nagy volt, hogy rajongói még ma is gyakran rándulnak át Magyarországra és Romániába, hogy jobban megismerjék Lugosi Béla hazáját.

Lugosi játssza a főszerepet a *Vámpír jele* c. 1935-ös T. Browning-változatban is. 1943-ban a *Vámpír visszatérése* c. filmben is címszerepet játszik. A rendező Lew Landers. Majd 1948-ban Charles Barton filmjében (Abbott and Costello meet Frankenstein) vállalja a címszerepet.

Stoker *Drakula vendége* c. novellája alapján 1936-ban L. Hillyer készít filmet *Drakula lánya* címmel. Erre felel R. Siodmak 1943-as *Drakula fia* c. alkotása. A főszerepet az ifjú Lon Chaney, a híres horrorsztár fia alakítja.

Ezután több neves színész ölti fel Drakula gróf köpenyét. Ezek közül említjük meg John Carradine-t, aki E. C. Kenton

14. Lugosi Béla, minden idők legnagyobb hollywoodi vámpírsztárja

15. Lugosi Béla és Carol Borland a *Mark of the Vampire* c. filmben

1945-ben készült *Drakula háza* c. filmjében alakítja a főszerepet. Majd Christopher Lee a főszereplője T. Fisher *Dracula* c. filmjének 1958-ban.

1970-ben Jess Franco két Drakula-filmet készít, az első a *Jonathan Harker különös kalandja*, a másik a *Drakula gróf*. (Ez utóbbiban is Christopher Lee játssza a főszerepet.) Mindkettő a Stoker-regény szöveghű feldolgozása.

1972-ben jelenik meg az első színesbőrű Drakula vagyis Blakula, W. Crain rendezésében és William Marshall főszereplésével. Egy újabb változat 1973-ban készül el, rendezője Bob Kelljan, a film címe *Űvölts, Blacula, üvölts*, s a főszereplő ugyancsak W. Marshall. Richard Matheson, neves vámpírtörténet-szerző ír forgatókönyvet Stoker könyvéből. Így született meg 1973-ban D. Curtis rendezésében a *Drakula* c. film.

1977-ben a franciák is elkészítik saját Drakula-változatukat. E. Molinaro írta és rendezte a filmet, a főszerepet Ch. Lee játszotta. A film címe *Drakula: apa és fia*. Ugyanebben az évben nem kisebb író, mint Alain Robbe-Grillet a forgatókönyv szerzője, amelyből P. Grunstein készíti el a *Gyöngéd Drakula* c. alkotást. Főszerepben Peter Cushing.

Sheridan Le Fanu alkotása, a *Carmilla* is többször került a mozivásznakra. Először C. Th. Dreyer, dán rendező vitte filmre 1932-ben, a *Vámpír* címmel. 1962-ben a francia Roger Vadim *Gyönyörűségtől meghalni* címmel forgatja újra a novellát. Ugyanebben az évben egy másik francia rendező, P. Matrocinque *A vámpír kriptája* címmel filmesíti meg Carmilla Karlstein furcsa történetét.

Drakula mellett a magyar történelem furcsa figurája,

16. Az 1970-es *El conde Dracula* c. film főszereplője Christopher Lee

17. Blacula, a fekete Drakula

18. Egy másik híres Drakula: Boris Karloff

19. Lugosi Béla, „king of horror”, 1951-ben Londonban

Báthory Erzsébet sem kerülhette el a szórakoztató ipar mindenevő kameráját. Vérszopó voltával, kegyetlenségeivel több tanulmány foglalkozik. G. Ronay ír róla vámpírológiai elemzést, *The Truth about Dracula* címmel (1972). Őt követően számos kutató, R. Florescu, R. T. McNally, P. Haining, és mások kötik össze a Drakula-témát Báthory Erzsébettel. 1975-ben az amerikai R. Corman *Drakula grófnő* címmel, Sara Bey címszereplésével vitte filmre a Báthoryról szóló történeteket.

Ezenkívül — mint már említettük — száznál több Drakula- vagy más vámpírfilm szerepelt a világ legkülönbözőbb országainak mozisínházaiban.

Tájékoztató irodalom

- Andreescu, Șt.*: Vlad Țepeș (Dracula). Intre legendă și adevăr istoric. Bukarest, 1976.
- Bogdan, I.*: Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui. Bukarest, 1896.
- Cazacu, M.*: L'histoire du prince Dracula en Europe centrale et orientale (XVe siècle). Genf, 1988.
- Ciobanu, Șt. R.*: Pe urmele lui Vlad Țepeș. Bukarest, 1979.
- Florescu, R. and McNally, R. T.*: Dracula. A biography of Vlad The Impaler, 1431—1476. New York, 1973.
- Giraud, G.*: Drakula. Contributi alla storia delle idee politiche nell'Europa Orientale alla svolta del XV. secolo. Velence, 1972.
- Haining, P.*: Dracula. Centenary book. London, 1987.
- Harmening, D.*: Der Anfang von Dracula. Zur Geschichte von Geschichten. Würzburg, 1983.
- Hóvári, J.*: A rettegett Drakula, in: Koronás portrék. Bp. 1987.
- Märtin, R.-P.*: Dracula. Das Leben des Fürsten Vlad Țepeș. Berlin, 1980.
- McNally, R. T. and Florescu, R.*: Search of Dracula, a True History of Dracula and Vampire Legends. New York, 1972.
- Povest' o Drakule. Issledovanie e podgotovka tekstov Ja. S. Lur'e,* Moszkva—Leningrád, 1964.
- Ronay, G.*: The Truth about Dracula. New York, 1972.
- Stăvăruf, I.*: Povești medievale despre Vlad Țepeș-Dracula, Bukarest, 1978.
- Stoian, E.*: Vlad Țepeș. Bukarest, 1989.
- Stoicescu, N.*: Vlad Țepeș. Bukarest, 1976. (Angol fordítása — Vlad Țepeș. Prince of Walachia —, 1978-ban jelent meg Bukarestben.)
- Wolf, L.*: The Annotated Dracula. London, 1976.

Jegyzetek

II. A történelmi Drakula

¹ A strassburgi újságlap német nyelvű szövegét C. I. Karadja közölte *Incunabulele povestind despre cruzimile lui Vlad Țepeș* c. tanulmányában, amely az *Inchinare lui Nicolae Iorga*, Kolozsváron 1931-ben megjelent kötetben látott napvilágot. A fordítás e szövegközlés alapján történt.

² A Drakula név katolikus és magyar korona iránti hűséges uralkodói csoportosulást jelölt. A Drakula nevet illetően számos feltevés született. Ezek közül a legfontosabbak: 1. A Drakula a latin „draco” szóból ered, jelentése sárkány, vagyis a Sárkányos társaság tagja; 2. G. Nandriș, *A Philological Analysis of Dracula and Rumanian Place Names and Masculine Personal Names in a/ea*, (Slavonic and East European Review, vol. 37, 1959. 371—377) c. tanulmányában fejti ki azt az álláspontot, miszerint a Drakula a szláv *ea* birtokos ragnak a Dracul-hoz ragasztott alakjából jött létre; 3. A Drakula szó a vajda ördögi, kegyetlen tulajdonságait tükrözi. Ezt I. Guția állítja a *Storia del nome Dracula e di altre parole d'oggi* (Roma, 1976) c. könyvében: „La bestialità viene legata al soprannome, per illustrare la natura essenzialmente diabolica di Dracula.” (25. o.); 4. A román nyelvterületen a *Drăculea*t használták. A korabeli latin vagy olasz nyelvű levelekben és írásokban találjuk a Dracula mellett a következő alakokat: Dragula, Dragulya, Dragulia, Draculia stb. A német nyelvű kéziratokban és feljegyzésekben, illetve újságlapokon: Trakl, Trakel, Dracol, Dracole, Drakula alakokat olvashatunk. A törökök Drakula-oglu Kazikli vajdának vagyis Drakula fia Karós vagy Karóbahúzó vajdának nevezték. De megjelenik még Daragul formában is. A XVI. század elejétől, a román vajdák szláv nyelvű leveleikben,

a törökhöz hasonló elnevezéssel, azaz Tepeşsel illetik, a románban a țeapă karót, a țepeș karóst jelent.

³ Giurgiu, E.: *Sighișoara*. Bukarest, 1982, 22. A szerző szerint Vlad Dracul 1431 és 1435 között tartózkodott Segesváron, s családjával együtt Luxemburgi Zsigmond védelme alatt élt. A román vajdajelölt havasalföldi pénzt veretett a városban. Elterjedt pénzérméről van szó, mert Szeben és Brassó városokban is használták.

⁴ Ambruster, A.: *Romanitatea românilor*. Bukarest, 1972, 72.

⁵ *Értekezés a török szokásairól, viszonyairól és gonoszságáról*, Tardy Lajos: *Rabok, követek, kalmárok az oszmán birodalomból*. Bp. 1977, 49—153.

⁶ *Kimondhatatlan nyomorúság*. (Fordította, az utószót és a jegyzeteket Fügedi Erik írta.) Bp. 1976, 155.

⁷ Binder Pál: *Közös múltunk*. Bukarest, 1982, 101.

⁸ Hunyadi János írja 1456. július 3-án keltezett levelében: „Ecce enim commisimus Vlad vaivodae, ut pro defensione vestra semper invigilet et intendat.” — L. Gündisch, G.: *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, V*. Bukarest, 1975, 537.

⁹ Gündisch, G.: i. m. 540.

¹⁰ „Quando homo vel dominus est potens et fortis tunc pacem potest facere, sicut ult. Cum autem impotens erit fortior super cum veniet, faciet sicut ult.” L. Gündisch, G.: i. m. 543.

¹¹ Chalcocondil, L.: *Expuneri istorice* (Vasile Grecu fordítása) Bukarest, 1958, 283.

¹² Chalcocondil, L.: i. m. 283.

¹³ Beheim, M.: *Uon ainem wutrich der hies trakle waida uon der walachei*. (Egy vérszomjas emberről, akit Havasalföld Trakle vajdájának neveztek.) Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde XXXII, 1. füzet, 11—39. (Bleyer Jakab szöveggondozásában)

¹⁴ Chalcocondil, L.: i. m. 283.

¹⁵ Ispirescu, S.: *Viața și faptele lui Vlad-vodă, Tepeș*. Opere, III. Bukarest, 1971, 287.

¹⁶ Ipolyi Arnold: *Oláh Miklós, II. Lajos és Mária királyné titkára, utóbb Magyarország országos kancellár, esztergomi érsek-prímás és királyi helytartó levelezése*. Bp. 1875, 311.

¹⁷ Az orosz Drakula-történet (eredeti címén: Povest' o Drakule) magyar nyelven *Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról* címmel jelent meg in: Iglói Endre, Misley Pál: *Drevnerusskaja chudolestvennaja proza — Régi orosz széppróza*, Bp. 1977, 173—180.

¹⁸ Tardy L.: i. m. 134.

¹⁹ *Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról*, 174.

²⁰ Stăvăruș, I.: *Povești medievale despre Vlad-Țepeș-Dracula*, Bukarest, 1978, 165—166.

²¹ Itt kezdődik egy fölöttébb kegyetlen...c. 1500-as német újságlap eredeti szövege szerint: „Item des selben jars ist er gesetzt worden: den zu einem herrn in der walchey zu hand liesz er todten den Laszla weyde der do selbs herr ist gewesen. Pald dornoch hot er in sibenbürgen ouch in würtzland mit namen begkendorff lassen verbrenne(n) ouch frawen und man iung un(d) alt Etlich hot er mit im heym geführt in die walchey an eysznen ketten und do(n) all gespist.” (fordítását lásd a 11—12. oldalon)

²² „Tamen postquam regnum suum adeptus est, sicut a certo intelleximus in partibus illis plura incomoda et dampna intulit et in posterum inferre timetur” lásd Gündisch, G.: i. m. 555.

²³ Bogdan, I.: *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*. Bukarest, 1896.

²⁴ Xenopol, A. D.: *Istoria românilor din Dacia Traiană*, VI. Bukarest, é. n. 22.

²⁵ Gündisch, G.: i. m. 579.

²⁶ Iorga, N.: *Lucruri nouă despre Vlad Țepeș*, Convorbiri literare. 1901, 149—161.

²⁷ Iorga, N.: i. m. 158.

²⁸ Iorga, N.: uo.

²⁹ Thúry József: *Török történetírók*, I. Bp. 1893, 86.

³⁰ Thúry J.: i. m. 67.

³¹ Lungu, R.: *A propos de la campagne antiottomane de Vlad l'Empaleur au sud du Danube*. Revue roumaine d'histoire, 1983, 2. 147—159.

³² *Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról*, 174.

³³ Bogdan, I.: i. m. 80.

³⁴ Lungu, R.: i. m. 147.

³⁵ Chalcocondil, L.: i. m. 289.

³⁶ Stoicescu, N.: *Vlad Țepeș*. Bukarest, 1976.

³⁷ Hóvári János, *A rettegett Drakula*. In: *Koronás portrék*. Bp. 1987, 103—128.

³⁸ Íme a „bolgár” nyelvből latinra fordított levél: „Császárok császáranak és urak urának, kik a nap alatt vannak, szerfölkött csodált és nagy szultánnak a mindenben szerencsés Mohamednek, János vajda és Havasalföld ura alázatos hódolatát küldi. Én a te nagy birodalmadnak szolgája vagyok, s tudatlak téged afelől, hogy ma országomba vonulok seregemmel, és bízik az úrban, hogy azt meg fogom védelmezni, hacsak a te hatalmad által nem akadályozol meg. Ezért Felségedet könyörögve kérem, hogy tekintsen el az én nagy tévedésemtől és bűnömtől, mivel meggondolatlanul vétkeztem ellened, s gonoszságot tettem országodban. De irgalmazzon nekem a te kegyességed, s engedélyezze, hogy követeket küldhessek hozzád. Számomra egész Erdély területe és egész Magyarország ismert, és jártas vagyok az ügyeknek és helyeknek állapotában. Hogyha tetszene hatalmad nagyságának, akkor kezeidbe adhatom az egész Erdély területét bűnöm megváltása fejében, amelynek a birtokába jutva egész Magyarországot hatalmad alá tudnám vetni. Követeim majd többet is közölnek Neked. Amíg élek, rendületlen hitű szolgád leszek. Isten éltesse sokáig hatalmas Felséged.

Íratott Rhotelben, 1462. november 7-én.

(Idézi Cazacu, M.: *L'histoire du prince Dracula*. Genf, 1988, 90—91.)

Beheim pedig a következőképpen írja le a vajda árulását:

„Dy er wider in het getan / daz welt er in er gegen schon / und allez pringen wider / kung mathiasch uon ungeren her / und auch sein pesten ret welt er / pringen und richten nider / und geben in sein hande / der turk in wider umbenpat / tet er das so het et genat / seiner schuld allersande . . . Der Trakal solchs in sicherhait / versigelt, schraib und auch zusait.” Beheim, M.: i. m. 37.

³⁹ Papacostea, Ș.: *Cu privire la geneză și răspîndirea povestirilor scrise despre faptele lui Vlad Țepeș*. Romanoslavica, XIII, 1966, 166.

⁴⁰ Ez úton mondok köszönetet dr. Hajós Géza osztrák művészettörténésznek, aki rendelkezésemre bocsátotta az 1977-ben megjelent *Die Kunstskammer, Kunsthistorischen Museum, Sammlungen, Schloss Ambras* katalógusát, amely az Ambras vármúzeumban található hitelesnek vélhető Drakula-portrét a következőképpen írja le: „Deutsch, 2. Hälfte 16. Jhdt.,

Leinwand, 60.50 cm.-Inv.-Nr. GG. 8285. Erwähnt im Inventar von 1621,f 361." (151. o.)

⁴¹ Bonfini, A.: *Mátyás király*. Bp. 1959.

⁴² Uo. 153.

⁴³ Iorga, N.: i. m. 160.

⁴⁴ Uo. 161.

⁴⁵ Uo.

⁴⁶ *Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról*, 179.

⁴⁷ Fraknói Vilmos: *Mátyás király levelei, I.* Bp. 1893, 359.

⁴⁸ Stoicescu, N.: i. m. 170.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ *Elbeszélés Drakula havaselvei vajdáról*, 179.

⁵¹ Heltai Gáspár: *Krónika a magyarok dolgairól*. Bp. 1981, 294.

⁵² Makkai László: *Magyar—román közös múlt*. Bp. 1948, 72.

III. Drakula a kortársak tükrében

¹ Harmening, D.: *Der Anfang von Dracula. Zur Geschichte von Geschicht.* 1983. 27. o.

² Darnton, R.: *Lúdanyó meséi. A nagy macskamészárlás*. Bp. 1987.

³ Papacostea, Ș.: i. m.

⁴ Uo. 164.

⁵ Uo.

⁶ Uo.

⁷ Uo. 165.

⁸ Beheim verses krónikájának kútfői értékéről többen értekeztek, mint például R. Florescu, McNally, G. Giraudo, M. Cazacu és mások.

⁹ Hubay Ilona: *Egykorú újságlap Drakula vajdáról*. Klny. a Magyar Könyvszemle 1947-es évfolyamából. Bp. 1948.

¹⁰ Hubay I.: i. m.

¹¹ Bleyer Jakab: *Beheim Mihály élete és művei*. Bp. 1902.

¹² Beheim, M., lásd a 147. oldal 13. jegyzetét

- ¹³ Conduratu, G. C.: *Michael Beheims Gedicht über den woiwoden Wlad II. Drakul*. Bukarest, 1903.
- ¹⁴ Bleyer J.: *Beheim Mihálynak Vlad Drakul oláh vajdáról szóló költeménye és annak kútfői értéke*. Századunk, 1904. 882.
- ¹⁵ Beheim, M.: i. m. 31. versszak.
- ¹⁶ Beheim, M.: i. m. 34. versszak.
- ¹⁷ Hubay I.: i. m. 5.
- ¹⁸ Florescu, R.—McNally, R. T.: *Dracula. A biography of Vlad the Impaler*. London, é. n. 8.
- ¹⁹ Engel, J. C.: *Geschichte des Ungarischen Reiches und seiner Nebenländer, IV. Geschichten der Moldau und Walachey*. Halle, 1804, 75—80.
- ²⁰ Zoltán András: *Megjegyzések az orosz Drakula-történet keletkezéséhez*. Filológiai Közlöny, 1984, 2—3. 149.
- ²¹ Luria, I. S.: *In legătură cu originea subiectului povestirilor din secolul al XV-lea despre Dracula (Vlad Țepeș)*. Romanoslavica, X. 1964, 7.
- ²² L. bővebben Chițimia, I. C.: *Romane populare românești pătrunse prin filiera slavă: Alexandria*. Romanoslavica, X, 1964.
- ²³ Bonfini, A.: *Rerum Ungaricarum decades* (I. Fögel, B. Iványi, L. Juhász) III. Lipsiae, 1936, 243.
- ²⁴ Heltai G.: i. m. 294.
- ²⁵ Bonfini, A.: *Mátyás király*. 116—117.
- ²⁶ Giraudo, G.: *Drakula*. Velence, 1972, 62.
- ²⁷ Harmening, D.: i. m. 47.
- ²⁸ Niermayer, J. F.: *Mediae latinitatis lexicon minus*. Leiden, 1976, 571: „La justice, le pouvoir judiciaire” Es. ’ mercatum praefati loci de Teloneo et omnem justiciam ibi peragendam tertia parte delegamus (Louis, D.—Laver, Ph.: *Recueil des actes de Louis IV, roi de France*, 936—954. Paris, 1914)
- ²⁹ Bonfini, A.: *Mátyás király*. 217.
- ³⁰ Uo. 153.
- ³¹ Chalcocondil, L.: i. m. 283.
- ³² Thúry J.: i. m. 85.
- ³³ Guboglu, M.—Mehmet, M.: *Cronici turcești privind țările române, I*. Bukarest, 1966, 199.

IV. A vámpírhít kialakulása

¹ Dömötör 'Tekla: *Egy hajdúsági vámpír-per a XVIII. században?* Világosság, 1975, 676—687.

² Kézai Simon: *A magyarok viselt dolgairól. A magyar középkor irodalma.* Bp. 1984, 136.

³ Calmet, A.: *Dissertations sur les apparitions des anges, des démons et des esprits et sur les revenans et vampires de Hongrie, de Bohême, Moravie et de Silésie.* Paris, 1746.

⁴ Dömötör T.: i. m. 678.

⁵ Hock, S.: *Die Vampirsagen und ihre Verwertung in der deutschen Litteratur.* Berlin, 1900.

⁶ Róheim Géza: *A bűvös tükör.* Bp. 1984, 356—424.

⁷ Iorga, N.: i. m. 159.

⁸ *Virágok vetélkedése.* Bukarest, 1986, 328.

⁹ Muşlea, I.—Bîrlea, O.: *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu.* Bukarest, 1970, 257.

¹⁰ Ipolyi Arnold: *Magyar Mythologia.* Pesth, 1854, 231.

¹¹ Uo. 230.

¹² Muşlea I.—Bîrlea, O.: i. m. 244—270.

¹³ A fokhagymát az emberi élet minden fordulópontján alkalmazták, kezdve az ókortól napjainkig. (L. bővebben Seres András: *Barcasági magyar népköltészet és népszokások.* Bukarest, 1984, 514.)

¹⁴ Pamfile, T.: *Mitologie românească I. Duşmani şi prieteni ai poporului.* Bucureşti—Leipzig—Viena, 1916, 168., l. még Marian, S. F.: *Inmormintarea la români.* Bucureşti, 1892; Gorovei, A.: *Descîntecele românilor,* Bucureşti, 1931; Bîrlea, O.: *Folclorul românesc, I—II.* Bucureşti, 1981; Vulcănescu, R.: *Mitologie română.* Bucureşti, 1985.

¹⁵ Bîrlea, O.: *Mica enciclopedie a poveştilor româneşti.* Bucureşti, 1976, 386.

¹⁶ Pamfile, T.: i. m. 201.

¹⁷ Uo. 202.

¹⁸ Uo. 204.

¹⁹ Dumitraşcu, N. I.: *Strigoii, din credinţele, datinile şi povestirile poporului român*. Bukarest, 1929.

²⁰ Ranfft, M.: *De mastificatione mortuorum in tumulis*. Német fordítása 1734-ben jelent meg *Tractat von L. Kaun und schmatzen der todten in grabern cimmel*.

²¹ Calmet, A.: i. m.

²² Klaniczay Gábor: *Boszorkányhit, boszorkányvád, boszorkányüldözés a XVI—XVIII. században*. Ethnographia, 1986, 2—4.

²³ Ipolyi A.: i. m. 231.

²⁴ Calmet könyvének első lapján ez olvasható: „Avec approbation et Privilège du Roy”

²⁵ Köpeczi Béla: *Les Vampires de Hongrie: un scandale des Lumières*, Artes populares, 1981, 7. 88.

²⁶ Calmet, A.: i. m. 275.

²⁷ Köpeczi B.: i. m. 97.

²⁸ Calmet, A.: i. m. 280—283.

²⁹ Köpeczi B.: i. m.

³⁰ Dömötör T.: i. m. 677.

³¹ Kálnoky László fordítása.

³² Hoffmann, E. T. A.: *A vampir*. (Trócsányi Zoltán ford.) Bp. 1919.

³³ Lundwal, S.: *Holnap történt*. Metagalaktika, 1984, 28.

³⁴ Gautier, Th.: *Síron túli szerelem* (Szoboszlai Margit ford.) Galaktika, 51.

³⁵ Hoffmann, E. T. A.: *Az arany virágcserep*. Bp. 1982, 7.

³⁶ *Cudar gyönyörök* (A borzalom íróiból). Békéscsaba, 1917.

³⁷ Eco, U.: *L'irrationnel hier et aujourd'hui*. Lettre Internationale, 1988, 17. (16—19.)

V. Bram Stoker, a vámpír-Drakula atyja (1847—1912)

¹ Vambéry, Arminius: *His Life and Adventures written by himself*. London, 1884.

² Vambéry, Á.: *Küzdelmeim*. Bp. 1905. L. még Hazai György: *Vambéry Ármin*. Bp. 1976.

³ Wilkinson, W.: *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*. London, 1820.

⁴ Gérard, E.: *The Land beyond the Forest*, 1888, és *Transylvanian Superstitions*. The Nineteenth Century, vol. 13. London, 1885; Mawe, E.: *Roumanian Fairy Tales and Legends*. London, 1881; Murray, E. C. G.: *The National Songs and Legends of Romania*. London, 1852.

⁵ Stoker, Bram: *Drakula válogatott rémtettei*, Bp. 1985, 173.

⁶ Uo. 199.

⁷ Uo. 235.

⁸ Uo. 237.

⁹ Lőrinczi, Marinella: *D'Antonio Bonfini à Bram Stoker: la „transylvanisation” de Vlad Țepeș (Dracula)* — megjelenés előtt.

VI. Drakula utóélete a mozivásznon

¹ L. Gyürey Vera—Honffy Pál: *Chaplintól Mihalkovig, Filmelemzések* (Werner Herzog: Nosferatu). Bp. 1988, 101—133. Itt Honffy Pál a nosferatu szót a román nesperatul-ból vezeti le, s szerinte reménytelen jelent, s ennek alapján vonja le a következtetést, hogy: „Herzog vámpírja a szó szoros értelmében Nosferatu, mert igazán reménytelen csak az ember lehet”. (117. o.) Azonban a szó jelentése pontosan az ellenkezője: „reményen felüli”. De ez az észrevétel nem von le semmit az elemzés értékéből. Emily Gérard 1888-ban megjelent *The Land beyond the Forest* c. művében ekképpen vélekedik Nosferaturól: „...every person killed by Nosferatu (vampire) becomes likewise a vampire after death, and will continue to suck the blood of innocent persons till the spirit has been exorcized by opening the grave of the suspected person, and either driving a stake through the corpse or firing a pistol shot into the coffin.” (l. Florescu, R.—McNally, R. T.: i. m. 150.)

A sorozatot Kuczka Péter szerkeszti

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat főigazgatója
A nyomdai munkálatokat az Akadémiai Kiadó és Nyomda Vállalat végezte

Felelős vezető: Hazai György

Budapest, 1989

Nyomdai táskaszám: 18 247

Felelős szerkesztő: Barabás József

Műszaki szerkesztő: Kiss Zsuzsa

Kiadványszám: 2735

Megjelent 6,9 (A/5) ív terjedelemben

HU ISSN 0238-1270

Sz. Farkas Jenő

Drakula vajda históriája

Mindannyiunk képzeletében Drakula elegáns, frakkos úr, akinek hideg kézfogása, előreugró szemfogai, parázsló szemei borzongást keltenek nemcsak a Drakula-regények és -filmek szereplőiben, hanem az olvasókban és nézőkben egyaránt.

Ezt a Drakulát Bram Stoker, ír regényíró teremtette közel száz éve. A vámpír-Drakula mögött azonban neves történelmi személyiség áll, aki a XV. század második felében, Havasalföldön uralkodott, s már életében európai hírnévre tett szert kegyetlen tetteivel és törökellenes harcával. Vérszopó tulajdonsága pedig több száz éves kelet-európai tradícióra vezethető vissza. Így Stoker regénye igen bonyolult, gazdag történelmi és néprajzi hagyományon alapul.

Megjelent

Gonda Zsuzsa

Férfi? Nő?

Szórakoztató önismereti tesztek férfiaknak és nőknek

Mandics György

Rejtélyes írások

Robert Danton

Lúdanyó meséi

*

A nagy macskamészárlás

Weinbrenner Rudolf

Itt a világvége?

Hargitai Károly

Társbérlok a Naprendszerben?

L. Nagy Zsuzsa

Szabadkőművesek

Várkonyi Tibor

Az élet veresége

Dieter B. Hermann

A Sirius-rejtély

Lőrincz L. László

Démonok és varázslók Tibetben

Lammel Annamária—Nemes Csaba

Az istenanyák indiánjai

Szabó László

A géppuska regénye

Előkészületben

Pócs Éva

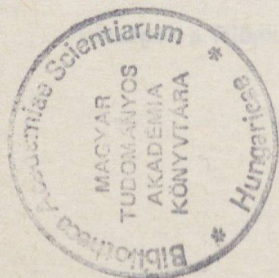
Tündérek, démonok, boszorkányok

Lukács Béla

Utazások térben, időben és téridőben

Cséfalvay Zoltán

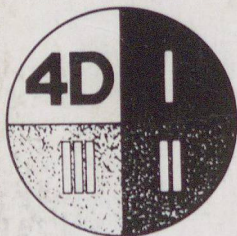
Térképek a fejünkben?

Ára: 50,— Ft

Mindannyiunk képzeletében Drakula elegáns, frakkos úr, akinek hideg kézfogása, előreugró szemfogai, parázsló szemei borzongást keltenek nemcsak a Drakula-regények és -filmek szereplőiben, hanem az olvasókban és nézőkben egyaránt.

Ezt a Drakulát Bram Stoker, ír regényíró teremtette közel száz éve, de regénye igen gazdag történelmi és néprajzi hagyományon alapul. A vámpír-Drakula mögött neves történelmi személyiség áll, aki a XV. század második felében, Havasalföldön uralkodott, s már életében európai hírnévre tett szert kegyetlen tetteivel és törökellenes harcával. „Vérszopó” tulajdonsága pedig több száz éves kelet-európai tradícióra vezethető vissza. Farkas Jenő tanulmánya e kettős szálát követve tárja fel a mai „legenda” titkait.

1305

100

Szarkas Jenő PRAXIA VÁJDA HISTÓRIÁJA